

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA  
LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA  
THE NATIONAL LIBRARY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

**IMAGINEA REPUBLICII MOLDOVA  
ÎN STRĂINĂTATE**

**L'IMAGE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA À L'ÉTRANGER**

**THE ABROAD IMAGE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**ALMANAH / ALMANACH / ALMANAC  
Nr. 2**

**Chișinău 2004**

Director general: Alexe Rău

Elaborare: Tamara Cotoman  
Tania Luchian

Coperta: Dragoș Popa Miu

Lector: Jana Jelamschi

Imaginea Republicii Moldova în străinătate: Almanah, nr. 2, 2003 / Biblioteca Națională a Republicii Moldova; elab. de Tamara Cotoman, Tania Luchian; lector: Jana Jelamschi. – Chișinău: BNRM, 2003 (Impri-  
meria BNRM). – 64 p.; 30 cm; 200 ex.

Publicație editată cu sprijinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Republica Moldova.

© Biblioteca Națională • 2004  
ISBN: 9975-9994-1-7  
CZU: 908(478)(059)

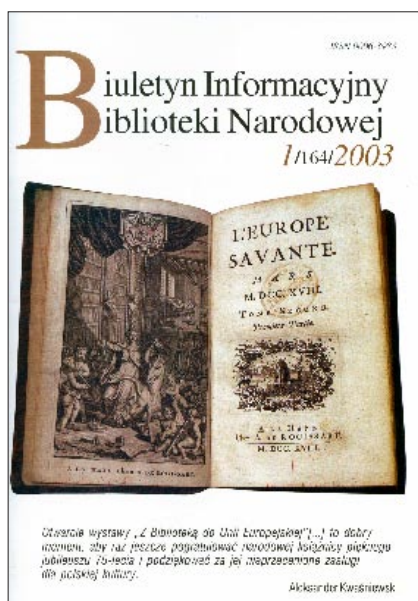
## BIBLIOTECA - O POARTĂ DESCHISĂ SPRE UNIVERS

Biblioteca de literatură în limba poloneză a fost inaugurată în anul 2001 în cadrul Direcției Dezvoltare, Conservare și Comunicare a Colecțiilor a Bibliotecii Naționale din Republica Moldova.

Drept punct de reper pentru constituirea colecției au servit documentele existente în fondurile Bibliotecii Naționale: circa 1000 de cărți și albume, 1300 volume de publicații seriale, 500 exemplare de documente audiovizuale (discuri), 100 exemplare de note muzicale. Un suport deosebit de important în completarea și îmbogățirea colecției respective și, în general, a fondurilor Bibliotecii Naționale, constituie donațiile de literatură în limba poloneză din partea Ambasadei Republicii Polonia, realizate în mai multe tranșe, care în prezent numără peste 500 exemplare de cărți și mai mult de 100 exemplare de reviste. Actualmente colecția întrunește 3500 exemplare din diferite domenii, care se află în custodia bibliotecarei Florentina Ciuprineac.

În anul 2002 Hanna Laskarzewska, cercetător științific de la Biblioteca Națională a Poloniei, în colaborare cu Florentina Ciuprineac au efectuat lucrările de documentare în scopul valorificării bibliografice a cărților poloneze vechi și rare, depozitate în colecțiile bibliotecilor și instituțiilor din Chișinău, deținătoare de documente patrimoniale: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală a Academiei de Știință, Biblioteca Științifică a Universității de Stat, Muzeul Național de Istorie, Arhiva Națională etc.

O relatare mai amplă despre această colecție o găsim pe paginile revistei *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej*, 2003, nr. 164 – revistă ce apare la Varșovia (Polonia).



### DALEKIE LECZ BLISKIE

#### BADANIA NAD POLSKIMI KSIĘGOZBIORAMI W MOLDAWII

W czerwcu 2002 roku Pracowni Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych BN nadarzyła się okazja do poszukiwań poloników w zbiorach największych bibliotek naukowych Kiszyniowa, co pozwoliło wzbogacić naszą wiedzę o rozproszonych polskich bibliotekach i kolekcjach prywatnych. Impulsem do tej kwerendy było zaproszenie wystosowane do Biblioteki Narodowej w Warszawie przez ambasadora RP w Moldawii Piotra Marciniaka. Wiązało się ono z zainicjowaną przez polską ambasadę akcją dokumentowania dzieł polskich twórców muzeach Kiszyniowa i oszukiwania archiwaliów oraz księgozbiorów związanych z Polską i jej kulturą.



Istotnym czynnikiem aktywizacji w wyjazdowaniu śladów polskiej książki było utworzenie w maju 2001 roku w Bibliotece Narodowej Moldawii, przyzyciwej zachęcie jej dyrektora Alexe Răua, Czytelni Polskiej. Powstała ona z wyselekcjonowanej ze zbiorów głównych partii książek o charakterze poloników (głównie w języku polskim lub polskich autorów). Czytelnię prowadzi pani Florentyna Czupryniak, młoda kiszyniowianka o polskim rodowodzie, władająca językiem polskim. Znalazła ona w katalogach macierzystej biblioteki 156 tytułów polskich druków z lat 1643-1945 (w tym 13 starych druków).

W BN postanowiono jednak rozszerzyć kwerendę zainteresować się książkami z polskimi proveniencjami w dalekiej Moldawii. Podczas sześciornego pobytu w Kiszyniowie H. Laskarzewska wraz z F. Czupryniak przejrzały w magazynach trzech działów: rzadkiej książki i rękopisów, moldawistyki oraz literatury świata, ok. 112 000 wol. Kwerendę kontynuowała w następnych miesiącach F. Czupryniak i objęła nią dalsze biblioteki naukowe Kiszyniowa: Bibliotekę Uniwersytetu Państwowego, Centralną Bibliotekę Naukową Akademii Nauk oraz Bibliotekę Archiwum Narodowego. Zebrano łącznie ponad 80

różnych polskich proveniencji osób prywatnych (3/4 wszystkich znaków) oraz instytucji.

Efekty naszej pracy były prezentowane na otwartej w dniu 12 listopada 2002 roku w Narodowym Muzeum Historycznym w Kiszyniowie wystawie zatytułowanej „*Wspólne dziedzictwo. Polonica w moldawskich zbiorach muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych*” (Moșteniri comune. Tezaurul polonez în colecțiile muzeistice, arhivistice și bibliotecile

*moldave. Chișinău. 2002*), zorganizowanej przez Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej w Moldawii. Ekspozycji towarzyszył okolicznościowy, bogato ilustrowany folder, m. in. z tekstem Hanny Laskarzewskiej o książkach z polskimi proveniencjami, wydano także CD z prezentacją wystawy.

Hanna Łaskarzewska,  
Tomasz Balcerzak

## POLITICĂ

*Idealul în politică este ca drumul spre putere să treacă prin cele mai largi orizonturi ale cunoașterii și, neapărat, prin purgatoriul celei mai umane morale.*  
Gheorghe Dascălu

### CULTURA POLITICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

În republică deja zece ani la rând se vorbește despre trecerea la economia de piață, însă măsurile care se adoptă sunt în mare parte distanțate de aceasta. Astăzi și-au pierdut creditul unii termeni specifici ce desenează realități economico-sociale sau politice, cum ar fi: liberalizarea prețurilor – echivalată cu ridicarea lor, economia de piață – asimilată speculei, privatizarea – echivalată afacerilor dubioase, reforma – percepută exclusiv prin șomaj și sărăcie. Populația a înțeles că economia de piață și raporturile concurențiale aduc avantaje, dar implică și riscuri, că generează noi tipuri de probleme sociale, declanșează conflicte.

Transformările democratice din Moldova au provocat unele schimbări și în mentalitatea oamenilor, nu însă dintre cele radicale. Perioada de tranziție în Republica Moldova se caracterizează prin inconsecvență în promovarea reformelor economice, accentuarea rivalității dintre reprezentanții națiunii române și grupurile etnice rusolingve, încetinirea desfășurării proceselor democratice etc. Toate au avut o influență negativă asupra evoluției vieții politice, astfel că s-a ajuns la conflictul armat din Transnistria. Unele modificări atestăm și în comportamentul politic, opțiunile valorice – politice ale diferitelor categorii sociale.

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, a pus bazele multipartidismului în țară și a determinat locul și rolul partidelor politice în sistemul statalității moldovenești. Din 1994 până în prezent, partidele politice au parcurs o perioadă de clarificări ideologice, transformări structurale la nivelul conducerii și al organizațiilor teritoriale. În cadrul sistemului multipartidist din Republica Moldova se observă următoarele tendințe: continuitatea vechii nomenclaturi, străduința acesteia de a supraviețui și de a se adapta la noua conjunctură politică; copierea modelelor unor partide politice din statele

occidentale; crearea unor formațiuni politice specifice republicii. Multe partide politice nu au ținut și nu țin cont de principiile doctrine, iar activitatea și acțiunile lor politice sunt de multe ori contrare titulaturii asumate. Aceasta de asemenea este o reflectare a culturii politice, o cultură politică fragmentară.

O formă coruptă, des întâlnită în perioada de tranziție în Republica Moldova, este limbajul populist, demagogic. Acesta se caracterizează prin retorism excesiv, sentimentalism primitiv și belșug de promisiuni seducătoare, însă imposibil de îndeplinit. Acest limbaj este specific unor lideri ai partidelor politice și chiar unor persoane din eșaloanele de vârf ale puterii.

Folosirea repetată a unor cuvinte în discursurile și propaganda comunistă a contribuit la devalorizarea acestora. Astfel, astăzi oamenii se rușinează să vorbească despre patrie și patriotism sau să se manifeste ca patrioți. Năzuind să-și creeze un electorat stabil, partidele politice desfășoară o largă activitate de socializare politică a cetățenilor, în concordanță cu ideologia lor de partid. Desigur, formațiunile politice pot depăși interesele înguste de partid și pot contribui la formarea unei culturi politice democratice, dar cu condiția găsirii unei forme adecvate care nu ar repeta fostul învățământ politic de partid (sistemul învățământului politic al Partidului Comunist). Fundamentul pe care fiecare cetățean își clădește propriul sistem de convingeri, atitudini și conduita politică sunt numai cunoștințe politice oferite de științele politice. Gradul de civilizație al unei societăți este determinat în mare măsură și de circuitul liber de idei. Membrii societății își formează un comportament și moravuri proprii unui regim politic democratic, folosind formele instituționalizate ale acestuia, respectând deciziile majorității sau opiniile opoziției și învățând să poarte un dialog loial și politicos, însușindu-și regulile jocului politic. Cetățenii își vor forma noi opinii față de structurile politicului, iar gândurile și sentimentele lor nu vor fi controlate și manipulate de stat sau de alte instituții politice. Numai depășind toate aceste obstacole

putem spera la o înviore a intelectuală a societății noastre.

Alegerile prezidențiale și parlamentare din Republica Moldova au scos în relief faptul că în cultura politică a electoratului mai persistă tradiționalismul, atașat unor valori socialist-egalitariste, înspăimântat de greutățile –inevitabile – care ar însoți realele reforme economice. Alegerile au demonstrat încă o dată că în Republica Moldova cultura politică n-a devenit încă o cultură civică, o formă a culturii în general. Cetățeanul este dominat și dirijat în continuare de ideologia unei elite guvernante foarte birocratizate, care face eforturi pentru a nu permite autonomizarea acestuia. Toate partidele politice, fie ele democratice sau declarativ democratice, caută să influențeze masele, să le formeze o imagine despre realitate așa cum o văd ele (adică partidele politice).

O mutație serioasă în mentalitatea individului încă nu s-a produs. Cultura politică a societății noastre este încă departe de a accepta principiul compromisului ca bază a discursului politic. Toate acestea influențează negativ asupra desfășurării proceselor democratice din republică. Primii pași pe care ar trebui să-i facă elitele partidelor politice ar trebui îndreptați spre crearea unei imagini obiective a electoratului asupra realității social-politice. Pentru a menține stabilitatea și a soluționa eficient diversele probleme ale societății, partidele ar trebui să promoveze o politică de compromis, și nu una de excludere. Aceasta ar genera unele schimbări și în gândirea membrilor societății, ar contribui la crearea unei culturi politice democratice.

*Constantin Solomon*

---

## ANUL POLITIC 2002 ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dintre evenimentele politice ale anului 2002, istoria ar trebui să rețină protestul-maraton din Piața Marii Adunări Naționale și din fața Parlamentului, apoi greva jurnaliștilor de la TVM, evenimente care au determinat Consiliul Europei să privească spre Chișinău și să le ceară comuniștilor să se comporte civilizată. Înregistrarea Mitropoliei Basarabiei este consecința cea mai importantă a acestor proteste. Cum ar putea fi caracterizat comportamentul puterii comuniste și, respectiv, cel al opoziției? În primul rând a “reușit” să sperie investitorii occidentali, prin naționalizările *Eurofarm*-ului și *Air Moldova*, prin atacurile asupra *Union Fenosa* și retragerea licenței companiei *Air Moldova International*. Ea a instituit cenzura în mass-media și a mimat transformarea Companiei de Stat *Teleradio Moldova* în instituție publică.

Opoziția parlamentară, Partidul Popular Creștin Democrat, merită cuvinte de apreciere pentru

faptul de a fi răspuns cu promptitudine la încercările de eliminare a limbii române și istoriei românilor din manuale. Și Alianța Social-Democrată, cu Dumitru Braghîș ca lider, s-a solidarizat în unele momente importante cu PPCD.

Opoziția extraparlamentară a fost puțin “productivă”, limitându-se de cele mai multe ori la declarații difuzate prin poștă sau la conferințe de presă. Comunicarea directă cu alegătorii le-a lipsit majorității partidelor din afara parlamentului.

Politicianul care a dezamăgit cel mai mult, chiar mai mult decât Gheorghe Sima, a fost Vasile Tarlev, prin obediență și lipsă de demnitate.

Pe de altă parte, s-a impus, prin acțiuni anti-comuniste hotărâte, nelipsite de curaj, Iurie Roșca, liderul PPCD.

Societatea civilă s-a comportat destul de cuminte. Ea a lipsit practic în lupta pentru libertatea presei, cu excepția organizațiilor de profil mediatic. De asemenea, puține organizații neguvernamentale și-au chemat membrii să se alăture protestatarilor din Piața Marii Adunări Naționale.

Istoria va reține, probabil, și extraordinarele rațiuni ale Republicii Moldova pe plan extern. E vorba, în primul rând, despre stabilirea frontierei Uniunii Europene pe Prut. Apoi despre rămânerea, cu bilet de voie de la OSCE, a armatei ruse pe teritoriul nostru.

Faptul că Romano Prodi, președintele Comisiei Europene, nu vede “nici un motiv” ca Republica Moldova să fie inclusă cândva în spațiul geografic al Uniunii Europene, și insistă asupra acestei idei, nu poate fi ignorat ca “opinie personală”.

Pe de altă parte, SUA s-au implicat brusc în căutarea unei soluții în criza transnistreană, forțând mâna lui Voronin ca acesta să semneze un acord federativ “dintre Republica Moldova și Transnistria”, expunându-ne iarăși unor pretenții hegemonice rusești. . .

*Nicolae Negru*

---

## STATEMENT OF THE EUROPEAN UNION ON MOLDOVA

Mr. Chairman, on behalf of the member states of the European Union I wish to make the following statement. I should be very grateful if it could be included in the Records of this meeting.

The European Union is seriously concerned about the decision of the Minister of Justice of Moldova to suspend during one month the activities of the Christian Democrat People's Party (CDPP), as well as about the possibility that the suspension may well be prolonged for a full year. This decision is disproportionate with the alleged violations committed by the CDPP. It is particularly worrying that

this measure may prevent the CDPP from taking part in forthcoming local elections, since this would unjustifiably restrict the rights of Moldovan citizens to free and fair elections.

The European Union is also concerned that the Parliament in Chisinau has voted to lift the immunity of three members of the CDPP, Mr. Rosca, Mr. Secareanu and Mr. Cubreacov. The European Union notes that all Opposition Parties boycotted this vote.

The European Union believes that political pluralism and freedom of expression are essential values in any democratic society. The European Union expects any actions by the Moldovan authorities to be consistent with the Council of Europe democratic values and the rule of law. Upon accession to the Council of Europe, Moldova undertook to implement and support these values. The suspension of a political party represented in Parliament, and the lifting of the Parliamentary immunity of three members of this party, are acts inconsistent with Moldova's claim to be considered a democratic state.

The European Union is presently revising its policy towards Moldova, and is actively seeking to enhance and strengthen engagement with that country. It welcomes the European orientation expressed on various occasions by President Voronin and different members of the Moldovan government. But such an orientation is inseparable from a commitment to European values. Measures incompatible with the respect for political pluralism and freedom of expression will certainly have an influence on the debate about EU policy towards Moldova.

The suspension of the CDPP, and the lifting of the immunity of the Parliamentarians in the face of the Opposition boycott, appear to be an overreaction. For these reasons the European Union urges the Moldovan government to reconsider the decisions that led to these actions.

*Cuvântul românesc, 2002, febr. (nr. 300), p. 19.*

---

## REPUBLICA MOLDOVA – LUMEA. COLABORĂRI POLITICE, ANUL 2002

Aflat în Finlanda, președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin a avut pe 4 ianuarie, la Helsinki, o întrevedere cu Erkki Tuomioja, ministru de Externe al țării gazdă. Tema discuției a fost situația social-politică din Republica Moldova, esența și prioritățile de bază ale conducerii pe plan intern și extern, precum și ultimele evenimente internaționale.

\*\*\*

Summitul neformal al șefilor de state CSI a avut loc la 1 martie la stațiunea montană Cimbulaq, în apropierea fostei capitale cazahe Almatî. Președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin a avut o întâlnire cu omologul său bielorus Alexandr Luka-

șenko. Pe parcursul zilei Voronin a avut programate întrevederi cu președintele Federației Ruse Vladimir Putin și cu președintele ucrainean Leonid Kucima.

\*\*\*

Președintele Vladimir Voronin a participat la lucrările summitului șefilor de stat și guvern al Organizației Cooperării Economice de la Marea Neagră (CEMN), desfășurat la Istanbul în zilele de 24-25 iunie. Participanții la reuniune au trecut în revistă contribuțiile efectuate de CEMN pe parcursul ultimilor ani în vederea dezvoltării și întăririi relațiilor de bună vecinătate, integrării și cooperării regionale între țările membre CEMN. Totodată șefii statelor examinează noile oportunități și căi de perfecționare pentru apărarea valorilor și intereselor comune, întărirea angajamentelor țărilor CEMN.

\*\*\*

Președintele Vladimir Voronin a rostit la 22 noiembrie un discurs în cadrul summit-ului Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, desfășurat la Praga.

\*\*\*

În timpul vizitei președintelui Vladimir Voronin în SUA, acestea au fost dispuse să sprijine Republica Moldova numai dacă țara noastră va continua reformele. Vladimir Voronin și George W. Bush au declarat la 17 decembrie, la Washington, în cadrul unei conferințe comune de presă că sunt hotărâți să soluționeze conflictul transnistrean pe cale pașnică.

\*\*\*

Republica Moldova a preluat la 27-28 noiembrie președinția în cadrul Adunării Parlamentare a Colaborării Economice la Marea Neagră (APCEMN). La încheierea sesiunii de toamnă a APCEMN, în cadrul căreia Chișinăul a preluat, conform principiului rotației, președinția, Kak-Iamanis și președintele Legislativului moldovean Eugenia Ostapciuc, au rostit alocuțiuni, în cadrul cărora s-au referit la perspectivele colaborării la Marea Neagră. Reprezentanții au audiat un raport despre reintegrarea socială a șomerilor și au adoptat o serie de recomandări în această problemă.

\*\*\*

Președintele Parlamentului Eugenia Ostapciuc a participat la ședința Consiliului Adunării Interparlamentare a statelor membre ale CSI care și-a desfășurat lucrările în Sankt-Petersburg. Chestiunea principală a fost alegerea unui nou președinte al Consiliului Adunării Interparlamentare CSI, funcția deținând-o până la acel moment Egor Stroev.

\*\*\*

Vicepreședintele Legislativului Vadim Mișin a participat, în fruntea unei delegații parlamentare, în zilele 25-28 martie, la ședința a XIX-a a Consiliului

Adunării Interparlamentare a CSI care a avut loc la Sankt-Petersburg.

\* \* \*

În perioada 12-14 iulie vicepreședintele Legislativului Vadim Mișin și președintele Comisiei pentru drepturile omului și minoritățile naționale Mihail Sidorov vor efectua o vizită de documentare în Suedia în vederea respectării drepturilor omului.

\* \* \*

La 21 ianuarie la Strasbourg și-a deschis lucrările sesiunea Adunării Parlamentare a CE. Din partea Republicii Moldova la sesiune a participat președintele Comisiei permanente pentru politică externă Andrei Neaguța. La ședința Biroului APCE Lordul Russel Johnston a prezentat o scurtă informare despre vizita sa la Chișinău. În cadrul ședinței biroului a luat cuvântul și președintele delegației moldovene, Andrei Neaguța.

\* \* \*

Liderii celor trei grupuri parlamentare, V. Stepaniuc, D. Braghiș și I. Roșca au plecat la 15 iulie la Strasbourg, unde au avut întreveneri cu secretarul general al CE, Walter Schwimmer și cu alți oficiali europeni. Delegația Chișinăului a lansat inițiativa de a pregăti un raport și o recomandare a APCE privind dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova.

\* \* \*

O delegație a Parlamentului de la Chișinău a efectuat o vizită de lucru în SUA în perioada 27 iulie - 18 august în cadrul programului Guvernului SUA *International visitors*, axat pe problema minorităților naționale și drepturilor omului.

\* \* \*

O delegație parlamentară a participat între 12-13 iunie la cea de-a 19-ea ședință plenară a Adunării Parlamentare a Cooperării de la Marea Neagră, desfășurată la Tbilisi. Au fost luate în dezbatere aspecte ce țin de situația actuală și perspectivele integrării economice în regiune, consecințele proceselor de globalizare, participarea femeilor în viața politică, economică și culturală.

\* \* \*

În zilele 18-19 septembrie premierul Vasile Tarlev a întreprins o vizită oficială în Polonia, la invitația omologului său polonez, Leszek Miller. Obiectivele vizitei au fost, semnarea Acordului cu privire la cooperare și asistență reciprocă în domeniul vamal, a Acordului privind cooperarea economică și tehnico-științifică în domeniul agriculturii și industriei alimentare, precum și a Acordului de colaborare comercial-economică între Ministerul Economiei al Republicii Moldova și Voievodatul Lodz.

\* \* \*

Premierul Vasile Tarlev a participat la lucrările mini-sesiunii Congresului Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei, desfășurat la 14-15 noiembrie la Strasbourg.

\* \* \*

La 30 mai la Moscova a avut loc o reuniune a șefilor de guvern ai statelor-membre ale CSI. Unul din cele mai importante documente, discutate și semnate în cadrul consfățuirii îl constituie Concepția privind politica agrară coordonată în spațiul CSI. Concepția prevede coordonarea activităților desfășurate în sectorul agrar, schimburile de tehnologii avansate, elaborarea unor măsuri comune orientate spre dezvoltarea acestei ramuri. Premierii celor 12 state, prezenți la reuniune, au susținut în unanimitate programul privind măsurile comune ale țărilor CSI pentru combaterea SIDA și un program similar pentru combaterea crimei în perioada 2003-2005.

\* \* \*

Ministrul de Externe Nicolae Dudău a prezentat la Tirana, în cadrul ședinței a VII-a a miniștrilor afacerilor externe ai Organizației Cooperării Economice de la Marea Neagră, un discurs vizând preocupările Republicii Moldova în cadrul acestei organizații.

\* \* \*

Ministrul de Externe Nicolae Dudău s-a întâlnit la Ialta cu secretarul general al OSCE Jan Kubis, cu care a examinat aspectele colaborării bilaterale.

\* \* \*

Nicolae Dudău, ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, a participat în perioada 2-3 februarie la cea de-a 38-a Conferință Internațională privind politica de securitate, care și-a desfășurat lucrările la München, Germania. În cadrul acestui forum au fost abordate subiecte ce țin de combaterea terorismului și soluționarea conflictelor existente, accentuând necesitatea elaborării unui nou concept privind arhitectura securității internaționale. Șeful diplomației moldovene a rostit un discurs referitor la procesul de reglementare a problemei transnistrene în contextul consolidării securității regionale și europene în care a chemat comunitatea internațională să susțină eforturile țării noastre.

\* \* \*

Ministrul Afacerilor Externe Nicolae Dudău și președintele Comisiei parlamentare pentru politica externă Andrei Neaguța au efectuat la 25 februarie o vizită de lucru la Strasbourg la CE, unde au avut întreveneri cu Walter Schwimmer, secretarul general al CE, cu ambasadorul Rokas Bernotas, reprezentantul permanent al Lituaniei și președinte în exercițiu al

delegațiilor Comitetului de Miniștri al CE, Rinaldo Locatelli, director executiv pentru afaceri politice al CE, Klaus Schumann, director general pentru afaceri politice al CE și Bruno Haller, secretar general al Adunării Parlamentare a CE. Oficialii din cadrul CE au fost informați despre situația creată în Republica Moldova și despre poziția conducerii țării, după care au discutat problemele majore cu care se confruntă la moment Moldova și măsurile care trebuie luate în mod stringent de către autoritățile noastre pentru a le soluționa.

\* \* \*

La Kiev și-a încheiat lucrările, la 25 aprilie, cea de-a VI-a reuniune a Consiliului miniștrilor afacerilor externe ai Organizației Cooperării Europene la Marea Neagră, la care a participat o delegație a Republicii Moldova, condusă de Ion Stăvilă, viceministru de Externe. Statele participante și-au concentrat eforturile întru extinderea colaborării în toate domeniile, mai cu seamă economic, luptei împotriva terorismului, traficului ilicit, cât și al integrării europene.

\* \* \*

La Strasbourg s-a desfășurat sesiunea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (CE). La lucrările ministeriale au participat ministrul adjunct moldovean de Externe Vitalie Slonovschi și reprezentantul permanent al Republicii Moldova la CE Vitalie Gordaș.

\* \* \*

Ministrul de Interne Gheorghe Papuc a propus participanților la Conferința Internațională ministerială a Secretariatului pentru Afaceri Interne, care s-a desfășurat la 25-26 noiembrie, la Londra, de a organiza, în februarie 2003 o conferință internațională privind furturile de mașini, combaterea crimei organizate și corupției.

\* \* \*

Ministerele justiției ale Republicii Moldova și Federației Ruse au semnat în cadrul ședinței consiliului miniștrilor de justiție din țările Comunității Euro-Asiatice, desfășurată în zilele de 24-25 iunie la Moscova, un acord interministerial de colaborare. Acordul a prevăzut efectuarea schimbului de experiență dintre organele și instituțiile de justiție ale celor două state, organizarea reciprocă a unor seminare și lecții în scopul creșterii continue a nivelului profesional, precum și pentru pregătirea lucrătorilor.

\* \* \*

O delegație guvernamentală condusă de primviceministrul Finanțelor Mariana Durleșteanu a plecat la Londra, unde a avut la 26 iunie o întâlnire cu deținătorii euroobligațiunilor, plasate acum cinci ani

pe piața europeană de către Guvernul Moldovei, în problema restructurării plății de 75 mln. dolari SUA pentru răscumpărarea acestor obligațiuni.

\* \* \*

Ministrul Energeticii Iacob Timciuc a participat la Moscova la ședința a 21-a a Consiliului Electroenergetic al Comunității Statelor Independente. La ședință a fost făcut bilanțul activității și s-au discutat, printre alte chestiuni, sarcinile consiliului în ceea ce privește racordarea sistemelor energetice ale statelor CSI și ale Țărilor Baltice la sistemul transeuropean unificat al statelor Europei de Vest, Centrale și de Sud-Vest.

\* \* \*

O delegație de judecători ai Curții Constituționale a Republicii Moldova a efectuat în perioada 2-7 septembrie o vizită de documentare în China.

\* \* \*

Un grup de juriști din Republica Moldova a participat la o conferință internațională cu genericul „Rolul Procuraturii într-un stat democratic”, care s-a desfășurat în perioada 11-15 februarie la Budapesta, Ungaria. Conferința a fost organizată de Academia de Ocrotire a Normelor de Drept din Budapesta. La ea au luat parte reprezentanți ai sistemului judiciar și de drept din țările ex-sovietice, precum și experți în domeniu din SUA. Problemele abordate s-au axat pe: viitorul procuraturii, creșterea rolului și funcțiilor ei, responsabilitățile și imputernicirile procurorului într-o societate democratică, conlucrarea procuraturii cu alte organe de drept și cu puterea judecătorească.

\* \* \*

Directorul general al Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Industriale (AGEPI), Nicolae Taran a participat în perioada 18-22 mai la Adunarea anuală a Asociației Internaționale a Mărcilor (INTA), care s-a desfășurat la Washington, SUA. Programul include o serie de mese rotunde și ședințe la care au fost puse în discuție mai multe probleme ce țin de conexiunea Tratatului privind aspectele proprietății industriale și comerțul cu Europa de Est, țările CSI și Țările Baltice, precum și vizitarea Oficiului de Stat pentru Brevete și Mărci al SUA.

\* \* \*

Proiectul acordului de liber schimb, prezentat de delegația Republicii Moldova la Sofia, la negocierile privind crearea zonei de liber schimb în cadrul Pactului de stabilitate în Europa de Sud-Est (PSESE), a fost acceptat de către țările membre ale acestui for. Reuniunea ministerială a țărilor membre ale PSESE s-a desfășurat la Sofia în perioada 19-21 iunie, 2002.



## Rozmowa miesiąca z Prezydentem Mołdawii Władimirem Woroninem

### MOŁDAWIA NIE CHCE ŻYĆ W IZOLACJI OD ŚWIATA



**Nowe Kontrasty:** Jac Pan Prezydent ocenia stan stosunków między Polską i Mołdawią?

**Władimir Woronin:** Zacznę od tego, że ostatnimi czasy utarł się dobry zwyczaj spotykania się przywódców Polski i Mołdawii. Ja na przykład już dwukrotnie miałem przyjemność przebywać w Polsce i rozmawiać z Panem Prezydentem Aleksandrem Kwaśniewskim, z którym zresztą łączą mnie dobre kontakty osobiste.

Pierwsze spotkanie odbyliśmy w Krynicy na początku września 2001 r. Było to podczas forum gospodarczego, gdzie mieliśmy dobrą okazję rozmawiać o międzynarodowej współpracy gospodarczej w ogóle, a polsko-mołdawskiej wymianie towarowej w szczególności.

Drugi raz spotkaliśmy się podczas konferencji w Warszawie, poświęconej walce z terroryzmem. Pozwoli Pan, że zatrzymam się nieco dłużej na tym drugim spotkaniu. Uważam je bowiem za bardzo ważne, bo terroryzm dotknął 11 września ub. r. wprawdzie tylko Stany Zjednoczone, ale przecież równie dobrze może dać znać o sobie w każdym innym kraju. W Mołdawii bardziej realnie niż inni to odczuwamy, ponieważ nasze terytorium państwowe jest od 1992 r. podzielone wojną na dwie części.

Uważam, że konferencja była bardzo ciekawa i pożyteczna, bo udało się Prezydentowi RP zgromadzić przy jednym stole tak dużą liczbę przywódców państw i wspólnie rozmawialiśmy nad sposobami koordynowania wysiłków poszczególnych państw, w tym i Mołdawii, w walce z terroryzmem. To bardzo ważne, bo przypomnę – terroryzm może dotknąć każdy kraj, stąd współdziałanie międzynarodowe w likwidowaniu jego przyczyn jest wręcz konieczne.

**Nowe Kontrasty:** Powróćmy Panie Prezydencie do stosunków polsko-mołdawskich. Mówił Pan o

dobrych swoich kontaktach z Prezydentem Polski, czy jednak mają one przełożenie na inne osoby i instytucje?

**Władimir Woronin:** Byłoby bardzo źle, gdyby rzecz cała sprowadzała się wyłącznie do kontaktów prezydentów. W naszym przypadku na szczęście dobre kontakty prezydentów dają impuls do szerokiego rozwijania wymiany gospodarczej, kulturalnej, do współpracy ludzi i instytucji.

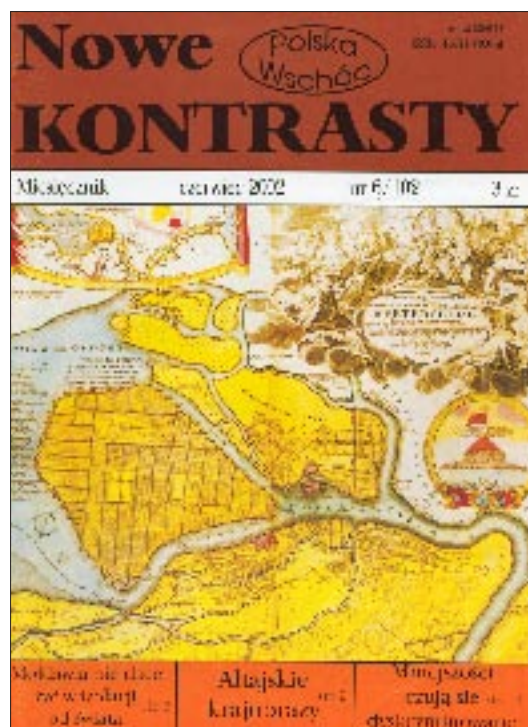
Prezydent Aleksander Kwaśniewski wyraził gotowość do odwiedzenia Mołdawii wraz z towarzyszącą mu grupą polityków i biznesmenów. Mam nadzieję, że ta wizyta wzmocni nasze dwustronne kontakty. Jest bowiem jeszcze wiele rezerw i możliwości, których nie wykorzystaliśmy, a które mogą i powinny znacznie zbliżyć nasze kraje.

**Nowe Kontrasty:** Jak Pan Prezydent ocenia wkład 10-tysięcznej grupy Polaków w rozwój Mołdawii?

**Władimir Woronin:** Co się tyczy polskiej mniejszości, jej ziomkostwo jest dobrze zorganizowane. Polacy organizują różnorodne i liczne spotkania, imprezy kulturalne, zorganizowali klasy szkolne z nauczaniem języka polskiego, polskie przedszkola, organizują obchody polskich świąt, dni kultury itd.

A jak oceniać ich wkład w rozwój Mołdawii? Powiem krótko, to właśnie Polacy i prężne ich organizacje w dużym stopniu integrują życie socjalno-kulturalne kraju. A wymiernym dowodem na tę wysoką ocenę jest także i to, że wielu Polaków pełni odpowiedzialne funkcje w administracji państwowej i w samorządzie terytorialnym.

*Rozmawiał: Mieczysław Maciejak*  
Nowe Kontrasty, 2002, nr. 6, p. 3.



### STRENGTHENING OF MOLDOVA'S STATE INSTITUTIONS AS SUPPORT FOR DEVELOPMENT AND INTEGRATION

A short overview of the founding of the Republic of Moldova and its history since independence shows that one of the crucial challenges in its development is the weakness of the state. Facing a separatist movement in the area from which Russian military troops have not yet been withdrawn, a cultural clash and a deepening social stratification on one side, together with an urgent need for economic reforms and political liberalization on the other side, the state has been submerged into an amalgam of issues suspended in a vacuum of experience.

Nevertheless, Moldova is today a fully recognized state on the international stage, a member of many international, European and regional organizations. Its government has implemented a large number of economic reforms, among the most important of which are the privatization of land and industry, liberalization of capital market and foreign trade, introduction of a stable currency, and, recently, a territorial administrative reform which strengthened regional autonomy. However, today, after 12 years of independence, we experience a mixture of pessimism and optimism.

On the eve of independence, in 1988-1991, many native people here saw independence as a step toward a union with Romania – the mother country from which Bessarabia was brutally torn in 1940 by Stalin. At the same time, other large groups of individuals, predominantly of Slavic origins, settled in many Moldovan towns during the Soviet era, have united in order to maintain the privileges enjoyed in Soviet times. In Transnistria, Tiraspol, which is Moldova's second largest city, serves as the base for a separatist government backed by the 14 Russian Army. Since the local nomenklatura and former communist leaders throughout Moldova also strongly opposed new democratic changes, national unity in support of pro-reform and pro-European forces has been seriously compromised. Thus, in 1994, the small Gagauz minority in our southern region, demanded and was granted what is by European standards a unique form of autonomy for three separate enclaves. Recently, the former *Taraclia raion*, under pressure from Bulgarians, who account for about 30 thousand inhabitants in that area, has been granted the status of *judet* (district). Nevertheless, continuing Russian language domination over these two entities and permanent disputes about Moldova's federalization, a routine demand of Transnistrian separatists, are the results of these concessions.

Thus, the Moldovan society was split into an influential and opposing Russian speaking social group, and local social strata speaking Romanian.

Moreover, the controversy about the names of the official language and ethnical affiliation of the native population – Moldovan or Romanian – are permanently used in political battles. In an effort to strengthen the social unity between these groups, Moldova generously granted its citizenship to all residents immediately after independence.

Actually, in the case of Moldova, the pro-independence and pro-market reform political forces have never come to power since the collapse of the Soviet Union. Instead, the old nomenklatura, which hijacked the new system, realized they were not prepared to use it. Without a clear reform program, in conditions of a deepening economic crisis and permanent governmental instability, the assistance of the IMF and the World Bank failed to bring the expected results. The whole Moldovan government sank into rent seeking profiteering from multiple aid programs, technical assistance, and direct grants from international donors.

In fact, the Moldovan democracy, though effective, is still far from efficient. Even though the elections organized every other year in Moldova are recognized by international observers as generally fair, and the participation rate is reasonably high, our political culture still pays much tribute to the totalitarian past. The manipulation and intimidation of the electorate are still present, especially in rural communities. As one British diplomat said, Moldova looks very much like an orphan of the Cold War: pauperized, hungry, begging on a busy European crossroad.

What should be done in order to make this geographically, linguistically, culturally European country eligible for a European future?

◆ First of all, Moldova should be internationally supported in order to reestablish its sovereignty over its entire territory, and to control all its borders.

◆ Secondly, we should focus on education. The task of building a free and prosperous state belongs to all its citizens. Europe could support us in helping regional and local communities as well as ethnic minorities from Moldova to comply with the European norms regarding local government and autonomy.

◆ Thirdly, we should focus on structural changes. We need to reform our political system, to streamline the decision-making process, increase accountability of the executive, increase regional and local autonomy and self-reliance.

◆ And finally, we should focus on our long-term prospects. The education of the new elite has to be one of the tasks of the state. We need to send Moldovan students to the best universities around the world, invite foreign professors to Moldovan universities, and establish links for cooperation and exchange.

I do believe that it is possible to endeavor to build such a Moldova that will give its citizens the protection they need, the rights they deserve, ena-

bling them to achieve the benefits they are striving for. Such a Moldova will gain the trust of its citizens and the respect of the international community.

If Moldova is not transformed into a secure, democratic society it might turn into a black hole on the map of Europe, a place of conflicts and despair. Bearing this in mind, the majority of political forces have opted for European integration as a long-term guarantee of stability, strengthening of democratic state institutions, and the civil society. We have simply no other alternative. An isolationist policy is ruled out by a high degree of external dependency of the Moldovan economy, while an orientation towards the East, with its totalitarian practices and human right abuses, will not be supported by the majority of Moldovan citizens.

The OSCE is the only pan-European organization actively involved in solving the Transnistrian conflict in Eastern Moldova, a conflict which in many ways resembles the Cyprus discord, but which has a much more distinct international dimension with Russia as the main interested party. In the case of Cyprus, even divided, the prospects for EU integration have seriously stimulated the country's economic development and efforts to resolve the conflict. We hope Moldova will learn from the progress in Cyprus, and the OSCE influence in the region will help us move toward European integration.

In view of the nature of Russian policy towards the "near abroad", we have no other ways to deal with Russia than that of advocating respect, equality, and co-operation based on common interests. Russia is primarily interested in the Moldovan agricultural production and the transit of its exports through Moldova. The Russian market and energy resources are very important to us. We also acknowledge Russian security concerns with NATO enlargement. However, it is inadmissible by international practice to brutally interfere in the internal affairs of other states, as Russia did in Transnistria. We believe that a relationship has to be based on bilateral treaties, and we hope Russia will give up the policy of indirect non-recognition of Moldovan statehood by refusing to sign the basic bilateral treaty.

The other partners of the Moldovan state institution – the IMF, the World Bank, the United Nations, the Council of Europe, and others – contribute to a higher profile of our country both internally and externally. Currently Moldova is lobbying to become part of the World Trade Organization to gain better access to global markets. What we expect from all these organizations is a higher trust in our capabilities, more support in counteracting external post-colonial pressures, and a higher degree of investment in Moldovan political and civic institutions.

*Vasile Nedelciuc*

SÜDOST EUROPA: Zeitschrift für Gegenwartsforschung. München, Germania, 2000, nr. 9-10, p. 530-536.

## LES MOLDAVES ET LE PASSEPORT ROUMAIN

Courant novembre, le Parlement de Chisinau a donné le feu vert pour la double nationalité. Désormais, les quatre millions de Moldaves ont la possibilité d'obtenir une deuxième nationalité et le passeport qui va avec.

En 1994, la nouvelle Constitution moldave institue le roumain comme langue officielle du pays. Mais une fragile classe politique issue de milieux universitaires a raté son rendez-vous avec l'histoire. Les mafias locales, dont les ramifications remontent souvent jusqu'à Moscou, ont pris le contrôle du pays. La Moldavie est aujourd'hui le pays le plus pauvre d'Europe, avec un salaire mensuel moyen de 25 euros et une population exposée à toutes les pénuries. Désespérés, les Moldaves ont donné, il y a deux ans, la majorité parlementaire à un Parti communiste gangrené par la corruption et l'incompétence.

Champions de la survie, les Moldaves rêvent de partir en Europe à la recherche d'un travail. La décision du Parlement de Chisinau d'accepter la double citoyenneté est pour eux une porte de sortie inespérée. La possession d'un passeport roumain représente à leurs yeux la clé pour l'Occident puisque, depuis le début de cette année, les Roumains peuvent entrer sans visa dans l'espace Schengen de l'Union européenne. L'ambassade de Roumanie à Chisinau reçoit d'ores et déjà environ trois cents demandes de passeport par jour.

Quant aux Roumains, ils se félicitent de ce retour des frères d'antan dans la mère patrie. D'autant plus que ces derniers sont prêts à travailler au noir pour la moitié d'un salaire roumain, qui s'élève en moyenne à 125 euros par mois. Pourtant, afin de rassurer la Commission européenne, Bucarest vient d'interrompre la délivrance d'un passeport roumain aux Moldaves roumanophones pour une période de six mois.

Le président Voronin semble réaliser que l'Europe pourrait être la solution pour éviter la faillite totale de son pays. Mais la seule porte d'entrée en Europe reste la Roumanie, pays qui a lui-même accumulé du retard dans le processus d'adhésion à l'UE. Malgré la russophilie du président Voronine, les autorités de Chisinau n'auront pas d'autre solution que de se tourner vers l'Europe. En attendant, les Moldaves roumanophones sont à bout de patience. Après cinq décennies de propagande soviétique et une autre décennie d'expériences ratées, ils essaient désespérément de retrouver leur identité. Plus qu'une pièce administrative, le passeport roumain a pour eux valeur de talisman.

*Mirel Bran*

Le Monde, 2002, 29 noiemb., p. 17.

**LES MOLDAVES SOUHAITENT  
TIRER UN TRAIT SUR L'ÈRE SOVIÉTIQUE**

*Face à la volonté du gouvernement communiste au pouvoir de gommer les origines roumaines de la majorité de la population, le "Jurnal de Chisinau" défend la télévision de Bucarest.*

"NE NOUS VOLEZ PAS TVR -1!" Ce titre, publié en gros caractères à la première page du „Jurnal de Chisinau”, est un cri de désespoir. Le quotidien moldave appelle la population à réagir à la décision des autorités communistes d'interdire la diffusion de cette chaîne publique roumaine sur le territoire moldave.

"N'hésitez pas! Lutte pour vos droits!", lance son éditorial. "Nos enfants ont besoin d'une télévision européenne que nous attendons tous depuis si longtemps, écrit un groupe de Moldaves du département de Balti. Nos gouvernants ne comprennent-ils pas qu'il vont perdre un trésor?" "Nous nous adressons à tous les licenciés de notre République, s'insurgent une vingtaine d'élèves du département d'Orhei. Où êtes-vous? Que faites-vous? Pourquoi ne prenez-vous pas parti?" Sur un ton plus grave, une lettre signée par un téléspectateur de Chisinau accuse: "L'interdiction de TVR-1 sur le territoire moldave est l'oeuvre du parti du gouvernement, qui nous a appauvris et qui veut maintenant détruire notre moral." La colère des Moldaves s'explique. Cette ex-République soviétique est un ancien territoire roumain intégré à l'URSS après la deuxième guerre mondiale.

Allergique au roumain, le gouvernement de Chisinau a interdit la diffusion de la chaîne de télévision roumaine. Les Moldaves roumanophones ont assez de la propagande sans nuances diffusée par Le Messenger. L'accès à la chaîne roumaine était pour eux une porte de sortie vers l'Europe tant rêvée.

Les protestations contre l'interdiction de TVR 1 se multiplient. La perspective de la Roumanie d'intégrer l'Union européenne en 2007 pousse les Moldaves roumanophones à revendiquer leur identité roumaine. Pour eux, la Roumanie n'est pas seulement une partie de leur histoire, c'est aussi la clé de l'Europe et le rejet du passé soviétique. Leur désespoir, qui traverse les pages des journaux en langue roumaine, fait état d'une tension que les autorités communistes ne parviennent plus à contenir.

*Mirel Bran*

Le Monde, 2 octobre, 2002, p. 15.

**TRAFICS DE REINS: LA FILIÈRE MOLDAVE**

En Moldavie, dans une église pleine de fidèles, un homme d'église lève les bras au ciel: "Je prie pour ceux qui ont commis l'erreur de vendre leur rein..."

"On est parti d'une commission que la Communauté européenne avait mise en place et qui se posait des questions sur le trafic humain", explique Agnès Ravoyard, rédactrice en chef de *Galaxie* qui est aussi une agence de presse audiovisuelle. "On s'est rendu compte qu'il y avait un véritable problème, notamment en Moldavie, qui est prise en tenaille par certaines filières."

Et de préciser: "Aujourd'hui, la plupart des "pièces" (les organes) viennent d'Europe de l'Est, et de ce pays en particulier. On se sert à bon compte de pauvres familles qu'on berne avec des illusions, en leur promettant des postes mirifiques."

Dans ce "nouvel eldorado des chercheurs de reins, les moins chers d'Europe", chaque semaine, trente personnes vendent le leur "au péril de leur vie", souligne Catherine Berthillier qui s'est également rendue en Israël, marché mondial des acheteurs où, "pour trouver un rein au marché noir, il suffit de consulter les petites annonces des grands quotidiens".

Ceux qui espèrent améliorer leur quotidien en sédant le précieux organe, ils "ne reçoivent que les miettes du gâteau "...Prix sur le marché du précieux organe: 150 000 euros.

"Ces gens-là sont très cruels, ils peuvent tuer, c'est très facile de faire disparaître un corps", confie un patient moldave involontaire, qui a été... séquestré et menacé de mort avant de subir l'ablation d'un rein.

*Nathalie Simon*

Le Figaro, 21 februarie, 2002, p. 28.

**LA MOLDAVIE EN PLEINE CRISE D'IDENTITÉ**

Enclavée entre l'Ukraine et la Roumanie, la Moldavie, un pays grand comme la Belgique peuplé de quatre millions et demi d'habitants, cherche désespérément sa voie entre une Europe inaccessible et une Russie dominatrice. Une crise d'identité qu'Oleg Serebrian, un jeune politologue de 33 ans, résume ainsi: "Onze ans après l'indépendance, 71 de nos 101 députés sont des communistes qui aspirent à dissoudre la Moldavie dans une URSS ressuscitée. Ils ont déjà en partie réussi puisque 80 % de l'économie moldave est sous contrôle russe. Onze autres élus appartiennent au Parti chrétien-démocrate qui rêve, lui, d'unifier la Moldavie et la Roumanie" (La Moldavie, ex-province roumaine, a été rattachée à l'URSS en 1944. Les deux tiers de la population sont roumanophones). Le marasme économique et moral pousse 700000 Moldaves, soit un tiers de la population active, à travailler à l'étranger, souvent clandestinement. L'argent qu'ils envoient à leurs familles représente plus de 20% du budget de l'État moldave. Une soupape de sécurité pour ce pays jadis prospère et aujourd'hui surendetté qui a ravi à l'Albanie le triste record de "pays le plus pauvre d'Europe".

A Chisinau pourtant, le quartier Valea Morilor (la Vallée des Moulins) connaît un véritable boom immobilier. Des villas opulentes y poussent comme des champignons et nul ne connaît leurs propriétaires.

République autoproclamée qu'aucun État n'a voulu reconnaître, la Transnistrie est devenue une plaque tournante de tous les trafics et notamment celui des armes.

Début octobre, conformément aux engagements qu'elle avait pris en 1999 lors d'un sommet de l'OSCE, la Russie a commencé à rapatrier une partie des 40000 tonnes de munitions et des 50000 armes déposées en Transnistrie. Vingt-quatre wagons chargés de missiles sol-sol Ouragan ont quitté Tiraspol pour la Russie. Outre la transformation de bombes et d'obus, Tiraspol produit des lance-roquettes, lance-grenades, mines antipersonnel, pistolets-mitrailleurs, qui ne sont sans doute que quelques-uns des "trésors" dont regorge ce "trou noir" échappant à tout contrôle.

En Moldavie, des experts de l'Agence internationale de l'énergie atomique (AIEA) ont ainsi découvert quatre anciens sites soviétique abritant de grandes quantités de césium-137, un métal qui peut être utilisé pour la fabrication d'armes nucléaires. Le césium se trouvait dans de petits conteneurs facilement transportables.

Pour assurer la sécurité de sa future frontière orientale, l'Union européenne devra compter sur la Roumanie, qui ambitionne d'intégrer l'UE en 2007. Or, les Moldaves n'ont besoin que d'un passeport pour entrer en Roumanie.

La suppression des visas pour les ressortissants roumains a été assortie de conditions draconiennes (notamment un billet aller-retour et une somme minimum de 500 euros). Ces contraintes financières ont permis jusqu'ici de limiter les flux migratoires, mais ne semblent pas gêner les activités du crime organisé.

*Arielle Thedrel*

Le Figaro, 2002, 11 decembrie, p. 6.

---

#### APARIȚII EDITORIALE POLITICE

Cunoscut cercetător și jurnalist la Radio Europa Liberă, redactor al emisiunii "Ora Moldovei", Dan Ionescu și-a adunat în acest volum o serie de analize și studii ce iau în vizor ultimii ani ai perioadei sovietice și tranziția postcomunistă din Republica Moldova. Majoritatea textelor incluse au fost valorificate în cadrul Departamentului de Analiză de la Radio Europa Liberă și în programele OPEN MEDIA RESEARCH INSTITUT din Praga, unde autorul a lucrat ca analist – cercetător între 1984 și 1997. Cartea cuprinde de asemenea câteva eseuri istorice elaborate pentru conferințe internaționale și publi-

cate în revista *Transition*. Păstrându-și specificul de relatări pe marginea unor evenimente în derulare, aceste materiale oferă o perspectivă analitică asupra țării – țintă, folosind media locală în calitate de primă sursă. Demersul autorului se distinge prin acuratețea documentării, printr-o abordare non-partizană și o expunere echilibrată, respectând standarde academice occidentale. "Cititorii acestei colecții de articole nu trebuie să se aștepte la o descriere coerentă despre evoluția Moldovei în epoca *perestroikăi*, a emancipării naționale și a sinuoaselor procese de după proclamarea Independenței, observă Dan Ionescu în prefața cărții. Însă ei își pot forma o percepție clară asupra scenei politice din Moldova, asupra frământărilor sale în căutarea unei identități naționale distincte; ceva despre universul supra-realist din Transnistria și conflictul de pe Nistru și, nu în ultimul rând, informații și reflecții despre relațiile dintre Moldova și România, văzute ca o contrapondere la supremația Rusiei în regiune". O carte – model pentru ceea ce numim rigoare științifică și probitate intelectuală.

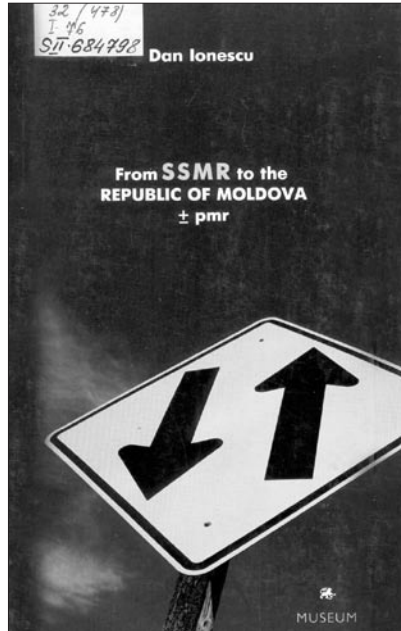
#### Foreword

This book deals with the final years of the Soviet era and the post-Communist transition in what is now the Republic of Moldova – that is, the former Romanian province of Bessarabia, which was transformed into the Soviet Socialist Moldovan Republic following the URSS advance into Eastern and Central Europe at the end of World War II.

It consists largely of articles and analytical briefs, most of which initially appeared in the publications of the Radio Free Europe / Radio Liberty Research Department and the Prague-based Open Media Research Institute, where the author worked as a research analyst from 1984 to 1994 and as a senior research analyst from 1995 to 1997, respectively. It also includes several essays of a more historical nature, as well as papers presented at conferences or entries written for encyclopedias and annual reports. With regard to the articles written for the radios, these may be described as a very special kind of analysis. Strictly events-related, they offered an initial analytical perspective of developments in the target countries, using local media as primary sources. During the Communist era, the RFE/RL headquarters in Munich probably boasted the most articulate and efficient think tank dealing with the "Socialist camp". While the radios' research department had little to do with traditional academia, its analysts adhered to strictly academic standards, such as the use of multiple, reliable sources, accuracy, a non-partisan approach, balanced reporting, and so forth. RFE/RL Situation and Background Reports often served as a source of inspiration and

information for both Western journalists and academics, although they were rarely cited as such. In retrospect, one may describe those publications as a kind of convenient free-of-charge service for all those interested in the vicissitudes of the Communist—and later post-Communist - world.

For all these reasons, the reader of this current collection of articles should not expect a coherent depiction of Moldova's evolution during the era of perestroika and national emancipation or of the rather tortuous process following the proclamation of Moldova's independence. But they may receive a clearer perception of Moldova's political scene and its people's quest for a distinct national identity; of the somewhat surrealistic Transdnister microcosm and of the Transdnister conflict; and, last but not least, of Moldovan-Romanian relations against the murky background of Russian, then Soviet, and once again Russian supremacy in the region.



*The author*

### UN STUDIU AMERICAN DESPRE BASARABIA

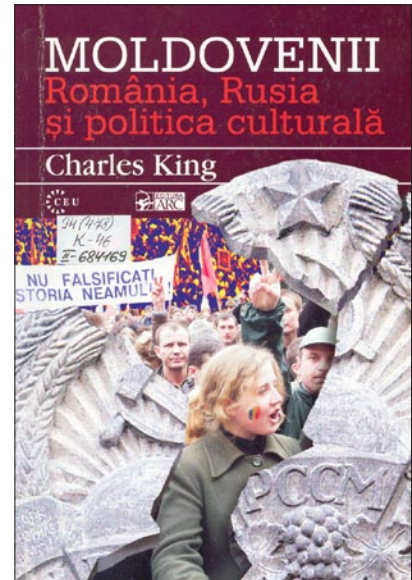
Între România și Rusia, drama moldovenilor din republica prutonisteană, examinată acum cu precădere sub unghiul politicii culturale, continuă să se consume. Tema identității, cu avatarurile ei mai vechi sau mai noi, l-a pasionat mereu pe autor, iar demersul făcut acum constituie, neîndoielnic, un efort considerabil pe linia înțelegerii cât mai depline a problemei...

Cartea pe care Charles King ne-o dă acum, în versiune românească, zugrăvește un tablou etno-cultural foarte dinamic, sinuos și schimbător, unul fără analogii clare în spațiul exsovietic. Ea pune pe gânduri și îndeamnă la aprofundarea unei teme care, prin ea însăși, se anunță inepuizabilă. Se cuvine a-i fi recunoscători distinsului istoric pentru stăruința cu care a studiat-o și pentru larga comprehensiune a interpretării. Istoricii nu sunt singurii săi beneficiari. Problematika identității pasionează acum un public

destul de larg și este de presupus că nu-și va epuiza prea curând resursele cognitive.

*Alexandru Zub,  
profesor, director al Institutului de Istorie  
"A.D.Xenopol", Iași*

O carte erudită și subtilă. Lectură obligatorie pentru toți cei care vor să cerceteze în amănunt relația dintre identitatea națională, construirea națiunii, tradițiile politice și tendințele culturale într-una din cele mai puțin cunoscute și înțelese țări ale Europei de Est. King folosește o abordare istorică, politică, economică și culturală pentru a pune în discuție vechile stereotipuri și pentru a propune o perspectivă nouă, originală cu privire la oamenii din Basarabia și Transnistria.



*Vladimir Tismăneanu,  
profesor de Științe Politice,  
Universitatea din Maryland (Colege Park)*

### SEMNAL

Gheorghe Cojocaru este unul dintre cei mai talentați tineri istorici și publiciști basarabeni (comentator la Radio Europa Liberă), afirmați în ultimii ani. Cartea pe care a editat-o prezintă filmul evenimentelor care au marcat istoria Basarabiei începând cu 1989, dublat de o analiză lucidă și nuanțată: adoptarea limbii române ca limbă de stat și a grafiei latine, discuție în jurul pactului Ribbentrop-Molotov, tratatul româno-sovietic din 5 aprilie 1991, epopeea "podurilor de flori", puciul de la Moscova din august 1991, Declarația Independenței a Republicii Moldova și recunoașterea acesteia de către autoritățile de la București, evoluția separatismului în Republica Moldova, Consiliul Național al Unirii, "modelul german", și chestiunea românească etc. Autorul folosește o bibliografie bogată, cuprinzând documente oficiale, articole de presă și relatări ale posturilor de radio occidentale, contribuții ale unor politologi români și străini. Exhaustiv în informații și bine scris, volumul lui Gheorghe Cojocaru constituie o recomandare utilă pentru toți cei interesați de tri-

bulațiile postsovietice ale unei provincii românești, care și-a răătăcit identitatea pentru a doua oară, ca urmare a lașității, incapacității și tranzacționismului conducătorilor săi.

**Gheorghe Cojocaru**

Colapsul URSS și dilema relațiilor româno-române,  
București, 2001, 236 p.

*Sârma ghimpată, întinsă peste vechea provincie românească dintre Prut și Nistru, de-a lungul frontierei de stat sovietico-române trasate în mod arbitrar prin înțelegerile secrete sovieto-naziste și reconfirmate la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, a operat o amputare, resimțită dureros, a corpului integrat al României clădit de frunțașii de la 1918.*



#### DETERMINANTELE GEOCULTURALE ȘI GEOPOLITICE EXTERNE

Basarabia (Republica Moldova) reprezintă o unitate de analiză care, în mod normal, se află în diferite raporturi cu lumea externă. Aceasta ar implica o relație formală de egalitate cu statele regiunii, însă aparența în cauză este greșită. Istoria Basarabiei reprezintă o istorie a unei gubernii în componența Imperiului Rus, a unei provincii în componența României și istoria unei republici sovietice în componența URSS. Moștenirea de bază remodelează conținutul din Republica Moldova o regiune de frontieră. Dincolo de implicațiile pentru statalitate, etnie și democratizare, este evident că determinantele geoculturale și geopolitice externe joacă un rol hotărâtor în evoluțiile interne, faptul în cauză singularizând Republica Moldova în raport cu statele care au avut în trecut perioade de independență.

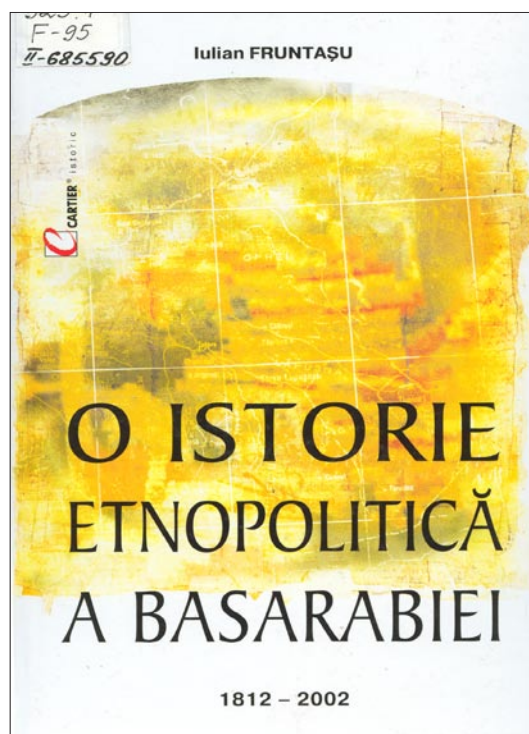
Din aceste considerente istoria Basarabiei este, în mare parte, istoria Imperiului Rus, a României și a URSS. Protostatalitatea actuală a Republicii Moldova se datorează acestei moșteniri și ar fi cumva paradoxal să descoperim o altă evoluție etnopolitică în cazul unei provincii care reprezintă o frontieră între lumea slavă, dar nu și între civilizații.

Cultura politică în noile state din sud-estul continentului a fost puternic marcată de moștenirea trecutului. Regiunea, luată în ansamblu, a fost un *interface* între Est și Vest, începând cu secolul X, când a devenit parte a civilizației creștine europene.

La sfârșitul deceniului opt al secolului XX balticii au servit drept model pentru alte republici sovietice, inclusiv pentru RSSM, în ce privește *suveranizarea* agendei de revendicări social-politice ale mișcărilor pentru liberalizarea regimului politic din URSS. Însă, spre deosebire de baltici, hotarul între Republica Moldova și lumea slavă nu este unul dintre civilizații, tradiția culturală slav-ortodoxă fiind suficient de puternică. Faptul în cauză nu a contribuit la o delimitare clară, necesară afirmării independenței Basarabiei și a națiunii românești în provincie.

Deși factorii interni dețin rolul principal în tranziție, influența internațională asupra suveranității și democratizării este suficient de importantă. Ea se manifestă prin intermediul a trei componente, cum ar fi *politica externă*, *zeitgeist-ul* și *efectul difuziunii*. Influența internațională asupra democratizării reprezintă un proces în mare parte benefic pentru tranziția moldovenească, deoarece asistența oferită, integrarea în structurile europene, racordarea legislației moldovenești la normele europene liberalizarea economiei, respectarea angajamentelor internaționale asumate în domeniul libertăților fundamentale al drepturilor omului etc. (prin intermediul instituțiilor și organismelor internaționale majore ca Uniunea Europeană, NATO, OSCE sau Consiliul Europei, instituții financiare internaționale ca BM, FMI, BERD) conduce la crearea unei presiuni cumulative asupra statului și societății, care sunt puse în situația de a respecta normele și principiile acceptate de comunitatea internațională.

Pe de altă parte, presiunea exercitată de hegemonul regional nedemocratic, cum este Rusia anilor 1991-2002 în spațiul CSI, prin conservarea focarului



transnistrean, susținerea ideii de (con)federalizare a Moldovei și imixtiunea politică și economică în afacerile statului creează efectul de provincializare a Moldovei, ceea ce îngrădește substanțial suveranitatea țării (Tratatul bilateral moldo-rus ratificat de comuniștii de la Chișinău la sfârșitul anului 2001 și Acordul moldo-transnistrean cu privire la federalizarea țării din iulie 2002 consfințind situația în cauză).

Analizând trăsăturile formale fundamentale ale Republicii Moldova, putem conchide că acesta nu este un stat modern, deoarece nu se află în posesia unei ordini administrative și juridice, care poate fi schimbată de legislație și spre care este îndreptată activitatea corporativă organizată. Statul ca sistem al ordinii, nu este în stare să reclame autoritate obligatorie nici asupra cetățenilor, majoritatea cărora

nu au obținut calitatea de membru din momentul nașterii (toți au fost atunci cetățeni ai URSS), nici asupra acțiunilor care se desfășoară în zona jurisdicției sale formale (deoarece nu controlează nici teritoriul separatist, dar nici enclavele etnice din sud). În acest fel, Republica Moldova nu reprezintă un stat, care este o asociație obligatorie cu o bază teritorială. Edificarea provinciei este una din modalitățile complexe ale Rusiei de creare a teritoriilor dependente în spațiul ex-URSS. Acesta este posibil doar în contextul existent al protostatalității moldovenești a cărei autor a fost Uniunea Sovietică. Rusia a preluat drepturile de autor asupra acestei protostatalități în calitate de succesoare a Uniunii Sovietice, dar și a Imperiului Rus. . .

*Iulian Frunțașu*

## ECONOMIE

2002

Probleme ce țin de colaborarea comercial-economică și realizarea regimului comerțului liber dintre Moldova și Federația Rusă au fost discutate în cadrul întrevederii premierilor celor două state în timpul vizitei de lucru a dlui Vasile Tarlev la Moscova la 26 februarie.

\*\*\*

Conferința de finanțare pentru dezvoltare, la care a participat și delegația țării noastre în frunte cu premierul Vasile Tarlev, s-a desfășurat în perioada 18-22 martie în orașul mexican Monterrey. Premierul a concluzionat că declarația finală adoptată de forum va stimula constituirea unei alianțe de finanțare pentru dezvoltarea țărilor în tranziție, precum este și Republica Moldova. El a apreciat decizia Statelor Unite de a dubla volumul asistenței financiare acordate țărilor sărace, precum și hotărârea UE de a majora această asistență cu 7 mld. dolari. Problemele discutate au fost:

- accesul mărfurilor produse în țările sărace pe piețele statelor dezvoltate,
- majorarea volumului granturilor oferite de țările donatoare,
- acordarea ajutoarelor financiare fără a fi condiționate de existența programelor de colaborare cu FMI.

\*\*\*

La 16 aprilie la Luxembourg s-a desfășurat reuniunea a IV-a a Consiliului de cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană, la care a participat o delegație oficială a țării noastre în frunte cu prim-ministrul Vasile Tarlev. Participanții la reuniune au discutat probleme legate de colaborarea în domeniile comerțului și investițiilor, justiției și afacerilor

*Procesul economic hotărâște întreg procesul istoric al omenirii.*

*C. Dobrogeanu-Gherea*

interne, de cooperare vamală și transfrontalieră, de prioritățile stipulate în Acordul de Parteneriat și Cooperare între Republica Moldova și Uniunea Europeană și implementarea acestora.

\*\*\*

Vicepremierul Dmitri Todoroglo, copreședinte al Comisiei mixte interguvernamentale moldo-ucrainene pentru cooperare comercial-economică, s-a aflat, în perioada 3-5 aprilie într-o vizită de lucru la Kiev și Lvov, unde a purtat negocieri cu viceprim-ministrul Leonid Kozacenko, președintele părții ucrainene a comisiei nominalizate, în vederea soluționării problemelor ce țin de exportul zahărului moldovenesc în Ucraina.

\*\*\*

La Varșovia (Polonia), la 20 martie, s-a desfășurat ședința a treia a Comisiei mixte interguvernamentale moldo-polone de cooperare economică și comercială, țara noastră având reprezentanți o delegație condusă de ministrul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului Gheorghe Duca. Comisia a luat în dezbatere mai multe probleme ce țin de cooperarea moldo-polonă, inclusiv în domeniul financiar-bancar, vamal, al transporturilor, agriculturii, ecologiei, precum și al schimburilor comerciale bilaterale.

\*\*\*

Reprezentanții Guvernului Republicii Moldova și ai Băncii Mondiale au semnat la Washington, pe 20 aprilie, după ultima rundă de negocieri, documentul privind acordarea împrumutului pentru ajustări structurale SAC-III. De acesta depinde reluarea finanțării externe a Republicii Moldova de către FMI și inițierea negocierilor la Clubul de la



Paris privind restructurarea datoriilor externe de stat ale țării noastre.

\*\*\*

O delegație a Republicii Moldova, condusă de ministrul-adjunct al Economiei Marian Lupu, s-a deplasat la Zagreb, Croația, pentru a participa la 11-12 iunie la Conferința regională privind negocierile de aderare la Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Au fost discutate problemele privind mecanismele și principiile de aderare la OMC, consolidarea sistemului comercial multilateral și liberalizarea comerțului.

\*\*\*

Reprezentanții a 4 instituții financiare internaționale și ai CSI-7 s-au întrunit la Londra în cadrul unei conferințe la tema "Reducerea sărăciei, creșterea economică și controlul datoriei în țările CSI cu venit scăzut". Exponenții țării noastre au fost guvernatorul Băncii Naționale a Moldovei Leonid Talmaci și viceministrul finanțelor Mariana Durleșteanu.

\*\*\*

În perioada 18-23 octombrie a avut loc un forum economic al businessmenilor moldoveni în Egipt. În cadrul ședinței s-a discutat despre perspectivele dezvoltării relațiilor economico-comerciale între Moldova și Egipt, despre schimbul comercial al businessmenilor.

\*\*\*

4 medalii de aur, 5 de argint și 21 de bronz – acesta e rezultatul participării inventatorilor din Republica Moldova la Salonul Internațional al Invențiilor, Cercetării și Transferului Tehnologic, ediția a cincea, care s-a desfășurat la Iași, în perioada 12-16 iunie. Cu medalia de aur au fost apreciate lucrările inventatorilor de notorietate Constantin Spănu, Aurelian Gulea, Valeriu Rudic și Pavel Chintea. În cadrul manifestației profesorul Constantin Spănu, director al Centrului de Medicină Preventivă al Ministerului Sănătății, a fost decorat cu medalia de aur *Henri Coandă*, pentru merite deosebite în domeniul inventicii, iar Centrul nominalizat a intrat în posesia Marelui Premiu al Salonului. De asemenea, 13 inventatori din republică au fost decorați cu Insigna de Aur *Inventator Elita*. Premii speciale ale juriului pentru participare reprezentativă au fost acordate USM, USMF "N. Testemițanu," precum și AGEPI pentru promovarea consecventă a proprietății industriale în Republica Moldova.

\*\*\*

Producția S.A. *Covoare-Ungheni* a fost distinsă cu medalia de argint și Diploma de Excelență la Târgul Internațional de Bunuri de Consum *TIBCO-2002*, care s-a desfășurat la București. La această ediție, a 19-ea, întreprinderea a prezentat o colecție nouă de covoare din lână pură, care au fost înalt apreciate de vizitatori, în special pentru originalitatea lor. Societatea a realizat livrări de produse în SUA, Italia, Cehia, Ungaria, Kuwait. Printre clienții întreprinde-

rii sunt Administrația președintelui și Cabinetul de Miniștri din Ucraina, Ambasada Kazahstanului la Kiev, Teatrul Național de Operă și Balet al Ucrainei, precum și Președinția regelui Qatarului.

\*\*\*

În capitala Bielorusiei s-a desfășurat o impunătoare expoziție de bijuterie a cunoscutei firme moldovenești *Giuvaier*. Expoziția a prezentat-o însuși Corneliu Scutelnicu, directorul fabricii. Acțiunea a fost întreprinsă în scop comercial și pentru sondarea terenului de desfacere în această zonă, avându-se în vedere și țările învecinate: Lituania și Letonia. Directorul fabricii a declarat că expoziția a avut succes și profit.

---

#### PROGRAMA DE FORMACIÓN PARA EMPLEADOS DE LAS EMPRESAS DISTRIBUIDORAS DE MOLDAVIA

*El pasado 23 de octubre se inauguró en el Campus de Puente Nuevo, un programa de formación para cuarenta empleados de las empresas distribuidoras de Moldavia (Chisinau, Red Centro y Red Sud), que después de 2 meses de formación intensiva en el negocio de distribución, serán responsables del cambio cultural y de gestión de sus empresas.*

El grupo de 40 ingenieros moldavos fue seleccionado entre más de 100 candidatos. Y para poder seguir las clases en España, comenzaron con anterioridad su formación en el idioma español gracias a los servicios del Instituto Cervantes de Bucarest. La inauguración del programa de formación, tuvo lugar el pasado 23 de octubre en el Campus de Puente Nuevo, con la asistencia de Juan Luis López Cardenete, director general de UNION FENOSA distribución, José María Vázquez-Pena, subdirector general corporativo de Organización y Recursos Humanos y Manuel Argüello, director general de Operaciones Internacionales. José María Vázquez-Pena, dio la bienvenida a los participantes a España y al Campus de Puente Nuevo y les deseó una feliz estancia entre nosotros. Asimismo se refirió a la Universidad Corporativa, que con el lema *Enseñar y Aprender desde la Experiencia*, tiene la función de transmitir la cultura del Grupo UNION FENOSA. Les animó a seguir mejorando su español por su importancia en el mundo y en las zonas en las que estamos operando.

Manuel Argüello, hizo un repaso de los países en los que UNION FENOSA está presente y se refirió a Moldavia como una experiencia clave en el proceso de expansión en el Este de Europa. Señaló la oportunidad que para los participantes en este programa representa recibir formación directamente de los expertos del negocio de distribución en España y manifestó el deseo de que todos superaran el curso.

Finalmente, Juan Luis López Cardenete, les reiteró la bienvenida a España, y se refirió a la importancia

de la transferencia del conocimiento en el proceso de expansión de UNION FENOSA. “Os hacemos depositarios de ese conocimiento para vuestra carrera profesional en el Grupo” – señaló. A continuación, todos los participantes se presentaron personalmente en español indicando su experiencia y expectativas sobre el curso y mostraron su interés por aprovechar esta oportunidad que les ofrece UNION FENOSA. La Universidad Corporativa ha diseñado este programa de formación teniendo en cuenta las necesidades específicas para cada colectivo (Distribución y Comercial) definidas por la dirección de las empresas moldavas. El programa está basado en estancias en las unidades de distribución, con un enfoque eminentemente práctico. Para facilitar su adaptación, los participantes reciben diariamente clases de español.

Asimismo, antes de su paso por las unidades, y durante su primera semana de estancia, siguieron el curso de Introducción Corporativa a través del Campus Virtual de la Universidad Corporativa y un curso específico que les aportó una visión global del negocio de distribución. A lo largo del curso se ha realizado una evaluación continua de los participantes, a fin de conocer mejor sus perfiles profesionales y su potencial, así como su orientación y capacidades para su posterior asignación a ocupaciones clave de las empresas distribuidoras de Moldavia (Chisinau, Red Centro y Red Sud). De acuerdo con su presidente, Ignacio Ibarra, este grupo elegido de profesionales será el relevo que facilite el cambio empresarial y cultural de estas empresas.



Union Fenosa, 2000, diciembre, p. 86-87.

#### ENCUENTRO CON REPRESENTANTES DEL GOBIERNO Y EL COLECTIVO DE EMPLEADOS

*El vicepresidente de UNION FENOSA, Victoriano Reinoso y el director general de SOLUZIONA, Santiago Roura, visitaron el pasado 17 de enero, Moldova y tuvieron la oportunidad de mantener distintos encuentros profesionales con autoridades gubernamentales, representantes de instituciones públicas y políticas, así como con los empleados de las tres empresas distribuidoras operadas por UNION FENOSA.*

La primera reunión, con más de un centenar de empleados del grupo UNION FENOSA, tuvo lugar en un céntrico hotel de la capital moldava, Chisinau, en cuyo marco fueron abordados temas tan relevantes como las posibilidades de extensión de UNION FENOSA a otros países de Europa del Este, la privatización de las dos empresas distribuidoras moldavas, ahora de propiedad estatal, y la situación de UNION FENOSA en el contexto de la crisis económica mundial. Victoriano Reinoso destacó, repetidas veces, que los moldavos están implantando un proyecto importante y serio que llega a ser estratégico para el futuro desarrollo del grupo UNION FENOSA en los países del Centro y Este de Europa. Al referirse a la situación económica mundial, el presidente señaló que en las condiciones actuales los inversores “se han vuelto bastante más cautos y prevenidos”.

#### *Encuentro con autoridades monetarias y gubernamentales*

El segundo día de la visita fue dedicado a las entrevistas con el representante del Banco Mundial en Moldova, Carlos Elbirt, el primer ministro de la República de Moldova, Vasile Tarlev, y los ministros de Hacienda y de Energía; también con el rector de la Universidad de Estado de Moldova y con el colectivo de la empresa RE Chisinau, para finalizar con una reunión con los periodistas de la capital. Además, una visita al ente regulador, la Agencia Nacional para Reglamentación en Energética, y a la Fundación UNION FENOSA en Moldova.

En el marco de los encuentros los dignatarios del país han subrayado repetidas veces la importancia de la actividad y de las inversiones del grupo UNION FENOSA en Moldova, la calidad del servicio prestado, así como las manifestaciones sociales que está organizando UNION FENOSA y el papel enorme en la evolución de todos estos procesos del presidente del grupo UNION FENOSA en Moldova, Ignacio Ibarra. Dado que España está en la presidencia de la Unión Europea el primer ministro Vasile Tarlev puso de relieve que las inversiones realizadas por UNION FENOSA en la economía moldava, constituyen un índice muy importante para otros posibles inversionistas europeos. Además el jefe del Gobierno moldavo destacó los esfuerzos que está emprendiendo Moldova para la integración europea y expresó su esperanza de que España contribuya a este proceso.

Les agradezco la fuerza de carácter, porque en Moldova no es nada fácil hacer un negocio. No obstante, nosotros seguiremos apoyando y promoviendo su actividad, dijo el ministro de Hacienda Mihai Manole.

Espero que UNION FENOSA, con la experiencia que posee, vaya diversificando sus inversiones también en otras ramas de la economía moldava.

Deseamos seguir colaborando estrechamente en la promoción y el desarrollo del complejo energético moldavo, manifestó el ministro de Energía Iacob Timciuc.

#### *Agradecimiento del pueblo gagauso*

Muy satisfecho por el servicio prestado por UNION FENOSA a la población del Sur de Moldova, donde se encuentra la autonomía *Gagauz-Yeri* se mostró el gobernador de ésta, el baskan Dumitru Croitor, quien agradeció sinceramente la contribución de UNION FENOSA al desarrollo del pueblo gagauso y expresó su sincera satisfacción por la relación cordial y amistosa con el presidente del grupo UNION FENOSA en Moldova, Ignacio Ibarra.

#### *Reunión con los medios de comunicacion*

El vicepresidente de UNION FENOSA, Victoriano Reinoso, hizo el balance de la visita a la República de Moldova ante los periodistas, convocados en una rueda de prensa. “Tenia especial interés por visitar este país. Yo personalmente he seguido con atención toda la evolución de la situación y de la presencia aquí en estos dos años y por eso quería tener la oportunidad de conocer un poco el país y tener unos intercambios de opiniones con el Gobierno”, dijo el vicepresidente. La presencia en Moldova,

según Victoriano Reinoso, tiene enorme interés por dos razones: “porque para nosotros era una experiencia nueva, aunque somos una empresa grande que está presente como inversores en 15 países de todo el mundo y con presencia de actividad en más de 40 países del mundo, pero era la primera experiencia de una empresa europea que tuviese una presencia y participase en un sector importante como es el eléctrico en un país de la antigua Unión Soviética y porque iba a ser y sería una referencia para otras empresas que pudiesen estar como inversores en este entorno.”



Union Fenosa, 2002, februarie, p. 74-75.

## CULTURĂ. ARTĂ

*Toate artele sunt surori bune.*

*Artă, literatură, filozofie, astea sunt monumente.*

*Principiul fundamental al artei în genere este intenția de a transmite o concepțiune prin mijloace convenționale de la om la om; încercarea de a realiza acea intenție constituie opera de artă; ori de ce fel ar fi concepțiunea, înaltă sau joasă, rafinată sau primitivă, sacră sau profană, numai câtuși de puțin să fie o izvorâre nu voită, ci pornită din adâncime, infinită ca și natura care se oglindește în ea, a creierului omenesc, ea merită să se arate lumii, numai să poată cum; și dacă poate cum trebuie, atunci se va impune înțeleșului altor minți omenești, numai capabile să fie a înțelege. Aici stă rațiunea finală a artei umane: înțeleșul omenesc.*

*I.L. Caragiale*

### UN POET AL IMAGINII

*Troia ex-librisului basarabenesc a fost cucerită,  
eliberată și populată de ai noștri grație acestui  
tânăr bărbat mic la statură, dar uriaș  
la suflet și la inimă.*

*Alexe Rău*

Numele lui Valeriu Herța a depășit demult hotarele Moldovei, fiind cunoscut în Danemarca, Argentina, SUA, Italia, Belgia, Japonia, România, Franța, Lituania, Rusia grație lucrărilor de artă prezentate la expozițiile internaționale și includerii unui șir de creații în cataloage de artă.

S-a născut la 9 septembrie 1960 în comuna Bardar, județul Hâncești. A studiat la Institutul Politehnic din Chișinău (1977-1982) arhitectura.

Practică grafica, pictura și arhitectura. A realizat mai multe expoziții personale, a participat la numeroase expoziții de grup, naționale și internaționale. Este menționat la o serie de concursuri din Republica Moldova și România. Din 1995 – membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova. Este înregistrat în Catalogul internațional al creatorilor de artă sub codul #DNPF-004 (Bardonia, New-York, USA).

Frumoasa treime a fenomenului de artă contemporană – arhitectura, grafica și pictura – este cu pasiune aplicată de tânărul și talentatul artist plastic

Valeriu Herța. Fiecare dintre aceste genuri artistice tinde să se evidențieze și să se caracterizeze, păstrând o analogie fundamentală, o comună intenție estetică.

Debutază cu semnul de carte (Ex-libris). Mai târziu aplică în practică grafica de șevalet și pictura, în care își spune cuvântul despre altitudinea intelectuală. Arhitectura gândului frumos Valeriu Herța o reprezintă pe capătul unei axe de-a lungul căreia e clădită și grafica, și pictura lui. Această axă reprezintă o construcție de logică în care vibrează afectivitatea lirică, bazată pe acordul dintre simțire și inteligență. Subiectele în Ex-librisuri la prima vedere ar părea simple cu toate că ele sunt create la un nivel tehnic înalt alături de gând și compoziție, care se află într-o armonie absolută, urmându-și drumul spre frumusețe. Semnele de carte realizate în ultimul timp sunt niște forme desăvârșite aduse la chipul-metaforă. De aceea creațiile plasticianului sunt apreciate cu diplome și locuri premiante și peste hotarele țării.

Ciclul recent de grafică de șevalet este o performanță a artistului. Valeriu Herța asemenea unui copil nu suportă vulgaritatea în tot ce creează. Și în grafică, și în pictură, plasticianul proiectează abstract concretul în forme dictate de simțirea lui. Creația lui e clădită pe temeiul unor varietăți picturale realiste. La Valeriu Herța pictura este guvernată de legile universale ale materiei, fiind redată cu ajutorul unor modalități postmoderne într-un spațiu optic al cărui adâncime este sugerată adesea de niște spații goale asemenea unor ferestre deschise spre viitor.

Nimeni nu poate spune în ce domeniu se manifestă mai amplu plasticianul, pentru că și în arhitectură proiectul unui edificiu va fi plâsmuit la același nivel ca și în grafică, pictură. Toate deopotrivă sunt aduse la visare poetică.

*Timotei Bătrânu, artist plastic*

#### PARTICIPĂRI LA CONCURSURI ȘI EXPOZIȚII INTERNAȚIONALE:

**România:** București (1993, 1997), Glimeș-Palanca (1993, 1994), Câmpulung-Moldovenesc (1993), Iași (1991), Oradea (1991, 1996, 1997), Bacău (1992, 1994, 1995, 1996), Vulcan (1993, 1994), Botoșani (1995), Beiuș (1994), Alba-Iulia (1995), Brăila (1995), Cluj (1997);

**Franța:** Nancy (1992), Meudon (1994), Metz (1996), Bayeux (1997);

**Lituania** (Vilnus, 1989, 1996);

**Argentina** (Buenos-Aires, 1996);

**Iugoslavia** (Belgrad, 1995);

**Belgia** (Sintt Niclaas, 1995, 1997);

**Italia** (Lomazzo, 1995);

**SUA** (New-York), 1995;

**Danemarca** (Frederikshavn, 1996);

**Ungaria** (Budapesta, 1997);

**Canada** (Ontario, 1999).

#### Premii și mențiuni:

Premiul *Eminescu*, Ex-libris, Oradea (România, 1991);

Premiul II, Ex-libris, Bacău (România, 1992);

Premiul I, Ex-libris, Bacău (România, 1998);

Premiul special, Ex-libris, Vulcan (România, 1994);

*Certificat de merit*, Veneția (Italia, 1998, în cadrul Expoziției Internaționale "Masca").

La expoziția din cadrul Concursului Internațional "Un ex-libris pour Michel Butor", desfășurat în orașul Bayeux, Franța (1997), gestul cel mai plin de considerație pentru reputatul grafician Valeriu Herța, a fost aprecierea scriitorului, eseistului, criticului literar Michel Butor, acesta ținând în palme una din lucrările autorului. Mai este incontestabilă și onoarea de a fi în colecția personală a renumitului scriitor ex-librisul "Corp de bărbat", reprezentându-i capul. Mai mult decât atât, un alt exemplar și-a găsit locul în colecția Muzeului Baron Gerard din Bayeux.

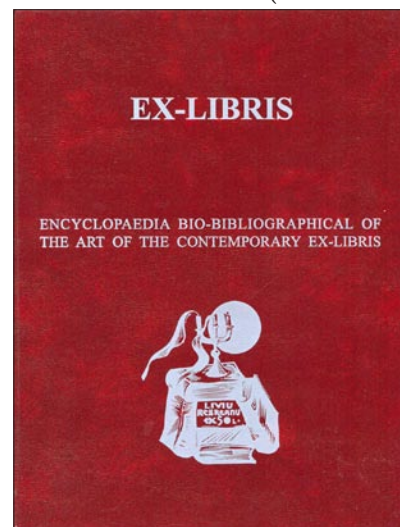


Are lucrări în colecții de stat și private din diverse țări.

Este inclus în "Enciclopedia biobibliografică a artei ex-librisului contemporan", volumul 24, apărută la Braga, Portugalia, 1997. Primul

volum apare în 1968 cu caracter antologic, intitulat "Artisti Dell'Ex - libris", în care au fost prezentați graficieni din toată lumea.

Din 1984 Federația Internațională a Societăților de Prieteni ai Ex-librisului (FISAE) a trecut la editarea unei enciclopedii intitulate "Encyclopedie bio-bibliographique de l'art de l'ex-libris contemporain". Ca aspect, lucrarea este un format de artă (dimensiuni 22/27 cm). Cotorul este rotund, coperta rigidă și îmbrăcată în pânză, a cărei culoare diferă de la un volum la altul. Pentru estetică și protecție, volumele sunt îmbrăcate într-o supracopertă transparentă din material plastic. Coperta: în treimea superioară,



sintagma “*Ex-libris*”, la mijloc, titlul enciclopediei în limba engleză, iar în treimea inferioară este reprodus un mic *Ex-libris* ales din volum, urmată de pagina de titlu. Titlul enciclopediei este tipărit în 4 limbi de circulație internațională.



Numărul mare de *ex-librisuri* “in original” semnate de autori și colate în volum, reproducerea color sau alb-negru a căror perfecțiune rivalizează cu originalele, frumusețea legăturii, ingenioasa diversificare a literei, toate acestea fac din

fiecare volum o adevărată capodoperă de artă tipografică, iar tirajul redus, alături de calitățile enunțate mai sus, conferă enciclopediei o mare valoare bibliofilă.

Enciclopedia este editată în Portugalia, sub supravegherea dlui Artur Mario Da Mota Miranda, președinte al Asociației portugheze și editor al enciclopediei. Fiecare volum apare într-un tiraj de 500 exemplare numerotate. Sub această mențiune se găsește o casetă, în care este imprimat cu mașina de numerotat manuală, numărul exemplarului respectiv. Tirajul este distribuit gratuit autorilor incluși în volumul respectiv, precum și colecționarilor de *ex-libris*. Până în prezent au apărut 30 de volume. În volumul 24 este prezentat Valeriu Herța, cu un fotoportret, lista de creație, 8 reproduceri în alb-negru și 2 lucrări în original semnate de autor. Biografia și opera în limba franceză, sunt semnate de Ovidiu Petca, critic de artă de la Cluj. Dar cel mai important! Din multitudinea de *ex-librisuri* prezentate în acest volum, pentru coperta cărții a fost ales cel semnat de Valeriu Herța, intitulat “*Liviu Rebreanu*”, or aceasta ar însemna cea mai înaltă prețuire dată unui artist.

Le jeune et talentueux peintre, graveur et professeur est né en 1960 à Bardar, près de Hîncești où il travaille actuellement comme directeur de l'Ecole des Beaux-Arts. Comme pour

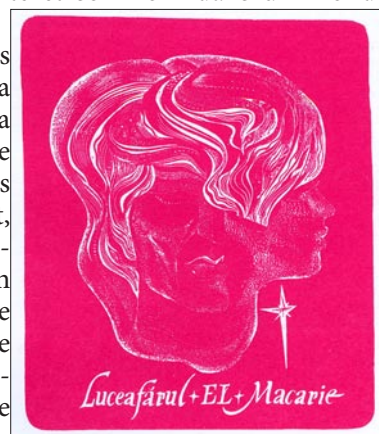


la plupart des artistes qui ont été formés, dans l'esprit du réalisme soviétique et marqués, volontairement ou non, par des mentalités socialisantes imposées ou induites avec beaucoup d'habileté, son art, dans un premier temps, reste tributaire d'un réalisme exagéré et

d'une approche littéraire chargée d'éléments propres à la culture russe (Op. 5, 13, 19, 37). Pourtant tous ces éléments n'agissent pas négativement sur le développement du jeune artiste. L'école lui a assuré une base solide directement assimilée d'un des plus importants créateurs d'*ex-libris*, non seulement de l'ancien empire soviétique mais aussi mondialement. Il s'agit de Grigori Bosenko, au sommet de la création d'*ex-libris* dans les années 80. Lui assurant une solide formation pratique cet artiste protestataire a veillé attentivement sur lui, lui a également appris l'art de se protéger de l'idéologie et des esprits obtus, même si cette lutte c'est souvent révélée inégale.

La maîtrise de la technique, comme on a pu le voir dans le cas d'autres artistes russes et aussi ukrainiens, lui a constitué un refuge. L'amour du métier de graveur et l'orgueil d'exercer au plus haut degré, la science de la gravure de ces petits chefs-d'œuvre lui ont apporté peut-être la seule possibilité de préserver sa personnalité et son nom dans un monde destructeur.

Je ne sais pas si le refuge dans la technicité a été la solution optimale mais les résultats sont surprenants et, à présent, les artistes issus de l'ancien empire soviétique ont fait de l'ombre à beaucoup d'occidentaux et centre européens.



La première période de Valeriu Herța se déroule sous le signe de ce dédoublement de la personnalité et un état déprimé en période de formation. Pourtant, à la différence des générations précédentes il vit la période du collapsus de l'empire soviétique, du réveil national et de la libération envers les dogmes communistes. Ces années, dans le cas du jeune artiste, sont approximativement égales en durée aux années vécues dans un état de démocratie relative, celles du contact brutal avec un capitalisme primitif, inédit et sauvage qui a déjà réveillé chez beaucoup de personnes la nostalgie d'un passé récent.

Les effets de cette dualité se reflètent dans l'œuvre de l'artiste, bien sûr à son issue. Sa sensibilité, sa timidité le poussent souvent vers le compromis. Pas même la combativité et le mercantilisme de Grigori Bosenko son protecteur ne peuvent vaincre le désir de trouver un équilibre, un silence intérieur, une ligne médiane entre un romantisme d'origine russe et un esprit conservateur spécifique aux Moldaves.

Lorsqu'il était étudiant à la Faculté d'Architecture de la Polytechnique de Chișinău il a appris de Bosenko le respect de la gravure et du travail bien fait. Il s'est approprié les secrets de la calligraphie si

chère à son mentor (Op. 14, 28, 47, 50, 52, 65) et il a tiré pleinement profit de sa collection pour voir et étudier tout ce qui était de valeur dans le monde de l'ex-libris contemporain. Ainsi, grâce à la filière Bosenko on retrouve dans l'oeuvre graphique de Valeriu Herța des prolongements, des effets et des éléments caractéristiques de l'art d'Albin Brunovski, Iuri Orlov ou Lembit Löhms.



Les participations aux concours et aux expositions internationales lui ont apporté une popularité bien méritée mais trop peu exploitée par ce

modeste artiste. Le travail *opus 87* pour le concours Paule Verlaine est une démonstration de sa maîtrise de la gravure sur cuivre. L'ex-libris dédié à Michel Butor (Op. 80), de même celui exécuté pour M. Valius à l'occasion du concours en capitale de Lituanie (Op. 81), témoignent de sa maturité artistique.

Durant ces dernières années Valeriu Herța a prouvé son identité culturelle par la participation à de nombreuses expositions nationales d'ex-libris ayant eu lieu en Roumanie et dédiées à de grandes personnalités de la culture roumaine: Mihai Eminescu (Op. 71, 34), Vasile Pârvan (Op. 48, 49), Ion Creangă (Op. 53), Liviu Rebreanu (Op. 56), Ștefan cel Mare (Op. 57), Lucian Blaga (Op. 61, 62, 63, 64, 65). La valeur de son travail a été reconnue par l'attribution de nombreux prix parmi lesquels le plus important est le premier prix au concours Tristan Tzara de Bacău (1996).

Valeriu Herța est le président de la section ex-libris de la Société de la République de Moldavie. Afin de renforcer les liaisons culturelles l'Association Roumaine d'Ex-libris l'a nommé viceprésident pour la République de Moldavie.

#### Ovidiu Petca

*Opera sa grafică de tip Ex-libris este cu adevărat triumviră, dar este și personală, adică originală, căci înglobează compozițional și cromatic o viziune proprie asupra unei teme și legături culturale. Aceasta este șansa de durată a lucrărilor sale, care fixează clipa valorică. Valeriu Herța este alături de Alexandru Rădulescu de la Alba-Iulia, unul dintre cei mai valorici tăietori în placă de Ex-libris dintre români, utilizând cu inconfundabil stil atât linoleumul, cât și gravura în metal.*

#### Constantin Mălinaș

*Valeriu este ca busuiocul: puțină butaforie, mult efect, puțină culoare, multă miroznă. Iată, deci, că, printre stible de flori naționale pătrunzând, ne apropiem de un minunat om, grafician înăscut. El este un esențialist. Un fel de Cal Troian nu numai în ale Ex-*

*librisului, ci și în ale virtuților morale și spirituale, un Cal Troian care intră, delicat, în sufletul nostru ca să scoată de acolo mai multe rele...*

*Vivat Calul Troian sau Valeriu Herța.*

*Alexe Rău*

#### UN ARTIST AL CONDENSĂRIILOR COSMICE

*Inteligibilă, linia lui Vitalie Coroban, dar numai pentru un deținător de cifru sau un ochi teleferic. Ca și orice limbaj ce nu permite o lectură facilă: formele în care plasticianul își asimilează lumea exterioară nu par ispitite de stricte realități. Vizibilul într-o înfinită confuzie cu imaginabilul își dispută și niște semnificații pendulatoare în cadranul adâncimii hârtiei. Privirea, inițial derutată, descoperă treptat reperatele oferite de artist și sentimentul receptării depășește prezentul.*

*Folosește creionul ca pe un detector filozofic al tainicilor conținute poate chiar în fibrele hârtiei. E o ipoteză cu tentă mistică deloc străină de luciditatea cu care operează Vitalie Coroban, pentru a-și exprima demersul artistic.*

#### Luminița Țăgarlaș

*Născut la 7 martie 1965, la Camenca, Glodeni.*

*A studiat la Școala Republicană de Arte Plastice din Chișinău (actualmente Liceul "Igor Vieru", 1977-1983), la Institutul de Arte din Moldova, secția "Grafică" (1989-1995). Din 1995 este membru al UAP din Republica Moldova. Actualmente director artistic la editura "Cartier".*

Vitalie Coroban prin structura sa, prin deschiderea sa către tot ce este valoros, indiferent din ce direcție ar bate vântul, retras, izolat de lume, dar activ pe tărâm artistic, este preocupat mai puțin de falsele probleme existențiale ale artistului moldovean încorsetat încă de ideologii. Este personificarea artistului tânăr, talentat, concentrat pe munca sa, conștient de calitățile sale și de locul său cucerit în arta contemporană prin multă muncă. Voință, forță, perseverență, rigoare sunt calitățile ce-l definesc, constituind armura cu ajutorul căreia a cucerit pas cu pas locul meritat, pe care destinul i l-a pregătit.

Opera sa, în special piesele de ex-libris și grafică mică, este figurativă, metaforică, cu timide încercări de a introduce elemente abstracte, în special în perioada recentă de creație, predominantă de grafica de computer. Compozițiile sale sunt închise, echilibrate, consistente și induc în privitor o senzație de greutate. Putem afirma că elementul cel mai apropiat acestor lucrări și spiritul tânărului grafician este pământul. Totul este solid, greu, teluric. În general artiștii sunt preocupați să prezinte zborul sau imagini de vis, de a învinge gravitația, ceea ce numai arta le-ar permite. Scopul lui Vitalie Coroban este altul. În opera sa din contra, forța gravitațională este mărită, multipli-

cată, parcă ar vrea să înghită totul. Coroban simte, intuiește forța condensărilor cosmice.

Opera sa are un caracter universal, nu este filtrată, autocenzurată, nu sunt ezitări, spaime, jumătăți de măsuri, rupturi și adaptări situaționale. Este o dezvoltare sigură, graduală, echilibrată de la lucrare la lucrare. Aceste calități sunt recunoscute și apreciate de organizatorii expozițiilor și de critica de specialitate, mai puțin din țara sa natală, mai mult pe toate meridianele lumii. La ora actuală, este poate artistul cu cele mai multe premii internaționale din țară.

Vitalie Coroban este la ora actuală printre cei mai valoroși creatori de ex-libris din arealul cultural românesc, opera sa fiind expresia forței creatoare a acestui ținut și a unei noi generații de creatori talentați care vor cuceri, încetul cu încetul, respectul lumii.

*Ovidiu Petca*

#### PREMII ȘI MENȚIUNI:

Premiul pentru aquaforte color (Brăila, România, 1995);

Premiul Mare pentru grafică de carte al Bibliotecii Naționale pentru copii "Ion Creangă" (Chișinău, 1995, 1997);

Premiul pentru grafică de carte (Cluj-Napoca, România, 1996);

Premiul "Ilie Gravorul" pentru prezentare grafică (Chișinău, 1996, 1999, 2000);

Premiul III "Personaje eminesciene" (Oradea, România, 1996);

Premiul Uniunii Scriitorilor din Lituania (Vilnius, Lituania, 1997);

Premiul II "Lietuvos mokyklai-600" – expoziție-concurs de ex-libris (Vilnius, Lituania, 1997);

Premiul UAP din Republica Moldova (1997, 1998);

#### PARTICIPĂRI LA CONCURSURI ȘI EXPOZIȚII INTERNAȚIONALE DE EX-LIBRIS ȘI GRAFICĂ MICĂ:

Lublin, Polonia (1994, 1996);

Tokyo, Japonia (1995, 1998);

Metz, Franța (1996);

Praga, Cehia (1995);

Ploiești, România (1997);

Varșovia, Polonia (1997);

Grudziadz, Polonia (1997);

Buenos Aires, Argentina (1997);

Bratislava, Slovacia (1997);

Cluj-Napoca, România (1997, 2000);

Damme, Belgia (1997);

Malbork, Polonia (1998);

Vilnius, Lituania (1998, 1999);

Šiauliai, Lituania (1998);

Luxemburg (1998);

Veneția, Italia (1998);

Arad, România (1998);

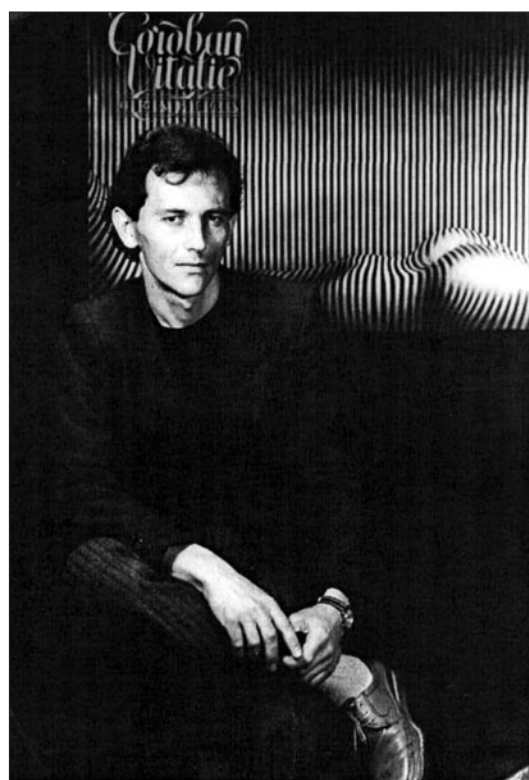
Lodz, Polonia (1999, 2000);

Rijeka, Croația (1999);

Sintt-Niklaas, Belgia (2001);

Gliwice, Polonia (2001).

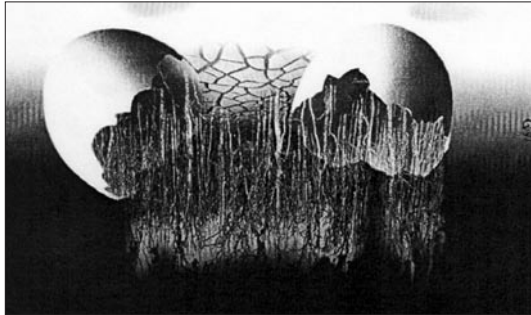
Are lucrări în colecții de stat și particulare din diferite țări ale lumii. Este prezentat în volumul 28 al "Encyclopedie bio-bibliographique de l'art de l'ex-libris contemporain", apărut în anul 2000 la Braga, Portugalia, cu un fotoportret, 2 lucrări în original și 4 reproduceri în alb-negru. Este cel de-al treilea grafician basarabean după Grigorii Bosenko, Valeriu Herța, inclus în această valoroasă enciclopedie. Biografia și opera în limba franceză sunt semnate de Ovidiu Petca.



Dans le volume numéro 28 de d'„Encyclopedie bio-bibliographique de l'art de l'ex-libris contemporain" (Portugal, 1999), j'ai l'occasion de présenter Valeriu Herța, un brillant représentant de l'art de l'ex-libris de la République de Moldova.

Contrairement à Valeriu Herța, le jeune et doué Vitalie Coroban est très peu dépendent des contradictions et des dédoublements immanents, peut-être grâce à sa structure plus équilibrée. Son oeuvre a un caractère universel; ne connaît pas l'autocensure, n'est pas filtrée. L'artiste ne connaît pas les hésitations, la peur, des demi-vérités, les adaptations aux circonstances historiques, les dédoublements. Il y a chez le jeune artiste un développement harmonieux de son art, équilibré, qui évolue avec chaque oeuvre

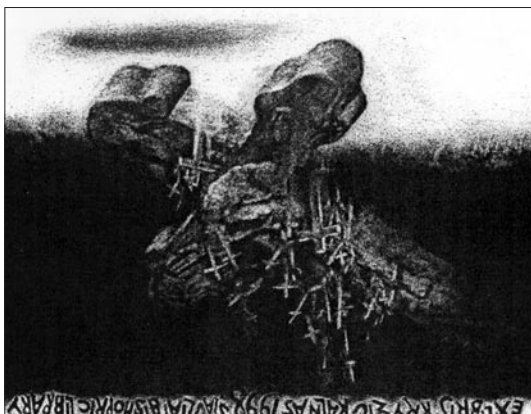
exécutée. Ses qualités sont déjà reconnues par les organisateurs des diverses expositions et par la critique spécialisée – comme d'habitude moins dans son pays, plus dans le monde entier. Maintenant, Vitalie Coroban est dans son pays l'artiste qui a reçu la plupart des prix internationaux.



Né le 7 mars 1965, il appartient à une génération jeune, pragmatique, dynamique, qui veut s'affirmer.

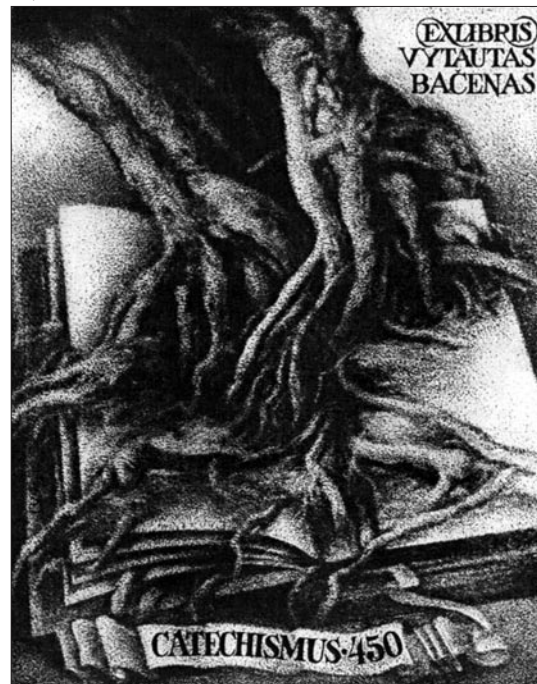
Il a fait des études à l'Institut des Beaux-Arts de Chişinău, une école pleine de vigueur, sous l'influence bénéfique, didactique et formative, de l'école russe. Dans cet institut il a approfondi des techniques traditionnelles de la gravure. Sur cette formation il a commencé à bâtir son monde, une vision personnelle, équilibrée, dense, classique, calme, sans la prétention d'être à tout prix innovatrice.

Par sa structure, par son ouverture vers les valeurs authentiques, n'importe de quelle direction viennent-ils, isolé du bruit mondain, mais très actif sur le plan artistique, Vitalie Coroban est moins préoccupé par de faux problèmes existentiels de l'artiste moldave, encore victime des idéologies. Il est la personification de l'artiste jeune, plein de talent, concentré sur son travail, conscient de ses qualités, de la place dans l'art contemporain par ses propres efforts. Volonté, puissance, persévérance, vigueur sont les qualités qui définissent sa personnalité, constituant l'armure et les armes avec lesquels il a gagné, peu à peu, sa place, sa notoriété. Son oeuvre, surtout les ex-libris et la petite graphique, est figuratif, métaphorique. Mais il essaye, timidement, d'introduire dans son art des éléments abstraits, surtout dans la dernière période dominée par le travail sur ordinateur.



Ses compositions sont sobres, équilibrées, consistantes. Elles ont la capacité d'induire dans celui qui regarde une sensation de lourdeur. On peut affirmer que l'élément le plus caractéristique de ces ouvrages, l'élément emblématique c'est la terre. Chez Coroban tout est solide, lourd, tellurique. En général les artistes sont préoccupés de représenter le vol, les images de rêve, de vaincre la gravitation, ce que seulement l'art rend possible. Contrairement à cette tradition, le but de Vitalie Coroban est tout autre. Dans son oeuvre, la force gravitationnelle est agrandie, multipliée, comme si elle voulait tout conquérir. Coroban sent, induit la force des condensations cosmiques. En examinant l'ex-libris dédié à Igor Condea, on peut remarquer le ciel noir, satiné, dense, avec des ombres projetées. Les moitiés des oeufs cosmiques sont suspendues, ce qui annule le sentiment de vol, même si elles sont conçues pour flotter.

Dans son oeuvre dédiée à Aurel Furtună, inspirée par la création poétique de Mihai Eminescu, il dessine un être ailé, qui a l'intention de quitter le monde des profondeurs, mais qui semble être attiré en bas, réabsorbé.



Une remarquable oeuvre, *Catechismus 450*, dédié à Vytautas Bacernas a reçu un prix à Vilnius. *L'arbre biblique* lie par ses racines *Le livre des livres* à la terre, en le perforant ainsi comme les racines d'Angkor. Cette liaison représente l'essence même de l'existence humaine par une métaphore suggestive, un effort pour dépasser l'existence limitée, les limites étant tracées par la divinité.

Le passage vers le graphique sur l'ordinateur ne s'était pas produit dans la première période avec des changements spectaculaires en ce qui concerne le style, comme dans le cas des autres artistes. Il y a chez Coroban une continuité naturelle, mais peut-être la fantaisie est plus spectaculaire. L'utilisation de trop



de détails fait que ses oeuvres sont dans ce cas plus illustratives, narratives, sans avoir, en plus, la force expressive et le pouvoir dégagé par ses gravures.

Participant à plusieurs expositions dédiées à l'ex-libris et la petite graphique organisées en Roumanie: à Arad (Ioan Slavici), à Brăila (Panaït Istrati, Nae Ionescu), à Oradea (M. Eminescu) ou à Cluj-Napoca (M. Eminescu) l'artiste a enrichi le fond culturel roumain, en réalisant des investigations plastiques originales sur des thèmes proposés par les organisateurs.

Sans doute, Vitalie Coroban est actuellement un des plus doués artistes d'ex-libris de l'espace roumain. Son oeuvre est l'expression de la force créatrice de cette terre et de la nouvelle génération d'artistes, qui sont décidés à conquérir avec leur talent le respect des connaisseurs.

*Ovidiu Petca*

Dl Artur Mario Da Mota Miranda, președintele Asociației portugheze și editorul acestei prestigioase enciclopedii, spunea la apariția primului volum următoarele: "...numărul de volume nefiind limitat, tipărirea lor se va continua atâta timp, până se va reuși să se mențină treaz interesul amatorilor de Ex-libris...", iar noi vom continua gândul în speranța că capitoul "Români în enciclopedia mondială de ex-libris" se va completa cu noi nume de basarabeni.

## PICTORI BASARABENI ÎN FRANȚA

*În perioada 6-10 septembrie 2002 în orașul Lyon din Franța s-au desfășurat manifestări consacrate Zilei Independenței Republicii Moldova.*



La inițiativa Ambasadei Republicii Moldova la Paris și Asociației regionale de prietenie Franța-Moldova, în prima săptămână a lunii septembrie, în orașul Lyon au avut loc mai multe manifestări politico-culturale consacrate celei de-a 11-a aniversări a proclamării Independenței Republicii Moldova.

Manifestările au debutat cu vernisajul unei expoziții, în cadrul căreia au fost prezentate circa 80 de tablouri, sculpturi și fotografii ale artiștilor moldoveni, Victor Kuzmenko, Timotei Bătrânu, Tudor

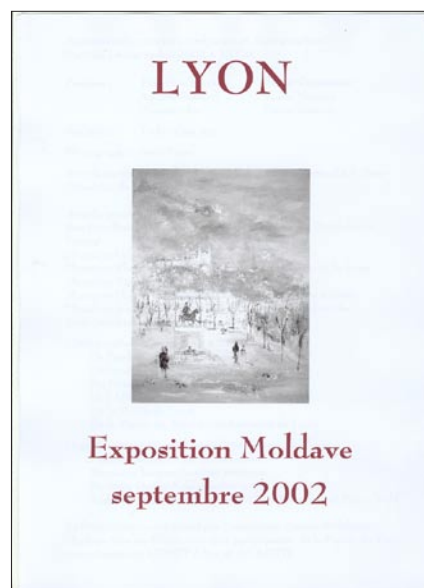
Zbârnea, Vladimir Us, Vasile Moșanu, Tudor Cata-raga, Iurie Foca, puse la dispoziție de către Muzeul Național de Arte Plastice și comentate de directorul adjunct al instituției date Eleonora Sădnic și profesorul Vasile Moșanu.



În cursul ceremoniei de deschidere, la care a asistat un numeros public, inclusiv conducerea municipiului amintit, consilieri locali, reprezentanți ai diferitelor instituții culturale, ziariști, studenți, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Moldova în Franța Mihai Popov a evocat importanța extinderii și diversificării schimburilor culturale dintre țările noastre, rolul dialogului cultural în consolidarea legăturilor bilaterale. Dna Simone Cottin, președintele Asociației de prietenie Franța-Moldova, cu sediul în orașul Villefranche, s-a referit pe larg la activitatea acestei organizații, pe care o conduce de peste 10 ani, precum și oportunitatea impulsionării cooperării directe dintre localitățile franceze și cele moldovenești.

Casa Europei din Lyon a găzduit conferința "Republica Moldova în procesul de integrare europeană". Cu acest prilej, ambasadorul Mihai Popov a vorbit despre stadiul actual și perspectivele de colaborare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, subliniind în mod deosebit faptul că pentru țara noastră integrarea plenară în această structură politico-economică este o prioritate absolută, care se bucură de un larg consens național.

Manifestările consacrate Zilei Independenței Republicii Moldova s-au încheiat cu o recepție, la care au fost servite băuturi naționale produse la Combinatul de vinuri de marca *Cricova*.



**LES ARTISTES MOLDAVES  
AU CENTRE BERTHELOT**

Ce vendredi plus d'une cinquantaine de personnes assistait au vernissage de l'exposition des artistes moldaves au Centre Berthelot. Avec sept artistes venus spécialement du pays, l'ambassadeur a tenu à rappeler que la Moldavie est un pays francophone.

Au Centre Berthelot, cinq peintres, un photographe et un sculpteur spécialement venus de Moldova ont présenté plus d'une soixantaine d'œuvres artistiques. A l'initiative de l'association "Moldova-France" et de Simone Cottin, sa présidente, l'objectif de l'exposition a été atteint: "Donner une dimension plus grande à la Moldova sur la région lyonnaise".

Une cinquantaine de toiles sont exposées dans la salle Edmond Locard prêtée par la mairie d'arrondissement. Chaque artiste y donne sa vision de son pays. Ainsi, Vasile Moșanu expose douze toiles. Il qualifie son art de "peinture spirituelle". Il vit là son premier voyage à Lyon.



Moldova est un pays francophone depuis 1997. La France sert quant à elle d'exemple culturel pour nous".

*Dominique Menvielle*  
Le Progrès, 2002, 10 septembre.

**CONNAÎTRE MIEUX LA MOLDOVA**

Les liens du Beaujolais avec ce pays jumeau inciteront nos compatriotes à visiter l'exposition qui lui est consacrée.

L'association France-Moldova a invité huit artistes plasticiens moldaves pour une exposition rare... Un pays peut-il vivre sans art? Peut-on parler d'art sans artistes? C'est autour de ces questions fondamentales que l'association France-Moldova organise du 4 au 16 septembre 2002 une exposition d'œuvres d'artistes plasticiens moldaves. Six peintres, un sculpteur et un photographe, tous professionnels reconnus, donneront à voir la réponse qu'ils ont choisi d'apporter à la situation dramatique que connaît aujourd'hui leur pays.

"Au cours des années écoulées, l'association France-Moldova a pu créer ou accompagner des actions musicales et oeuvrer pour faire connaître l'artisanat moldave, mais jamais jusqu'ici nous n'avions pu tenter une action en faveur des artistes plasticiens. La délégation devrait comprendre Tudor Zbârnea, directeur du musée des Beaux-Arts de Chișinău et lui-même exposant, ainsi que Eleonora Sâdnic, historienne d'art et directrice adjointe de ce même musée", explique Simone Cottin, présidente de l'association. L'objectif de la manifestation est également d'aider les artistes à vendre leurs productions afin de leur permettre de demeurer et de vivre mieux chez eux (une toile vendue 300 euros représenterait une année de subsistance...).

Les mécènes et tous les amateurs d'art seront bien-venus pour découvrir ou soutenir cette culture en grave péril. Pour l'heure, les responsables de France-Moldavie sont confrontés à toutes les difficultés



logistiques liées à l'arrivée des artistes à Lyon. Après quelque trois jours de voyage en camion, ceux - ci devraient être accueillis, début septembre, par le directeur des Beaux - Arts lyonnais et suivre des conférences à Rochebonne. Des rencontres d'exception tant pour les Français que pour les Moldaves...

*Jocelyne Combier*

Le Patriote Beaujolais, 2002, 26-30 august.

### UNE EXPOSITION POUR QUE VIVE LA CULTURE ET L'ART EN MOLDAVIE

*Amoureux des arts et mécènes sont attendus salle Berthelot à Lyon, du 4 au 16 septembre 2002, pour une exposition rare présentant les créations de huit artistes, tous moldaves.*



L'association France - Moldavie (fondée à Villefranche en 1992) a souhaité faire connaître en France l'existence et la qualité des artistes plasticiens moldaves. Lors d'un voyage en mai 2001 avec les responsables de l'Union des artistes plasticiens de Moldavie, nous avons sélectionné six peintres, un sculpteur et un photographe pour exposer leurs oeuvres. Le but de cette exposition, pour laquelle nous avons dû prendre en charge tous les frais, est également d'offrir à ces artistes une occasion de vendre leurs productions, afin, tout simplement, de les aider à vivre au quotidien. Malgré des difficultés de tout ordres, la volonté ferme de part et d'autre et le courage des Moldaves ont permis d'avancer vers le but fixé. Le vernissage de l'exposition aura lieu le 6 septembre et la présence de



l'ambassadeur de Moldavie en France est attendue. Non, l'art n'est pas un luxe. Il peut même constituer le ciment qui unit les hommes, être une raison de vivre ouvrant des perspectives sur l'avenir. Il est en tout cas, pour tous ces artistes, une façon de revendiquer très fort leur identité et leur appartenance à une culture bien vivante.

### ARTISTES MOLDAVES peintures, sculptures et photos



salle Berthelot  
14, avenue Berthelot, Lyon 7ème

du 4 au 16 septembre 2002  
tous les jours de 12 à 18 heures  
entrée libre

ASSOCIATION FRANCE-MOLDAVIE  
Téléphone / Fax 04 74 65 15 63

Aventis  
GROUPAMA  
RHONE-ALPES

*Jocelyne Combier*

Le Patriote Beaujolais, 2002, 30 noiembrie.

\* \* \*

Ministrul Culturii Ion Păcuraru a plecat la Paris pentru a participa la o conferință la nivel înalt consacrată consolidării cooperării în Europa de Sud-Est, organizată sub egida UNESCO. În cadrul conferinței au fost abordate mai multe subiecte, printre care: dezvoltarea turismului ecologic și cultural, protecția patrimoniului cultural și natural, educația libertății presei, îmbunătățirea învățământului superior, susținerea dialogului intercultural etc.

\* \* \*

Elevii liceului muzical "Ciprian Porumbescu" au participat la al VII-lea Concurs Internațional al formațiilor de cameră, desfășurat în orașul bielorus Smorgoni. Un trio de la noi, format din Mașa Sumareva, pianistă, Aliona Rachițaia, vioară și Valeriu Verștiuc, violoncelist, a fost o adevărată revelație pentru juriu. Premiul I nu a fost luat de nimeni, premiul II fiind acordat muzicienilor din Republica Moldova, ceea ce a constituit o onoare și o apreciere nu numai pentru tinerii talentați, ci pentru întreaga țară.

\* \* \*

În luna mai formația etnofolclorică *Țărăncuța* a participat la un festival internațional de muzică folclorică, desfășurat în orașul Balingen, Germania.

\* \* \*

Orchestra Simfonică și Capela Corală Academică *Doina* ale Filarmonicii Naționale au avut un turneu în Grecia, în perioada 17-21 mai. Trupa din Chișinău s-a aflat în Grecia pentru prima dată, susținând două concerte, inclusiv unul în fața miniștrilor culturii din Europa, prezenți la o manifestare în această țară. Artiștii moldoveni s-au bucurat de un succes extraordinar, fiind ovaționați de publicul elen. La 22 mai Capela a avut un turneu în Federația Rusă, unde a evoluat în orașele Volgograd și Voronej.

\*\*\*

Interpretele Nelly Ciobanu și Anișoara Puică au participat la cea de-a 20-ea ediție a Festivalului muzical *Primăvara în aprilie* desfășurat în Coreea de Nord în perioada 15-25 aprilie. Acest festival e o sărbătoare ce are loc anual în capitala Phenian. Potrivit organizatorilor, festivalul muzical din Coreea de Nord e unul al prieteniei și întrunește vocaliști, instrumentiști, dansatori, dirijori, ansambluri vocale, coruri, artiști de circ din diverse țări.

*Mare este puterea cântecului! Ceea ce diplomații nu pot întrevedea, ceea ce războinicii nu pot birui, se cunoaște prin farmecul cântării*

**Ilarie Chendi**

### CIOCĂRLIA OPERETEI UNIVERSALE

*Departate de noi, aproape necunoscută, există o divă iubită admirată de melomanii din diferite colțuri ale lumii, o strălucitoare stea pe firmamentul muzicii de operetă. Se numește Lilia Amarfii.*

**Aurelian Dănilă**



Născută la Orhei, la 8 februarie 1949, artistă de operetă (soprană de coloratură). A absolvit cu mențiune Institutul Unional de Artă Teatrală din Moscova (1972) cu Irina Maslenikova, soprană cu renume și un minunat pedagog, solistă la Teatrul Mare, Artistă a Poporului din URSS, cu concertmaistrul Irina Nikolaeva și profesorul Lev Sverdlin.

Din 1972 este angajată Teatrului de Operetă din Moscova pe a cărui scenă debutează în rolul principal din opereta *Voievodul țiganilor* de I. Strauss.

Repertoriul său cuprinde roluri și arii de referință ale genului: *Adelle* în *Liliacul* de I. Strauss, *Silvia Varescu* în *Silvia* și *Violeta Cavalini* în *Vioreaua de pe Monmartre* de I. Kalman, *Angele Dirier* în *Contele de Luxembourg* de F. Lehar ș.a.



Natalia Barmanova («Слава»), 2000  
Наталья Барманова («Холодуса»), 2000г.

Este cunoscută și ca interpretă de valoare a cântecelor populare românești. De la vârsta de 12 ani cântă pe scena Palatului Pionierilor din Orhei. În 1967, în cadrul Decadei literaturii și artei moldovenești la Moscova, a prezentat câteva cântece populare pe scena Expoziției Unionale, alături de legendarul Nicolae Sulac. Evoluează în "Muzicholl" (rolul principal în *Promisiunea* de compozitoarea americană Berta Bacaraca).

Turnee: Cehoslovacia, Germania, Ungaria, Cuba, Mongolia, Israel, SUA ș. a.

Distincții: Artistă Emerită din Federația Rusă (1983), Artistă a Poporului din Federația Rusă (1997).

O lume mirifică, doldora de sunete, care de care mai năstrușnice, opereta, acest gen al iluziilor cântate, acest basm pe portativ, nu recunoaște canoanele încorsetatoare ale operetei clasice, e un foc splendid de artificii, chemat a descreți frunți, o feerie țesută din cele mai uluitoare jonglerii muzicale.

În mai bine de 30 de ani numele cântăreței Lilia Amarfii se identifică cu cel al scenei Teatrului de Operetă din Moscova. Tânăra necunoscută din Orhei a cucerit metropola rusească.

*Nu zborul păsării l-a jinduit, ci cântecul ei.*

Este, fără îndoială, foarte dotată, mai mult decât atât, talentul ei este alimentat de o scânteie divină. Lilia Amarfii face parte din acea categorie de actori,



care excelează și în lucrările clasice, și în rolurile de caracter. O excelentă îmbinare a unei voci frumoase cu o mișcare coregrafică energică, grațioasă. O sensibilitate aparte, conjugată cu un har muzical, dar unul dumnezeiesc, o frumusețe nativă însuflețită de o inteligență, dar și o hărnicie de invidiat, o capacitate de muncă nepereche, o voință din cele de fier. Joacă mai multe roluri, în același spectacol, metamorfozându-se miraculos. Polivalența, tenacitatea, dragostea pentru artă, acestea sunt principalele calități ale Liliei Amarfii.

Vocea ei cristalină sună ca un clopoțel. Fiecare notă de pe portativ este doar o sămânță de floare – interpretul este cel care-o face să-și desfășoare mirabilele petale așa cum a făcut-o și pământeanca noastră în *Strausiana* și în *Făgăduința*, un spectacol spumos, cu mare priză la public.

A cântat alături de cele mai mari voci ale Rusiei: Alexei Feona – legendară personalitate a operetei ruse, fiul renumitului actor și regizor, Alexei Nicolaevici Feona-tatăl, ilustru promotor al operetei, basarabean și el, născut la Bălți, 1879; Gherard Vasiliiev - un alt strălucit reprezentant al genului; Nikolai Korșilov, Serghei Alimpiev ș.a.

O venerație aparte o are pentru inegalabila soprană Tatiana Smâga, idolul ei, una din cele mai dotate actrițe din istoria teatrului rus de operetă.

O frumoasă prietenie o leagă de primadona operei moldovenești Maria Bieșu.

O întâlnire întâmplătoare i-a înscris în reperoriu un nou rol – *Adelle* din opereta lui I. Strauss

*Liliacul*, apoi valsul *Povestiri din pădurea vieneză* de I. Strauss, pe care îl interpretează cu brio până în prezent în cadrul programelor de concert.

Teatrul, radioul, televiziunea, Casa actorului – toate au fost explorate din plin de către magistrala actriță. Televiziunea Centrală din Moscova constituie un capitol aparte în biografia ei. E un mare prieten al televiziunii, dar și al radioului. Dovadă – numeroasele înregistrări transmise permanent de diferite posturi de radio. Clopoțelul argintiu al vocii ei se aude pe diferite lungimi de undă, înfrumusețând eterul și delectându-i pe iubitorii de canto.

Se pare că natura a ascuns în adâncul spiritului nostru talente și o iscusință pe care nu le cunoșteam; numai pasiunile au dreptul a le scoate la iveală și de a ne da uneori vederi mai sigure și mai desăvârșite decât ar putea s-o facă arta. Orice talent care se bazează pe un dar cu desăvârșire natural ne pare a avea ceva magic.

Magică, mirifică, fermăcătoare, un chip suav de brândușă cu reflexe de cremene și un nume atât de simbolic, magnific chiar. Lilia în traducere din rusă înseamnă crin, iar crinul este sinonimul albului, prin urmare, crinul este un simbol al purității, perfecțiunii, inocenței și fecioriei.

Această floare orbitor de strălucitoare mai este considerată floarea gloriei, a prosperității și a fecundității. Cu miros puternic, parfumul său este un amestec de miere și de piper, de ceva acru și dulceag, de palid și puternic. Mai este supranumită și “floare a lacrimilor”. În tradiția biblică, crinul este simbolul Alegerii, e simbolul Sfintei Fecioare.

Or, toate acestea poartă un singur nume – Lilia Amarfii.

Nimic întâmplător. Uneori numele se identifică cu personalitatea marcând-o chiar.



E numele în veci  
nemuritor,  
Din tată-n fiu  
trecând prin  
moștenire  
În lume – ca un  
semn osebitor,  
Acasă – ca un semn  
de-nemurire.

Vasile Romanciuc

Un semn “osebitor” acest nume Lilia Amarfii, basarabeanca noastră, primadona Teatrului de Operetă din Moscova, o vedetă de prima clasă, de talie europeană și mondială.

În anul 2002, la București, de sub teacurile Editurii Enciclopedice a fost scoasă cartea intitulată sugestiv “Lilia Amarfii – regina operetei”, semnată de Aurelian Dănilă, doctor în studiul artelor. O monografie-album (ediție bilingvă – în română și rusă), apărută într-o excelentă executare poligrafică, ilustrată cu imagini foto ce o reprezintă pe Diva Operetei ruse în diferite perioade ale vieții și ale fulminantei sale cariere artistice. Director de imagine – Mihai Potârniche.

Această carte de zile mari prezintă interes, mai ales, pentru publicul meloman, care va afla multe lucruri noi despre acest gen spectaculos – opereta.

Iată ce avea să remarce maestrul Glebus Sainciuc la sfârșitul acestei cărți: “V-ați dedicat, doamnă, unei arte frumoase, iar ea, această artă, fiindu-Vă recunoscătoare, Vă face tot mai strălucitoare...”

*Deci, să ne strălucești mereu, Lilia Amarfii!*

## TRIGON ZECE ANI:

### CÂNTĂRI DE JAZZ CU ACCENT ROMÂNESC

*Evoluțiile grupului Trigon în concert prezintă un capitol aparte. Fiecare prestație e un teatru muzical, un veritabil show audiovizual. Fiecare piesă este șlefuită precum o piatră prețioasă, orchestrată imaginativ și nelipsită de improvizatii.*

Florin Puia

Fiind stil muzical de fuziune, *art-jazz-folk-ul* interpretat de grupul *Trigon*, reunește elemente ritmice, melodice și de orchestrație împrumutate cu preponderență din folclorul românesc și din jazz, dar și din alte stiluri muzicale. Astfel, cântând, *art-jazz-folk*, trio *Trigon*, în componența: Anatol Ștefanuț – violă, Alexandru Murzac – chitară-bas și Oleg Baltaga – percuție, muzicieni experimentați, interpretează, în fapt, o muzică nouă, complexă și ingenios concepută, creatoare de spații sonore inedite. “...Noi îmbinăm și jazz și muzică contemporană și rock, dar toate acestea vin în slujba exprimării noastre sufletești”. (Anatol Ștefanuț)

Grupul *Trigon*, fiind constituit în 1992, în componența: Anatol Ștefanuț, Oleg Baltaga și Sergiu Testemițanu – chitară-bas, debutase cu CD-ul intitulat “*The Moldovan Wedding Jazz*”. Gândit în unitate și succesiune ideatică, CD-ul întrunește într-o interpretare *jazz-folk*, momente importante din obiceiul de nuntă la moldoveni. Acest proiect, fiind premiat de Academia Franceză de Muzică “*Charles Cros*” cu *Grand Prix* pentru cea mai bună idee a anului în jazz, i-a lansat în circuitul internațional de valori. Apoi, ecurile favorabile ce au urmat acestei valoroase realizări muzicale, cuprinzând piese de o mare sensibilitate artistică, au determinat invitarea formației pe scenele jazz din Franța, România, Rusia, Olanda, Bulgaria, Norvegia, Lituania, Spania, Germania, Polonia, Elveția, Anglia, Ucraina, Noua Zeelandă, Japonia, Iugoslavia, Ungaria, Austria, pretutindeni culegând aplauze.



În concert și în toate proiectele, *Trigon* folosește “exhaustiv” disponibilitățile tehnicii instrumentale (pizzicato, flageolette, lovirea coardelor la chitară-bas și violă etc.), producând sunete și efecte sonore care se încadrează perfect în compozițiile de *art-jazz-folk*. În definitiv, *art-jazz-folk* grupul *Trigon*, interpretând cu pasiune și virtuozitate, și etalând un *sound* recognoscibil și inconfundabil, și-a câștigat renume internațional, fiind invitat pe toate scenele lumii.



Creațiile formației *Trigon* au fost prezentate la următoarele posturi de radio: BBC (Londra); WDR (Köln); Radio Cluj – Vocea Transilvaniei; RDP - Radiodifusão Portuguesa; Voice of America (Washington); Radio Novi Sad; Radio Free Europe; Radio Nova de Porto; Radio France Internationale.

Evoluțiile grupului *Trigon* sunt o adevărată revelație, cei trei muzicieni demonstrând multiplele sale valențe interpretative, prezență scenică și o marcantă autenticitate în abordarea pieselor.

*Anatol Ștefanef* – liderul grupului. Născut în 1956, în comuna Grinăuți de pe malul Prutului, Ștefanef are în sânge



vigoarea și diversitatea tradițiilor muzicale din întreg arealul locuit de români. A probat-o, în modul cel mai direct, cu albumele de folclor realizate

pentru colecția *Musique du Monde*. A lansat trei CD-uri în Franța, unul dintre ele – “*Anatol Ștefanef – bratsch solo*” a fost marcat cu premiul CHOK– *Musiques du monde* (în 1999 și 2002).

Recunoscut ca violonist virtuoz, începând cu 1996 cântă în proiectul lui Okay Temiz “*Black sea Orchestra*”, (Turcia) numit de presa germană “all star band”. Virtuozitatea și tehnica sa interpretativă au

devenit subiectul de cercetare la cel de-al 29-ea Congres Mondial de Violă care a avut loc în 2001 în Noua Zeelandă, unde Anatol a fost



invitat ca oaspete de onoare și în cadrul acestui congres a susținut câteva concerte cu grupul *Trigon*.

*Timbrul în sine al instrumentului conducător este reliefat, epurat, cizelat, distorsionat, explorat, frânt, resuscitat, savurat, celebrat – pus așadar în valoare de fiecare dată cu alt impuls creator și cu același amor fără limite. Cu un geniu aparte, ce-i aparține marelui artist Anatol Ștefanef. Timp de ani, el a lucrat asupra instrumentului, dăruind patrimoniului jazzistic frumuseți nemaiîntâlnite, proaspete și perene, precum frescele mănăstirilor moldave sau aromele vinurilor din părțile noastre de lume.*

Virgil Mihaiu



Spre a aniversa primul deceniu de existență al *Trigon-ului* Anatol Ștefanef a inițiat un Festival Internațional de Muzică “*Ethno-jazz trio – 2002*”, desfășurat la Chișinău la care participă doar trio-uri.

Oleg Baltaga – un muzician excepțional și talentat pedagog, a elaborat propria sa școală de predare a percuției, unica în felul ei, participă în proiectele internaționale ale lui Arcadie Silkoper.

Alexandru Murzac – un talentat muzician experimentator, de specialitate este designer, arhitect și conducător de orchestră. Din 1998 membru al grupului *Trigon*.



Discografie TRIGON:

1994 – “*The Moldovan Wedding in Jazz*”; Silex (France)

1998 – “*Oglinda*”; Jaro (Germany)

2000 – “*Free – gone*” – Russia – Boheme – Music

2001 – “*The voice of my earth*” – România

– Greenrecords

Discografie Anatol Ștefanef:

1994 – “*L'art du bratsch*”; “*Musiques du Monde*” collection; Buda Records (France)

1997 – “*L'art du bratsch*”, Vol. 2; “*Musiques du Monde*” collection; Buda Records (France)

1998 – “*Anatol Ștefanef – bratschsolo*”; Cinq planetes (France)

1998 – “*Black Sea Project*”; Lyra (Greece)



*Nimic nu se poate compara însă cu impactul aparițiilor scenice ale grupului. Ele par concepute sub deviza “totul sau nimic”. Sunt dezlănțuirii pasionale de emoții transpuse în sunet.*

Muzica purtând marca *Trigon* dispune de cea rarisimă capacitate de a-i cucerii și emoționa până și pe auditorii cei mai puțin acomodați cu paradoxalele rigori ale libertății jazzistice.

*Trigon-ul* lui Anatol Ștefanef și-a cucerit, prin merite proprii, rangul de noblețe în ierarhia jazzului din spațiul mioritic.

Virgil Mihaiu

## CINQ PLANETES ANATOL STEFANET

Anatol Stefanet is kind of the Jimi Hendrix of the viola.

Born in Moldavia, Stefanet comes from a long line of musicians. His ancestors were musicians by trade, including his grandfather, Toader, who was quite famous during his time. Unlike his predecessors, Stefanet studied music for a number of years before joining a folk band called Laeutari.

While playing with the group, he discovered the bratsch, the Moldavian viola. The instrument took an almost hidden row in the orchestra, keeping the beat or harmonizing with other instruments. But Stefanet began playing the bratsch as a solo instrument, something that had never been done before.

His new-found musical love has resulted in solo albums and a stint with the group, Trigon, a trio consisting of Stefanet, drummer Oleg Baltaga, and bassist Serguei Testimatsanu. The band plays jazz tunes that are tinged with elements of folk, rock, funk, and chamber music.

*Gillet Fruchautx*

---

*Arta dramatică este o artă de perfecție*

*I. L. Caragiale*

---

## TEATRUL "EUGÈNE IONESCO"

Teatrul "Eugène Ionesco" a fost fondat la Chișinău la 11 septembrie 1991.

Până la data constituirii sale oficiale, exista doar o trupă de actori, absolvenți ai Școlii de Teatru "Șciukin" din Moscova. Reîntorși după studii la Chișinău, tinerii artiști debutează pe scena Teatrului „Luceafărul”, rămânând însă uniți în aspirația comună de a crea o formulă nouă de teatru. Proiectele nu au fost zădarnice – în urma eforturilor depuse visul devine realitate: ia naștere un teatru nou ca instituție, nou ca manifestare culturală.

Ideea de a conferi teatrului numele lui Eugène Ionesco nu a fost o simplă întâmplare, acordul marelui dramaturg francez de origine română a fost primul trofeu obținut de către descendenții școlii vahtangoviene în spațiul dramatic al "universului absurd". Descripând cu dexteritatea unor actori totali ideile incifrate ale textelor autorilor moderni, dar și a unor clasici, tinerii interpreți reușesc crearea acelor antinomii tragicomice, echilibrul dinamic al cărora stă la baza dramatismului absurd.

Maniera inconfundabilă pe care o vor adopta și perfecționa cu timpul tinerii interpreți va atrage foarte curând atenția publicului, a criticilor teatrali de acasă, dar și de peste hotare.

În anul 1993 Teatrul "Eugène Ionesco" devine membru al ITEM (Informal European Theatre Meeting).

Peste un an teatrul inițiază și organizează, împreună cu Ministerul Culturii, primul în Moldova Festival Internațional de Teatru *Bienala Teatrului "Eugène Ionesco"* - BITEI, un eveniment teatral și cultural unic în Republica Moldova. Prima ediție a festivalului (1994) a fost dedicată dramaturgiei lui Eugène Ionesco. A doua (1997) s-a desfășurat sub genericul „Tradiție și modernitate”. Cea de-a treia ediție (1999) s-a derulat cu titlul "Întâlniri la sfârșit de secol". Cea de-a patra ediție (2001) a purtat titlul "Inerferențe". A cincea ediție a festivalului (2003) se va desfășura sub genericul „Teatru fără frontiere”.

## FESTIVALURI. PREMII. TURNEE

1988, Tallinn (Estonia), Festivalul Internațional de Teatru Experimental – „Așteptându-l pe Godot” de Samuel Beckett (Premiul pentru cel mai bun spectacol).

Ivano-Frankovsk (Ucraina), Festivalul Internațional de Teatru - „La Veneția e cu totul altfel” de Val Butnaru (Premiul pentru cel mai bun spectacol).

1991, Oradea, Săptămâna Teatrului Scurt - „Hei, oameni buni!” de William Saroyan (Premiul pentru rolurile feminin și masculin).

București, Festivalul Național de Teatru "I. L. Caragiale" - „Cântăreața cheală” de Eugène Ionesco (Premiul Tineretului).

1992, București, Festivalul Național "I. L. Caragiale" - „Iosif și amanta sa” de Val Butnaru (Premiul pentru montarea unui text valoros).

Cairo (Egipt), Festivalul de Teatru Experimental – „Așteptându-l pe Godot” de Samuel Beckett (Premiul pentru cel mai bun spectacol, Premiul pentru cel mai bun rol masculin – Petru Vutcărău).

1993, Brașov, Festivalul Internațional de Teatru Contemporan – „Regele moare” de Eugène Ionesco (Diploma de onoare pentru originalitatea spectacolului; Premiul "Alexandru Giugaru" pentru cea mai bună interpretare masculină – Petru Vutcărău).

Cairo (Egipt), Festivalul Internațional de Teatru Experimental - „Regele moare” de Eugène Ionesco (Premiul pentru cel mai bun rol masculin – Petru Vutcărău).

1994, Sibiu, Festivalul Internațional de Teatru - „Regele moare” de Eugène Ionesco (Premiul pentru cel mai bun rol masculin - Petru Vutcărău).

1995, Oradea, Festivalul Internațional de Teatru Scurt – „Voci în lumina orbitoare” de Matei Vișniec



(Marele Premiu pentru cel mai bun spectacol și Premiul pentru coregrafie - Angela Doni).

Timișoara, Festivalul Internațional de Teatru „Autor’95 – Chirița în provincie” de Vasile Alecsandri (Premiul pentru cel mai bun rol masculin – Igor Chistol; Premiul pentru regie originală – Petru Vutcărau).

1996, Die (Franța), Festivalul “Est-Ouest”, dedicat culturii Republicii Moldova, cu spectacolele „Regele moare”, “Așteptându-l pe Godot”, “Voci în lumina orbitoare”.

Paris (Franța), Centrul Cultural Român – „Voci în lumina orbitoare” de Matei Vișniec.

Gijon (Spania), Festivalul Internațional de Teatru „Encuentro se nasturias” - „Regele moare” de Eugène Ionesco.

Japonia, participare la Proiectul nipon „Beckett în Moldova” – „Așteptându-l pe Godot” prezentat la Festivalul de Artă din Maebashi și în orașele Tokyo, Kobe, Fujisawa, Yokohama, Osaka.

1997, Torino (Italia), turneu cu spectacolele „Regele moare” de Eugène Ionesco, „Așteptându-l pe Godot” de Samuel Beckett, „Voci în lumina orbitoare” de Matei Vișniec.

Sibiu (România), Festivalul Internațional de Teatru – „Identitatea culturală” de Nikolai Gogol.

București (România), Festivalul Național de Teatru – „Revizorul” de Nikolai Gogol.

1998, Torino (Italia), „Theatropolis” – Festival de Artă Teatrală – “Visul unei nopți de vară” de William Shakespeare, „Voci în lumina orbitoare” de Matei Vișniec.

Sassari (Italia), „Girovagando” – Festivalul Teatrului de estradă.

1999, Zsambek (Ungaria), “Zsambeksaturdays” – Festival de Teatru “Shakespeare”, – “Visul unei nopți de vară” de William Shakespeare.

Torino (Italia), „Theatropolis” – Festival de Artă Teatrală – “Regele moare” de Eugène Ionesco.

2000, Piatra-Neamț (România) – „Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal” de Matei Vișniec (Premiul “Simpatia publicului”).

Edinburgh (Anglia), Festivalul „Edinburghfringe” – „Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal” de Matei Vișniec.

Grenoble (Franța), Festival du Theatre Européen – „Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal” de Matei Vișniec.

Cairo (Egipt), Festivalul de Teatru Experimental – „Medeea maghiară” de Arpad Goncz (Margareta Pântea în „Medeea” – nominalizată la premiul pentru cel mai bun rol feminin).

Maebashi, Tokyo, Kanazawa (Japonia), turneu – „Așteptându-l pe Godot” de Samuel Beckett și „Regele moare” de Eugène Ionesco.

2001-2002, Gdansk (Polonia), Festivalul Internațional de Teatru “Shakespeare” – “Hamlet” de W. Shakespeare.

Die (Franța), Festivalul Internațional de Teatru „Est-Ouest” - „Revizorul” de Nikolai Gogol.

Die (Franța), reședința «Le Théâtre “Les Aires”» – montarea spectacolului „Mașinăria Cehov” de Matei Vișniec. Spectacolul a fost prezentat la:  
Train-Théâtre (Portes-les-Valance, Franța)  
Théâtre les Aires (Die, Franța)  
Théâtre de la Presie (Romans, Franța)  
Théâtre du Rond Point (Valreas, Franța)

#### OUVERTURE D’UNE ÈRE THÉÂTRALE

Une compagnie de théâtre moldave a été invitée par le festival “Est-Ouest” et les “Oiseaux de passage” pour présenter “Le Révizor” de Nicolas Gogol. Ovation par 400 spectateurs.

C’est par amitié et fidélité que la compagnie “Eugène Ionesco” a été invitée à Die pour jouer la plus célèbre pièce d’un grand auteur russe, Nicolas Gogol.

Le metteur en scène, Petru Vutcărau a réuni 25 comédiens, moldaves pour offrir à Die un “Revizor” d’une “démésure fellinienne” la compagnie “Eugène Ionesco” a été découverte à Die lors de l’édition du festival “Est-Ouest” consacrée à la Moldavie en septembre 1996. Depuis, elle entretient des relations régulières avec la compagnie “Les Oiseaux de passage” de Die qui l’accueille cette année en résidence de 3 mois au nouveau “Théâtre des Aires”.

Le dauphine libre, 2002, 7 octobre.

#### COMÉDIE SATIRIQUE

Comme l’explique Jacques Coutureau, “cette pièce de N. Gogol, créée en 1836, à Saint-Petersbourg est beaucoup plus que le miroir de la société russe sous Nicolas I-er, mais une comédie tragique et satirique des systèmes sociaux de tous les pays et de tout les temps”.

Comme le reconnaît le metteur en scène, Petru Vutcarău, il a fait ce spectacle avec énormément de fureur et de joie: "Avec de la fureur parce que j'ai dû constater que durant le siècle qui s'est écoulé entre la création de la pièce et le temps que nous vivons, presque rien n'a changé. Les réalités restent toujours les mêmes, ainsi que les gens: avares, stupides, bêtes à manger du foin, vicieux et lâches." Mais aussi avec de la joie par le plaisir de travailler avec un texte riche, lui offrant de multiples possibilités d'expression. Dans ce spectacle, le metteur en scène a mis l'accent sur le visuel et le mouvement de manière à rendre une transcription contemporaine et divertissante du "Revizor" accessible au public le plus vaste. La pièce a reçu un accueil presque aussi retentissant qu'en 1836 où les libéraux se montrèrent enthousiastes et félicitèrent l'auteur de dénoncer avant tant de force "les institutions pourries" qu'eux-mêmes combattaient. Tous les spectateurs ont grandement apprécié la qualité du jeu des 25 comédiens et la mise en scène originale et exhubérante de Petru Vutcarău.

Le dauphine libre, 2002, 7 octobre.

### MARIONNETTES DE MOLDAVIE

Le festival Est-Ouest n'a pas oublié les plus petits en invitant un marionnettiste à fils de Moldavie, Valeriu Josan.

En effet le "théâtre des Aires" a présenté, à deux reprises devant une salle comble, un spectacle de la seule compagnie de marionnettes à fils de Moldavie: "L'Âme", animée par une dizaine de marionnettes. La mise en scène de Valeriu Josan, et la scénographie d'Angela Josan permettaient de dépasser les barrières linguistiques. Le spectacle consiste en un défilé de marionnettes qui dansent ou jouent d'un instrument, danseuse étoile, chanteuse de cabaret, joueur de violon...

Le dauphine libre, 2002, 8 octobre.

### FESTIVAL EST-OUEST

#### PROGRAMME SUITE ET FIN

*Gogol et Chostakovitch,  
marionnettes et fête de clôture*

Joué par la Compagnie „Eugène Ionesco” de Chişinău (Moldavie) sous la direction de Petru Vutcarău, ce spectacle plein de joie, met l'accent sur le visu et le mouvement de manière à rendre une transcription contemporaine et divertissante du "Revizor", accessible au public le plus vaste.

Il y a dix ans, le théâtre russe de la Perestroïka éclatait sur les plateaux français avec ses mises en scène de Vassiliev, Fomenko, Dodine... des pièces de Petrouchevskiaïa, Slavkine, Galine... Mais depuis, bien peu de textes nous sont parvenus de Russie.

Vendredi 4 octobre 17 heures et samedi 5 octobre à 16 heures, la compagnie Ionesco offre une

mise en scène du "Revizor", au théâtre *Les Aires de Die*. La qualité du travail de ces 19 comédiens a déjà été appréciée, lors de la venue de la Moldavie au Festival Est-Ouest en 1996. Depuis, la Compagnie "Eugène Ionesco" a entretenu des échanges réguliers avec les Diois. Ce qui se concrétise par la résidence au théâtre *Les Aires de Die*, sur l'invitation de Jacques Coutureau et "Les Oiseaux de Passage", et la création de la pièce de Matei Vişniec "La Machine Tchékov".

Journal du DIOIS et de la Drôme,  
2002, 4 octobre.

### MARIONNETTES POUR LES PLUS JEUNES

A cela s'ajoute pour les plus jeunes, un spectacle de marionnettes de Angela Josan, marionnettiste Moldave plein d'humour et d'amusement. Spectacle sans barrières linguistiques, Valeriu a participé également dans des festivals en Roumanie, Italie, Autriche, Yougoslavie, Tunis, Belgique et en France, au festival de Charleville-Mézières.

"L'Âme" c'est le titre que les Marionnettes à fil vont interpréter samedi 5 octobre à 14 heures, et dimanche 6 octobre à 11 heures sur la nouvelle scène du "Théâtre Les Aires", avec la scénographie de Angela Josan. Le spectacle est gratuit pour les moins de 6 ans.

Journal du DIOIS et de la Drôme,  
2002, 4 octobre.

### ÊTRE ICI ET AILLEURS

Le fait que le premier week-end ait été assez chargé ne dévalue en aucun cas la programmation prévue pour les jours dans la semaine. La venue de la Compagnie "Eugène Ionesco" me suggère deux remarques essentielles. D'une part, le Festival aurait cette capacité de nouer des liens qui durent, un tissu des relations qui ne se déchire pas (les comédiens moldaves ont représenté leur pays il y a six ans, des échanges réguliers avec les Diois ne se sont jamais rompus depuis). D'autre part, Petru Vutcarău et son équipe redonnent un nouveau souffle au Révizor de Nikolai Gogol. Contemporain du marquis de Custine, Gogol a dressé une satire impeccable sur les institutions "pourries" de la Russie du XIX<sup>ème</sup> siècle. Le mérite de la troupe moldave est rendre cette problématique accessible au public le plus vaste grâce au visuel et au mouvement.

Journal du DIOIS et de la Drôme,  
2002, 4 octobre.

### FESTIVAL À L' ÉCOLE

Pendant toute la semaine, Angela Josan d'une Cie Moldave est allée expliquer aux enfants des écoles comment fonctionnait une marionnette.

Derrière la magie des mouvements, Angela a dévoilé les innombrables fils ou autres artifices qui

permettent à la marionnette de se mouvoir dans l'espace théâtral. Un épouvantail qui hante le jardin, Guignol ou quelque que soit son nom dans les différents pays, un renard parfaitement rouquin, un Pinocchio au long nez ou encore une formidable scène de "théâtre de table" où la cigale et la fourmi jouaient.

Devant les manipulations de la marionnettiste les enfants ont été émerveillés.

Pour compléter sa collection Angela s'est vu confier de nombreux dessins illustrant son intervention.

Mais la plupart sont venus assister au spectacle donné par son mari de marionnettiste, au théâtre des Aires.

Une occasion de découvrir une nouvelle fois de magnifiques marionnettes comme celles exposées dans le hall du théâtre.

Journal du DIOIS et de la Drôme,  
2002, 11 octobre.

### MARIONNETTES SUR SCÈNE

Au programme Valeriu Josan et ses formidables marionnettes: danseuse étoile, chanteuse de jazz, danseuse du ventre, violoniste, danseuse andalouse et même un fameux orchestre de musique traditionnelle, un clown... Dans ce théâtre étrange on vient à se demander qui tire vraiment les ficelles: le marionnettiste ou ses sublimes créatures qui prennent ainsi soudain vie sous les habiles mains de leur créateur. Dans le public on est tour à tour charmé, médusé par tant d'habileté et de grâce. La magie fonctionne pour le plus grand bonheur de tous.

Journal du DIOIS et de la Drôme,  
2002, 11 octobre.

### JAK W KALEJDOSKOPIE

Wreszcie "Hamlet" Teatru im. Eugene Ionesco z Kiszyniowa. Część widzów opuściła przedstawienie w przerwie. Niesłusznie Pierwsza część napina, druga podkręca tempo, bo puściła spirala śmierci. Obie zaczynają się dość zagadkowo. Pierwszą rozpoczyna pouczenie aktorów, jak mają grać, wygłoszone przez... Poloniusza. Drugą – etiuda mimiczna w wykonaniu... Yoricka; gestykulacja podkreślana gwizdkiem. Obie introdukcje przypominają: to tylko teatr, scena, panie i panowie! Gdyby np. ktoś chciał omdlewać z wrażenia.

*Tadeusz Skutnik*  
Dziennic Bałtycki, 2002, 16 august.

### WYRAFINOWANE LUSTRO SZEKSPIRA

Ziryutował "Hamlet" w rez. Iona Sapdaru Teatru im. Eugene Ionesco z Kiszyniowa. Duch ojca duńskiego księcia przypominał mumię rodem z horroru,

nijak mającą się do całej, raczej literackiej konwencji przedstawienia. Vitalie Drucec w roli Hamleta – aż nazbyt ekspresyjny – w niezrozumiałym geście intelektualisty to zdejmował, to zakładał przecierał okulary. Obronił się za to pomysł dworzan pełniących jednocześnie role żalobników i weselników w czarnych siermiężnych ubraniach. Zabrakło jasnej interpretacyjnej myśli, która scalaby spektakl. Bliski tekstowi dramatu Szekspira, ale daleki od teatralnej wyobraźni po prostu nużył.

*Beata Czechowska-Derkacz*  
Głos wybrzeża, 2002, 14 august.

### OWACJE NA STOJĄCO

Obłąkana Ofelia nie sieje kwiatków, lecz z gadaniem opuszcza scenę. Czy jest to szokujące? Być może, ale prawdziwe. Były sceny dobre, podobał mi się Valeriu Pachomi jako Klaudiusza. Interesująco zagrał także Vitalie Drucec, czyli Hamlet. Za dużo jednak słyszeliśmy krzyku. Mołdawski Hamlet okazał się momentami nużący, pełen dziwacznych pomysłów. Dobre były sceny zbiorowe, co nie zdarza się w teatrze zbyt często.

*Grażyna Antoniewicz*  
Dziennic Bałtycki, 2002, 12 august.

### O MIŁOŚCI, WOJNIE I ZDRADZIE

Mołdawski teatr imienia Eugene Ionesco powstał w 1991 roku z grupy absolwentów szkoły teatralnej "Boris Shuchin" w Moskwie. Wkrótce młodzi ludzie zaczęli odnosić sukcesy. Do Gdańska przywieźli "Hamleta". Reżyser Iona Sapdaru uświadamia nam, iż ludzkość nie zmienia się a cała gadanina o poszukiwaniu moralnej doskonałości to zwykłe łągarstwa.

Czy rzeczywiście? Można będzie się o tym przekonać już wkrótce. Brytyjskie "Rose Rage" przedstawienie składa się z dwóch części. Pierwsza to połączenie dwóch sztuk Szekspira o Henryku VI. W drugiej części zobaczymy sztukę kończącą tę trylogię.

Prerażająca opowieść o miłości, wojnie i zdradzie. Przekazana inteligentnie jako niezwykła mieszanina silnego napięcia, zderzonego z niespodziewaną dawką humoru.

Dziennic Bałtycki, 2002, 7 august.

### KAŻDY PRZYWIÓŹŁ SZEKSPIRA

Przez tydzień widzowie z Wybrzeża będą mogli oglądać interesujące inscenizacje dzieł wielkiego Stratfordczyka. Należy do nich m. in. "Hamlet" z Kiszyniowa (Mołdowa). Mołdawski teatr imienia *Eugène Ionescu* powstał w 1991 roku z grupy absolwentów szkoły teatralnej "Boris Shuchin" w Moskwie. Wykorzystując ekspresjonizm jako formę wyrazu; wkrótce po rozpoczęciu swej działalności młodzi

ludzie zaczęli odnosić sukcesy. Od 1994 roku organizują międzynarodowy festiwal teatralny Teatru Eugène Ionesco, który odbywa się co dwa lata. Teatr brał udział w wielu festiwalach na całym świecie. Hamlet Iona Sapdaru ukazuje nam siłę namiętności i rzuca światło na ukrytą prawdę. Uświadamia, iż w rzeczywistości ludzkość nigdy nie poczyniła najmniejszego wysiłku, aby się zmienić, a cała gadanina o poszukiwaniu moralnej doskonałości to zwykłe łgarstwa – mówią twórcy.

Dziennic Bałtycki, 2002, 4 august.

### OD HAMLETA PO MAKBETA

Po raz pierwszy też podczas gdańskiego święta Szekspira będziemy gościć zespół z Mołdowy – Teatr im. Eugenio Ionesco z Kiszyniowa wraz z “Hamletem” w reżyserii Ionă Sapdaru. Teatr, mimo że oficjalnie działa od 1991 roku, zyskał już duże uz-

nianie i był zapraszany na wiele międzynarodowych festiwali. Dwukrotnie spotkamy się z “Makbetem” i “Snem nocy letniej”.

Dziennic Bałtycki, 2002, 29 iulie.

*Arta e floarea vieții.*

*Precum pomul cu rădăcinile secate e lipsit primăvara de flori și de frunze și toamna de fructe, astfel omul ce nu iubește arta și poezia să fie trist săracul, că nu are suc de viață în măduva oaselor lui.*

*Nu este arta lucru de nimic și prisosință, ci e alcătuire dumnezeiască întru îndulcirea vieții.*

*Nu au tras brazdă în lume neamurile care n-au știut să se aprindă la focul sacru al artei frumoase, ci au trăit viață de mușinoi și s-au stins fără să lase o licărire în inimă.*

*Întotdeauna arta și poezia e cea mai dreaptă dovadă a puterii de viață în lumea aceasta.*

V. Goldiș

## LITERATURĂ

### EUGEN COȘERIU (1921 – 2002)

*A promova sub formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie; și, din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural.*

*Eugen Coșeriu*

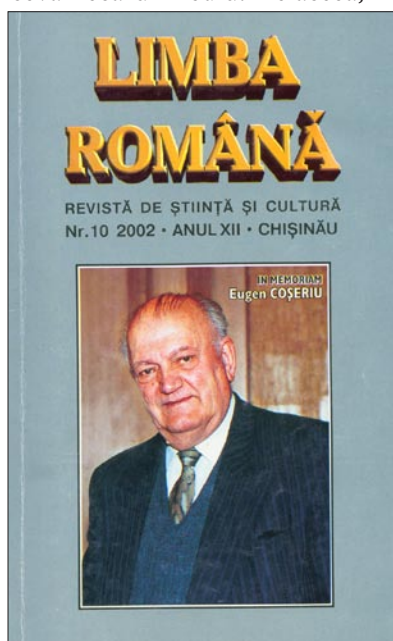
Lingvist de notorietate universală, filozof al limbajului, scriitor, poet, critic de artă, filolog și profesor român, originar din Basarabia. Născut la Mihăileni, județul Bălți, la 27 iulie 1921. A urmat școala primară din satul natal și Liceul “Ion Creangă” din Bălți. Își continuă studiile la Universitatea “Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Litere și Filozofie, unde, între anii 1939 și 1940, i-a avut ca profesori pe Iorgu Iordan, G. Călinescu, Petru Caraman. În 1940 a plecat să-și continue studiile ca bursier la Universitățile din Roma (1940-1944), Padova (1944-1945) și Milano (1945-1949), ceea ce a constituit o experiență decisivă pentru formația sa ca lingvist – mai târziu avea să declare că aparține mediului lingvistic italian. Perioada studiilor înseamnă aprofundarea limbilor clasice, romanice, slave și germanice, a filozofiei, dar și a matematicilor sau istoriei artelor.

Face însă și jurnalism, traduce din literaturile lumii în italiană și în română, scrie literatură, este lector de limba română la Milano (1947-1950). Susține doctorate strălucite în litere, la Universitatea din Roma, în 1944 și în filozofie, la Universitatea din Milano, în 1949.

Într-un interviu acordat în 1974 lui Nicolae Saramandu declară: “Italia a însemnat pentru mine foarte mult. În primul rând, a schimbat perspectiva mea românească într-o perspectivă universală (...) și datorită faptului că, trecând de la o perspectivă la alta, mi-am dat seama de multitudinea perspectivelor posibile”.

Drumul său a continuat în America Latină, la Universitatea din Montevideo (Uruguay), unde a fost, timp de 12 ani, profesor și director al Departamentului de Lingvistică. În același interviu din 1974, mărturisea: “N-aș spune că omul este produsul mediului în care trăiește, dar el datorează, fără îndoială, ceva fiecărui mediu. De aceea, mă consider îndatorat,

și chiar foarte mult, mediului urugvayan”. Este etapa în care se îndreaptă spre cercetare teoretică. Se dezvoltă acum principalele concepții care stau la baza sistemului de gândire al lui Coșeriu și apar primele studii, citate astăzi de toate bibliografiile de specialitate: *Sistema, norma y habla* (1952), *Sincronia, diacronia e historia* (1958).



*Acest număr integral este dedicat memoriei lui Eugen Coșeriu*

Din 1963, Eugen Coșeriu revine în Europa, ca profesor de filologie romanică și lingvistică generală la Universitatea din Tübingen, Germania. Predă ca profesor asociat sau invitat la universitățile din Strasbourg, Barcelona, Madrid, Salamanca, Bonn, Montreal, Malaga, Rio de Janeiro, Napoli, Padova, Pisa, Bologna, Tampere, Grenoble, Nancy, Moscova, Tokio etc. Apar în această perioadă alte lucrări: *Pour une sémantique diachronique structurale* (1964), *Der Mensch und seine Sprache* (1968), *Thesen zum Thema "Sprache und Dichtung"* (1971) care întregesc concepția teoretică a savantului.

De-a lungul anilor, recunoașterea pe plan științific este atestată și de desemnarea ca membru, membru de onoare sau membru corespondent a numeroase societăți de lingvistică, instituții academice sau academii din Brazilia, Norvegia, Spania, Chile, Germania, Uruguay, Finlanda, Peru, Moldova și, bineînțeles, România, precum și de cele peste 30 de titluri de "doctor honoris causa" conferite de universități prestigioase, ca cele din Montevideo, San Juan, Tampere, Madrid, Bologna, Lima, Salamanca, Sofia, Chișinău, București, Cluj, Iași, Constanța, Craiova, Timișoara, Sibiu. Prima universitate care i-a acordat acest titlu a fost Universitatea din București, în 1971. Într-un volum recent, Marius Sala, evocând personalitatea lui Eugen Coșeriu, menționează: "... a declarat public că acest titlu îl prețuia cel mai mult pentru că venea de la cea mai mare universitate românească. Părerea și-a menținut-o și după ce au urmat câteva zeci de titluri de acest fel".

Dacă de la acordarea acestui titlu opera sa a fost neglijată o vreme în spațiul românesc, serviciile pe care Coșeriu le-a adus limbii și culturii române sunt de neprețuit. A adus limba română în atenția cercetătorilor de filologie romanică, dar mai ales a teoriei limbajului. În concepția sa, Coșeriu privește limba ca fenomen al culturii și dezvoltă o teorie proprie, care nu se racordează nici uneia dintre direcțiile lingvisticii actuale: lingvistica integrală. Iată ce mărturisea, în aceeași discuție cu Nicolae Saramandu: "Eu cred că lingvistica nu e, în realitate, posibilă decât în cadrul științelor culturii și că lingviștii mai buni sunt cei care au o cultură mai vastă decât cultura lingvistică". De aceea, îi recunoaște ca maeștri pe Aristotel și Hegel, dar recită "ca nimeni altul" versurile lui Ion Barbu și cunoaște pe dinafară pasaje întregi din proza lui Mihail Sadoveanu.

În gândirea sa, utilizează concepte deja impuse, dar le reinterpretează pentru a le introduce în propriul sistem teoretic, riguros articulat, pentru că, argumentează Coșeriu: "Originalitatea nu constă în a spune prostii noi – ci în a admite și adevăruri, vechi chiar de sute și mii de ani, și de a le utiliza într-o sinteză nouă, într-o interpretare nouă, cât mai adecvată, cât mai apropiată de realitatea obiectului".

Construită pe aceste principii, opera savantului este impresionantă – peste 500 de titluri de studii, articole, cărți, cursuri universitare, prelegeri, conferințe, iar laboratorul de lucru cuprinde în mod si-

gur numeroase alte proiecte, pe care maestrul însă nu le va mai definitiva, spre prejudiciul științei.

Cu Eugen Coșeriu s-a stins unul dintre spiritele enciclopediste, demn de Epoca Renașterii. Lingvistica a pierdut un mare savant, poporul român a pierdut pe unul dintre cei care l-au reprezentat cu cinste în lume.

Andreea ENACHE

Curierul românesc, 2002, nr. 12, p. 14.

## ICOANA STELARĂ A ETERNITĂȚII

### *Eminescu pe meridianele lumii*

"Sfântul prea curat al ghiersului românesc"

Tudor Arghezi

S-au scris mii de pagini despre opera sa și a fost descoperită uluitoarea valoare a postumelor. Specialiști de marcă s-au întrecut în lucrări de exegeză și de sinteză, în interpretarea sensurilor operei sale și totuși zilnic se descoperă semnificații noi, încât ni se pare că, trăind în nemurire, poetul continuă să se apropie de noi, să-și deschidă sufletul pentru fiecare generație în parte, dezvăluind alte și alte laturi ale simțirii și gândirii sale.

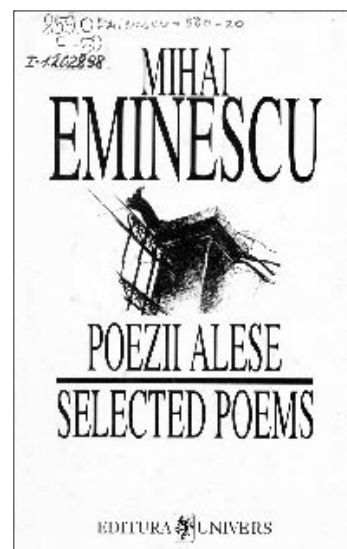
Posteritatea și-a făcut datoria față de genialul poet, perpetuându-i memoria și tipărindu-i integral opera literară și publicistică, pe care a pus-o la îndemâna cititorilor, a celor dornici de o cunoaștere totală și profundă a creației eminesciene, căci Mihai Eminescu a fost un dar al divinității făcut neamului românesc.

Dar nu numai. Eminescu este un dar al tuturor, un dar al lumii întregi, opera Domniei Sale fiind tradusă în circa 70 limbi ale lumii.

### **Traducerea poezilor este întotdeauna dificilă**

"Am început să traduc din Eminescu pur și simplu din pasiune. Dar și din nevoia, pe care o înțeleg acum, de a-mi exorciza nostalgia dezrădăcinării, oferind cititorilor americani o cât de fugară înțelegere a frumuseților melegurilor mele natale.

Deși frustat vreme îndelungată de limitele traductibilității, mă întrebam în ce măsură muzicalitatea și simplitatea de expresie eminesciană ar putea găsi totuși echivalență în engleză", spune traducătorul Adrian George Sahlean în Nota sa din remarcabila ediție bilingvă *Mihai Eminescu. Selected poems = Poezii alese*, București: Universal Publishing House, 2000.



*În anul jubiliar 1989 – centenarul morții – s-a vorbit în Italia despre Eminescu în mai multe locuri: cu bunăvoință și pasiune, chiar dacă nu și în mod adecvat, ținând seama de vastitatea operei sale. Totuși, și aceste reevocări episodice au contribuit în a impune importanța și bogăția unei poezii ce onorează secolul său și cultura europeană. Personal, imaginea sa, reapărând din penumbra anilor îndepărtați ai primelor lecturi, m-a captivat cu intensitate.*

Mario Luzi

Am desprins acest pasaj dintr-o ediție bilingvă italiano-română, apărută la editura *Pontica*, intitulată *Mihai Eminescu. Poesie/Poezii, Constanța, 2000*, sub îngrijirea lui Marin MINCU, traducere de Sauro Albisani. Volumul cuprinde o selecție din poezia eminesciană, notă bibliografică și referințe critice semnate de Mario Luzi, Edgar Papu, Piero Bigongiari, Gian Paolo Carpettini, Paolo Fabrizio Lacuzzi, Constantin Noica.

În anul 2000 Asociația Cehia-România, cu sprijinul tehnic al editurii Práh, în cadrul colecției Biblioteca Asociației Cehia-România a scos de sub tipar volumul *Mihai Eminescu v české kultuře = Mihai Eminescu în cultura cehă*. O ediție bilingvă alcătuită de Libuše Valentová și Jiří Našinec. Cele patru desene în peniță, care ilustrează poemul *Lucefărul*, îi aparțin pictorului Teodor Buzu, originar din Drășliceni, Criuleni, Republica Moldova.

### Ce legături avea poetul cu Boemia și Praga?

Până nu de mult, istoria literară română nu menționa nimic despre o asemenea legătură, se precizează în prefața volumului, fiindcă nu erau bine cunoscute circumstanțele sosirii tânărului de nouăsprezece ani la Viena, în toamna anului 1869. Din bogata literatură biografică aflăm despre această perioadă a vieții lui Eminescu aproape aceleași lucruri: după ce părăsise gimnaziul de la Cernăuți și cutreierase toate țările române, Mihai s-a întâlnit în casa natală cu tatăl său care l-a convins să-și continue studiile; după aceea a făcut un scurt popas la București, iar la sfârșitul lui septembrie se afla la Viena, unde s-a înscris la Universitate pe la începutul lui octombrie.

În anul 1989, anul centenarului eminescian, a venit la Praga profesorul Victor Crăciun cu ipoteza că Mihai Eminescu s-ar fi oprit în capitala Boemiei în drum spre Viena și că tot de aici ar proveni poza sa cea mai cunoscută. Presupunerea s-a verificat la fața locului: celebra fotografie a lui Eminescu fusese realizată în atelierul lui Jan Tomáš, care era pe atunci unul dintre cei mai renumiți fotografi din Praga și îi portretiza des pe artiștii care veneau în atelierul lui.

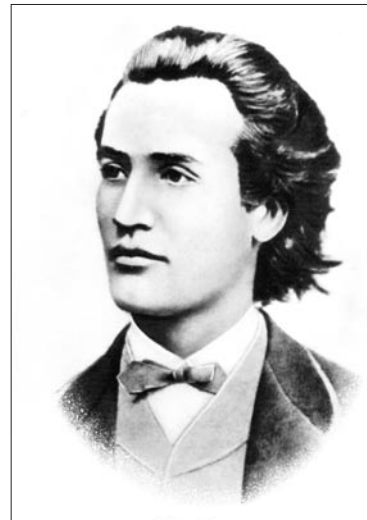
George Călinescu a descris această fotografie care mai este denumită cel mai des “fotografia

de tinerețe” sau “din perioada studenției la Viena” (Eminescu avea 19 ani) cu cuvintele: “Poetul este la această epocă de o frumusețe de semizeu. Fața sa de locefeminată e făcută din linii și suprafețe spațioase, de un geometrism fizionomic antic, iar impenetrabilitatea siderală a ochilor, în voluptatea glacială a buzelor ce zâmbesc cu desăvârșire abstracte, de un hieratism turburător. Privirea, de o grandioasă simplitate, are o elevație, o nepăsare de lume asiatică”.

În timpul șederii sale pragheze de circa zece zile, Mihai a locuit la fratele său, Șerban, în casa nr.6/471 de pe strada Lipová, din cartierul Nové město (Orașul nou). Denumirea străzii este cât se poate de simbolică, fiindcă înseamnă, în românește, “strada Teiului”. În plus, după o tradiție orală locală, în curtea casei ar fi existat, cândva, un tei viguros. Îndrumat de Șerban care începuse studiul de medicină la München, Mihai avea intenția să se înscrie la Universitatea Carolină. Aici însă n-a fost admis, fiindcă nu trecuse la liceu examenul de bacalaureat, ceea ce constituia condiția fără de care nu putea fi primit ca student ordinar. Știm cum s-au rezolvat lucrurile mai departe: Eminescu s-a dus la Viena și s-a înscris la Facultatea de Filozofie, dar numai în calitate de auditor extraordinar (“ausserordentlicher Hörer”).

Prin urmare, cert este faptul că Eminescu a fost la Praga și i-a cunoscut pe cehi.

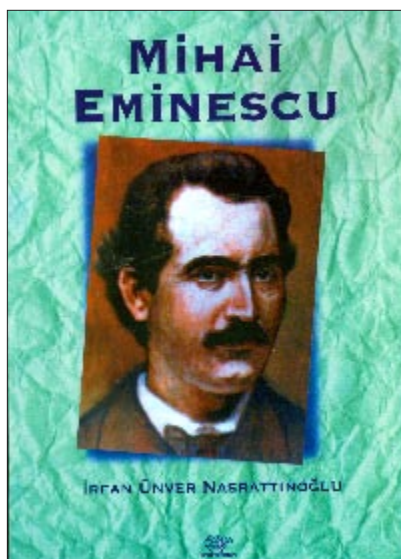
Libuše Valentová



*Imaginea actuală a clădirii din strada Lipová nr. 6/471, unde a locuit Mihai Eminescu în septembrie 1869.*



Continuăm itinerarul nostru. Vom poposi în orașul Ankara (Turcia). Aici a văzut lumina tiparului o culegere de versuri intitulată "Mihai Eminescu". La sfârșitul volumului au fost inserate un șir de articole semnate de renumiți eminescologi, printre care și cel al academicianului Mihai Cimpoi. Cititorul va mai găsi aici un bogat material ilustrativ. Prefața - de Metin Turan. Volumul a apărut în anul 2002.



### DOĞUMUNUN 150. YILINDA MIHAI EMINESCU

Romen șirinin uluslararası adlarından biridir Eminescu. Ne yazık ki Türkiye'de Eminescu'yı lailgili olduğu kadar genel olarak Romen edebiyatı ve şiiri konusunda, çok yakın komşumuz ve komşuluk ilişkilerimizin olmasınakarşın, yeterli bilgi ve birikimimiz yoktur. Sınırlı örneklerin yer aldığı birkaç antoloji dışarıda tutulursa, Eminescu'nun şiirlerini derli-toplu olarak zine Dr. İrfan Ünver Nasrattinoğlu'nun hazırladığı ve 1989 yılında yayımlanan kitaptan okuyabiliyorduk. Bu kitapta ise hem daha önce yayımlanan o kitaptaki şiirler yer almakta, hem de yeni şiirlerle birlikte çeşitli yazarların Eminescu üzerine değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Otuz dokuz yıllık ömründe sadece Romen edebiyatının değil, dünyanın da en güzel lirik şiirlerini yaratma çabasını göstermiş bir ozan olarak Eminescu, büyük acı ve yoksulluklarla yaşamış: halkımızın deyimiyle bütün bu acıların içerisinde şiir gibi bir sanatsal uğraşın hayati besleyen gücüne tutunarak "acıyı bal eylemiş" birisidir. Şiirlerinde öne çıkan insan ile doğa ve insan ile evren arasındaki derin bağın yakalanma çabası. O'nun doğaya dönen yüzü, yüreğinin acısını biraz olsun dindirme gayretidir. Kuşkusuz, bütün bu gayretler yine de felaketlerle dolu bir hayatın 'trajik' sonunu engellememiştir. 15 Haziran 1889'da bir akıl hastanesinde hayata gözlerini yumarken, kendisiyle özdeşleşmiş romantik bir çiğliğin da sesi olmuştur.

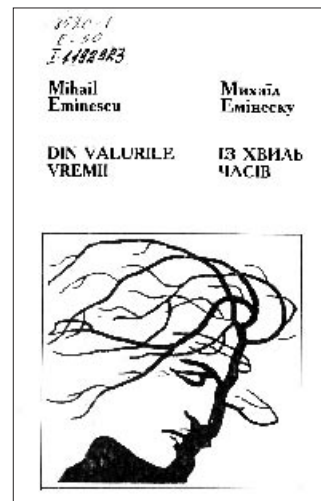
O'nun Romen ulusal bilincinin güçlendiği bir dönemin ozanı olduğunu da animsattmakta yarar vardır. Şiirlerini besleyen geleneğe bakıldığında görülecektir ki, Eminescu halk kültürü değerlerine bilinçle eğilen bir yaratıcılık sergilemiştir. Folklorun

onun şiirlerinde estetik/sanatsal zenginliğe dönüşmesi ve geleneğin esin kaynağı olarak eserlerinde güçlü bir biçimde yer etmesi Eminescu'nun ulusal olduğu kadar evrensel niteliğini de güçlendirmiştir.

Metin Turan

Drumul ne duce în Ucraina, dar nu la Odesa și nici la Liman, unde poetul a stat o perioadă de timp, în toamna anului 1885, pentru o cură balneară în apa sărată dar tămăduitoare a lacului Kuialnik, ci la Kiev, unde apare o splendidă culegere de versuri *Михаїл Емінеску. Из хвиль часів = Din valurile vremii. Lirică, Kiev, 2000*. Prefața este semnată de Stepan Kelar, care a efectuat și traducerea în română. Coperta cărții este înfrumusețată de arborele lui Aurel David.

Această publicație a apărut în anul aniversării a 150 de ani de la nașterea poetului.



În contextul omagial se înscrie inițiativa Ambasadei Române de la Sofia, în colaborare cu Comunitatea «Bratstvo» a Bulgarilor din România de a realiza o culegere din versurile lui Eminescu în limba țării vecine și prietene. *Михаїл Емінеску. Стихове (Versuri), București, 2000*. Cartea a apărut cu sprijinul financiar al Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale și al Ambasadei României la Sofia. Ediția de față reprezintă prima încercare remarcabilă de adunare în volum a unor poeme eminesciene în limba bulgară. Valoarea traducerii o conferă aportul scriitoarei Sevda Kostova, foarte bună cunoscătoare a limbii și literaturii române, care a mai tălmăcit din operele lui Eminescu și Creangă.

Valoarea ediției crește prin ilustrațiile de text, imagini pastelate, lucrate în tonuri calde și luminoase, realizate de vestitul pictor bulgar, Liuben Paşkulski, membru al Asociației Internaționale a Artiștilor Plastici. Este o personalitate de seamă, binecunoscută în țară și în străinătate.

Așadar în "Anul Eminescu", placheta cu nestemate poeme eminesciene în limba bulgară adaugă încă o contribuție la eforturile tuturor aceluia care cinstesc astăzi memoria marelui Poet.

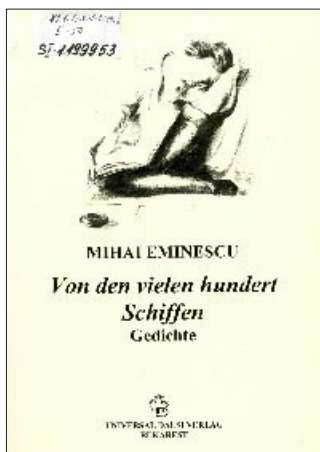


Șirul publicațiilor jubiliare vine să-l completeze culegerea de versuri *Eminescu en Esperanto. Poeziaj: (versuri), Timișoara, 2001.*

O ediție bilingvă îngrijită de Aurora Bute din partea Asociației de Esperanto din România, cu un cuvânt înainte de Eugen Simion, președintele Academiei Române, în care se menționează următoarele: “Un Eminescu, așadar, în această nouă limbă convențională de care adepții ei își leagă multe speranțe. Cum sună el? La prima vedere, sună bine, ceva din inefabila muzicalitate a versului trece, parcă, și prin aceste formule pe care le înțelegi și, în același timp, nu le înțelegi prea bine. Eminescu este un romantic (un romantic, i-aș spune, *răsăritean*) ieșit din întâlnirea mai multor culturi.

Iese o poezie în care regăsim, într-o alcătuire nouă, marile mituri lirice ale romantismului, dar și ceva în plus, ceva inconfundabil, în care metafizica se unește cu elegia, iar sarcasmul (Witz-ul romantic) și blestemul capătă accente biblice. Eminescu este, cum s-a spus de atâtea ori, un poet al necuprinsului și îndepărtatului, la el totul este văzut de sus, dintr-o perspectivă cosmică și se acordează unei ample muzici sfâșietoare.”

Eminescu și cultura germană constituie un capitol aparte. Propunem cititorului de limbă germană o selecție din marea poezie eminesciană: *Mihai Eminescu. Von den vielen hundert. Schiften. Gedichte, Bukarest: Universal Dalsi Verlag, 2000.*



sece. Sigur că traducătorii cu sensibilitate și har pot realiza performanțe remarcabile la nivelul ideilor și imaginilor. Dar vibrația aceea inferioară, muzica neauzită, creatoare de stări de *Einführung* între poeți și cititori se izbândește mai rar în tălmăciri.”

Zoe Dumitrescu-Buşulenga



Pentru diversitate vom reproduce poezia “Dintre sute de catarge” tradusă în diferite limbi.

### Dintre sute de catarge

Dintre sute de catarge  
Care lasă malurile,  
Câte oare le vor sparge  
Vânturile, valurile?

Dintre păsări călătoare,  
Ce străbat pământurile,  
Câte-o să le-nece oare  
Valurile, vânturile?

De-i goni fie norocul  
Fie idealurile,  
Te urmează în tot locul  
Vânturile, valurile.

Nențeles rămâne gândul  
Ce-ți străbate cânturile,  
Zboară vecinic, îngânându-l  
Valurile, vânturile.

### Da centoraj ŝipaj mastoj

(în esperanto)

Da centopaj ŝipaj mastoj  
Forlasintaj bordsignalojn,  
Kiom ŝiros sur la vastoj  
La marventoj, la ondŝaljoj?

Da birdetoj elflugontaj  
Are sub ĉieltegmentoj,  
Kiom mortos, endronontaj,  
Pro l'ondŝaljoj, pro l'marventoj?

Ĉu postkure al bonŝanco,  
Ĉu al altaj idealoj,  
Ĉien sekvos vin la danco  
De l'marventoj, de l'ondŝaljoj.

Senkoîmprenaj restas penso  
Poemita, viaj sentoj,  
Ĉiam bruas ilin denso  
De l'ondŝaljoj, de l'marventoj.

Traducere: Constantin Dominte



### Von den vielen

(în germană)

Von den vielen hundert Schiffen  
Die vom Strand ins Weite schnellen,  
Scheitern manche an den Riffen  
Durch die Winde, durch die Wellen.

Ach, wie viele Vogelscharen  
Die in weite Fernen schwinden,  
Gehn In den Wellen, in den Winden.  
In den Wellen, in den Winden.

Mögen Lüste dich verleiten,  
Ideale dich umschwellen:  
Wirst verfolgt du durch die Weiten  
Mit den Winden, mit den Wellen!

Nie gelingt es, deiner Lieder  
Tief verborgnen Geist zu finden.  
Ewig fliegt er auf und nieder  
Mit den Wellen, mit den Winden!

*Traducere: Zoltán Frenyó*

### Száz árbocból

(în maghiară)

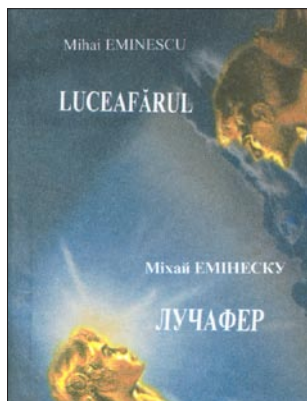
Száz árbocból, mely ködökbe  
Tűnik messzi távolokban,  
Vajon hány törik majd össze  
Tengerárban, szélviharban?

Száz madárból, mely elindul  
Hivogató déli tájra,  
Szélviharba, tengerárba?  
Szélviharba, tengerárba?

Szerencséd után haladva,  
Vagy ha szép eszmék ragadnak,  
Egyként útbánmaradsz a  
Tengerárnak, szélviharnak.

Meg nem értett cszméd, árván  
Maradt lelke annyi dalnak,  
Száll örökre – játszva szárnyán  
Tengerárnak, szélviharnak.

*Traducere: Kacsó Sándor*



### Сотні суден знов лишають...

(în ucraineană)

Сотні суден знов лишають,  
Берег з крутосхилами.  
Скількиж їх порозбиває  
Бурями та хвилями?

Безліч птиць все лине й лине  
В простори лазурнії.  
Скількиж їх іще поглине  
Хвилями та бурями?  
Так, ідеш до ідеалу,  
Все здобув зусиллями  
Раптом – все переламало  
Бурями та хвилями.

Не збагнути дум тривожних,  
Що стають похмурим.  
Вічна проба днів погожих  
Хвилями та бурями.

*Traducere: Stepan Kelar*

### Колко кораби

(în bulgară)

Колко кораби с надежди  
що напускат бреговете  
ще загинат от премежди,  
сред вълните, ветровете!

Колко птици лекокрили  
що летят във висините  
ще се върнат победили  
ветровете и вълните?!

Който гонив порив вечен  
мечтите на вековете,  
да се мъчи е обречен  
сред вълните, ветровете.

Мисълта му безответна  
ще прелита далнините  
все понесена несретна  
с ветровете и вълните.

*Traducere: Sveda Kostova*

*E adevărat: Eminescu nu-i un talent, Eminescu este o natură care se exprimă pe sine ca poet și ne exprimă și pe noi, românii, latini orientali.*

Eugen Simion

## PREZENȚE BASARABENE ÎN ELVEȚIA

În numărul 127, august-septembrie 2002, al revistei elvețiene *Orte* a apărut un articol despre poetul, prozatorul și colegul nostru Grigore Chiper, articol însoțit și de un grupaj de versuri ale acestuia. Unele poeme au fost traduse de Andreas Saurer, autorul articolului, altele preluate din revista ieșeană *Poezia* în traducerea Danei Ranga. Andreas Saurer este scriitor și ziarist la cotidianul *Berner Zeitung*.

Revista *Orte* ("locuri" – în germană) este o revistă elvețiană de literatură care apare la Zürich. Andreas Saurer a făcut o călătorie pe cont propriu la Chișinău în septembrie 2001. La ziarul său, el este specialist în tematica italiană, prin intermediul căreia a cunoscut România și, în cele din urmă, Moldova. A publicat la vremea respectivă și un articol despre Moldova în ziarul unde este angajat.

Articolul din *Orte* se numește *Die hoffnung hat geschlossene augen* ("speranța are ochii închiși"), după un vers al poetului Grigore Chiper. Saurer, pornind de la câteva date biografice ale autorului basarabean, refugiat în 1992 de la Tiraspol la Chișinău, scrie despre scurta și nefericita istorie a tânărului stat moldovenesc. Structura sa este plastică dar nu excesiv metaforică. Nici nervoasă. Cronicarul elvețian îmbină ingenios versurile poetului chișinăuian cu realitățile dramatice de ieri și de azi. Privirea îi este subiectivă, stilul nuanțat, fraza precisă. Articolul a avut și o primă consemnare în ziarul *Der Bund* din 21 septembrie: "Andreas Saurers Beitrag über den moldawischen Dichter Grigore Chiper".

Perestroika machte die Rückbesinnung auf die lateinische Schrift und die rumänischen Wurzeln schon vor der Unabhängigkeit von 1991 möglich.

Trotzdem erschien Chipers Debut-Lyrikband 1990 noch in kyrillischen Buchstaben. Die Umstellung brachte eben Zeit. Seither sind von ihm drei weitere Gedichtbände erschienen: zwei in Moldawien, einer in Rumänien. Vor zwei Jahren kam in Rumänien zudem eine Sammlung Kurzprosa auf den Markt.



"Jetzt sind wir wie maulaffen", klagt Chiper im Gedicht "Theater". Es ist ein Leben "als ob Du auf die Bühne treten würdest und jemand hätte den Vorhang schon hereuntergelassen." In Chipers Lyrik ist die Welt immer wieder eine Bühne. Von Zuschauern fehlt jede Spur. Hastig klemmt er seine Mappe unter den Arm, zieht die gepanzerte Wohnungstüre hinter sich zu verschliesst sie mehrfach. Unten steigt er in sein altes französisches Gefährt und winkt flüchtig seinem Sohn Daniel zu, der vor dem Block spielt. Dann macht er sich pflichtbewusst auf zu seinen Studentinnen und Studenten. Unterwegs bleibt Zeit für die kleinen Wunder, die unter Ausschluss der Öffentlichkeit eben geblieben sind, zum Beispiel für den "flug der schwäne am 29. Februar"

Andreas Saurer

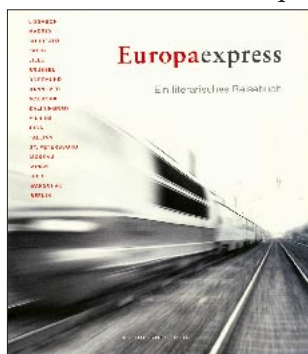
## EVENIMENT EDITORIAL

*Europaexpress. Ein literarisches Reisebuch.* Eichborn, Berlin (2001).

Volumul masiv de 750 de pagini, în limba germană, adună mărturiile ulterioare ale celor 103 scriitori din 43 de țări europene asupra experienței numite *Literatur Express Europa 2000*. Ediția a fost lansată la Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt, în octombrie 2001, cu participarea *staff*-ului german de la literatur WERKstatt Berlin, în frunte cu Thomas Wohlfahrt și Cristiane Lange, tot ei și îngrijitorii volumului, și a unui grup de autori-participanți la proiect. Printre semnatarii textelor din *Europaexpress* se numără și scriitorii care au format "Echipa românească" a Trenului: Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Andrei Bodi, Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, precum și Richard Wagner, scriitor german originar din România, și Andras Ferenc Kovacz de la Târgu-Mureș. Traducerea în germană a textelor românești a fost asigurată de cunoscutul scriitor și traducător Gerhardt Csejka, născut și el în România, azi stabilit la Frankfurt. Genurile reprezentate în volum sunt diferite: eseu, note de jurnal, poeme, proză ritmată, interviu imaginar etc. - Vestul și Estul într-o panoramă fascinantă, "filtrată" prin sensibilitatea și imaginația călătorilor -ziariști, reuniți sub semnul unității europene. Proiectul *Literatur Express* a prevăzut, în forma lui inițială, posibilitatea editării volumului și în alte limbi. Deocamdată avem varianta în limba germană. Nu vor întârzia prea mult, desigur, nici versiunile în engleză, franceză, spaniolă (unele poate au și apărut). Îndrăznim să credem că într-o zi, *Europaexpress*, acest document literar insolit asupra sfârșitului de mileniu, va putea fi citit și în limba română, cu singura condiție: să se găsească niște finanțatori curajoși, capabili să susțină o asemenea ediție.

*Europaexpress. Ein literarisches Reisebuch,* Berlin: Eichborn, 2001, 750 p.

Sechs Wochen waren sie unterwegs, 103 Autoren aus 43 Ländern, quer durch den ganzen Kontinent. Auf jener historischen Route, die als Nord- und Südexpress seit über hundert Jahren mit glanzvollen Luxuszügen oder modernen Garnituren betrieben wurde – von Lissabon über Paris, Tallinn bis Moskau und zurück nach Berlin.



Das Ergebnis der rollenden Dichterverkstatt:

Eine Vielfalt von Kulturen, ein Sprachgewirr, ein Stimmengemisch sondergleichen. Hundert ganz eigene Blickwinkel auf unseren Kontinent. Hundert Erzählungen, Impressionen, Fragestellungen und Beobachtungen bilden ein einzigartiges literarisches Puzzle Europas, das es so noch nie gegeben hat.

Beteiligte Länder unter anderem:

Albanien, Armenien, Aserbajdschan, Bosnien-Herzegowina, Bulgarien, Dänemark, Finnland, Georgien, Griechenland, Großbritannien, Irland, Island, Italien, Jugoslawien, Kroatien, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Mazedonien, Moldawien, Niederlande, Österreich, Rumänien, Schweden, Schweiz, Slowakei, Slowenien, Tschechische Republik, Türkei, Ukraine, Ungarn, Zypern.

#### PREZENȚE PUBLICISTICO-LITERARE BASARABENE ÎN CEHIA

Revista *Literární Noviny* este un săptămânal de cultură și politică ce apare la Praga. În nr. 13/2002, această publicație găzduiește două texte legate de Basarabia și literatura de la noi. Este vorba de Declarația PEN Clubului din Republica Moldova, emisă în data de 23 ianuarie a.c., împotriva politicii de restaurație promovate de partidul comunist de guvernământ de la Chișinău, titlul în cehă: *Spisovatelé proti rusifikaci Moldavské republiky*. Reamintim că Declarația respectivă a fost expediată conducerii PEN Centrului Internațional, cu sediul de la Londra, și trimisă Comitetului pentru drepturile lingvistice al PEN Clubului Internațional, aflat la Barcelona. Această luare de atitudine a apărut și în presa română. Traducerea în cehă și preambulul explicativ al contextului în care a fost lansată Declarația PEN Clubului basarabean aparțin dlui Jiří Našinec, apreciat cunoscător și traducător al literaturii române în Cehia.

În continuare, săptămânalul inserează un amplu fragment din romanul *Pactizând cu diavolul* (*Smlouvání s ďáblem*) de Aureliu Busuioc, în traducerea aceluiași Jiří Našinec, precedat de un “chapeau” de prezentare a autorului. Publicarea acestui fragment confirmă preocuparea traducătorului ceh pentru romanul lui Aureliu Busuioc, susținută, se pare, și de interesul unei edituri din Praga, deloc, întâmplător, cărțile ce mărturisesc experiențele dezumanizării sub regim comunist sunt

foarte prizeate în Republica Cehă, o țară care a cunoscut, grație faimoșilor săi disidenți, un adevărat *boom* editorial pe această temă, după 1989.

**Singular destinies. Contemporary Poets of Bessarabia / pref. de Cristina Cârstea; trad. Adam Sorkin, Sean Cotter, Cristina Cârstea, Chișinău: Cartier, 2003, 156 p.**

Poezia basarabească este valorificată și de specialiștii americani Adam J. Sorkin și Sean Cotter, care, în colaborare cu Cristina Cârstea au publicat volumul *Singular Destinies: Contemporary Poets of Bessarabia*, Cartier, 2003. După cum o indică și titlul, selecția a fost făcută dintre poeții contemporani ai Basarabiei, 43 la număr, și anume: Aureliu Busuioc, Gheorghe Vodă, Grigore Vieru, Andrei Burac, Vasile Romanciuc, Iulian Filip, Nicolae Dabija, Eugen Cioclea, Leo Butnaru, Ion Hadârcă, Valeria Grosu, Ianoș Țurcanu, Arcadie Suceveanu, Călina Trifan, Leo Bordeianu, Vsevolod Ciornei, Mircea V. Ciobanu, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Valeriu Matei, Grigore Chiper, Maria Șleahțișchi, Irina Nechit, Nicolae Leahu, Ghenadie Postolache, Emilian Galaicu-Păun, Aura Christi, Dumitru Crudu, Iulian Frunțașu, Mihai Vakulovski, Horia Hristov, Ștefan Baștovoi, Adrian Ciubotaru, Ana Rapcea, Alexandru Vakulovski, Liubovi Vasserman, Nicolai Savostin, African Usov, Miroslava Metleaeva, Ludmila Scebnava, Gheorghe Barbarov, ultimii șapte făcând parte din diverse comunități. Cartea e structurată după cum urmează: *Introducerea* lui Adam J. Sorkin și Sean Cotter și una mai complexă a Cristinei Cârstea, *Corpus-ul* propriu-zis, reprezentând creațiile poeților în limba engleză și *Note și Comentarii*, unde sunt expuse succint biobibliografiile autorilor.

Pentru o ilustrare mai completă urmează câteva poeme în limba engleză, așa cum au fost reflectate în viziunea traducătorilor.

#### Preface

From its conception as a small volume of translations of the work of a handful of younger poets from Chișinău, proposed by Adam J. Sorkin to Cristina Cârstea a couple of years ago, this anthology has grown into an ambitious project which they invited a second American specialist, Sean Cotter, to join. In its current configuration, *Singular Destinies* aspires to nothing less than a broad synthesis of contemporary Bessarabian poetry in the final third of the twentieth century, including a significant number of poets among not only those who write in Romanian but also those who belong to the national minorities living in the small but fertile geographical space between the rivers Prut and Dniester toward the eastern margin of what is often termed East, or Southeast, Europe. *Singular Destinies* is the first English-language collection of poets from modern Bessarabia (officially known as the Republic of Moldova).

But as editors and translators working on this book, our intention was a lot less abstract. What we aimed at was also more modest: poem by poem, to capture as faithfully as possible the richness of the contemporary literary movements that flourish within this cultural space. The three translators – Cristina Cârstea, principal editor and Romanian poet, as well as the two American translators and experts on East European literature, Adam J. Sorkin, Distinguished Professor at the Pennsylvania State University, and Sean Cotter, poet and graduate student instructor at the University of Michigan, Ann Arbor – wholeheartedly shared this pragmatic, day-to-day vision. This book has been a voyage of literary discovery for us, combining friendships and love of poetry. In the end, we would like nothing so much as to communicate to the rest of the world our admiration for the high quality, the imagistic power and the verbal inventiveness of recent Bessarabian poetry.

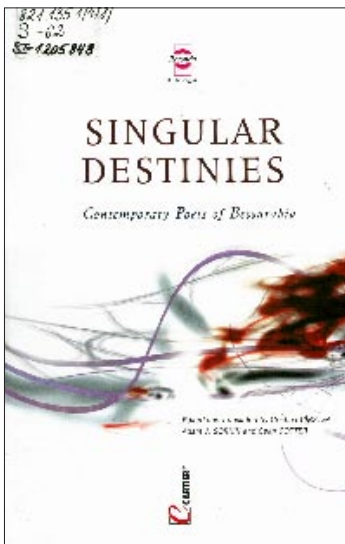
As the central (and so to speak, on-the-scene) editor of this anthology, Cristina Cârstea wishes to acknowledge the hard work of her co-editors and the American translators of these poems. Her involvement in this project led to a very different personal sense of it, as she summarizes here in her own words.

During our work on this book, I found myself simultaneously living a double experience: first, that of spiritual travel through an aesthetic space at the crossroads of cultures with deep roots in very old traditions, and second, that of travel into the metaphoric space of the English language, a possibility offered to me by Adam J. Sorkin, with whom I collaborated on many of the translations and who served as a sure-footed guide to the terrain of American English.

Last but not least, all three participants in this endeavor want to recognize and express appreciation for those who, before any of our work could begin, granted us their utmost trust – the authors of these poems. Without their rare talent, our project could never have happened, and without their confidence in our project,

it would never have reached its present form. We hope that this book will be auspicious for them, and that these translations of their poems from the original linguistic embodiments provide some modest help in their following their own *Singular destinies* into a double life in a new world.

Cristina Cârstea



Mircea V. Ciobanu

*Suprematism*

snowballs of  
time drip  
one after another in  
their alogical inverse ascension

you can  
retain only  
a momentary symbol

as to the rest your days  
add up catastrophically  
with tomorrow

the forms of the present fall  
through the abyss of  
the hourglass's  
cascade from  
the relative absolute to  
the white square on  
the white square *ad infinitum*

Translated by Adam J. Sorkin  
and Cristina Cârstea

Teo Chiriac

*a diamond on glass*

the skull is coherent form the brain is incoherent  
content  
the violent, abrupt collision of the glass man and the  
wall of  
transparent reality gives birth to the cry of pain

the echoing pain becomes a thought the text is an  
image  
of blood gushing from the mouth like an artesian  
well the ancient  
shreds of entrails blowing over the top of the wall

everything at almost the same time with the partici-  
pation  
of a heart of glass where god carves something with  
a diamond

Translated by Sean Cotter

Vasile Gârnet

*bookmark (II)*

my generation believes in poetry  
it went into the world  
with a camera in hand  
but found itself accused of making poetry  
into a crossword puzzle

lord,  
we want a domesticated salvation  
it might be a crime to decorate the void  
and to cry out, furious and unsatisfied  
muffling our neuroses  
until our memories return  
because the future slips out from under our feet  
quick as a lie

*Translated by Sean Cotter*

**Grigore Chiper**

*Magi Reading the Stars*

You know how to preserve the holiness of a voice  
by not talking  
or by sharpening the scabbard instead of the dagger  
when

The magi reading the stars  
pass by  
they prophecy your declaration: give me the  
strength  
to doubt you.

But we shall not unravel the charades of fog  
for some time,  
not before we squander our childhood  
praising life.

In every direction, paths open under my gaze  
like flowers.  
On these they leave without haste, the magi  
who read the stars.

*Translated by Sean Cotter*

**Dumitru Crudu**

Now you also know there are people who don't love  
you akvika  
Who hide behind the curtains of violet who hide to  
Peer at you

I saw mice dead  
I saw mice gone out of their minds  
I saw lonely people akvika  
When you open the door you'll know it was  
Senseless to open it  
You'll see however you'll see that the snow  
Doesn't suffer in the least  
The stone doesn't suffer  
These thoughts  
Aren't mine  
I understand that and, in an instant,  
Become inordinately happy.

*Translated by Adam J. Sorkin  
and Cristina Cârstea*

**Mihai Vakulovski**

our past is the superlative of the present  
everything around me reminds me of you  
what I have seen is connected to you  
all I will experience or ever feel  
makes me think of you  
you can go where you want  
you can do what you want you are my prisoner  
all these jars need to be taken home  
mom will can tomatoes we will bring them back  
we will take them we will bring them bring bri bri  
your native tongue is a treasure buried in the heaven  
of my mouth  
my native tongue is a fire that dances on your lips  
my hands cannot unglue themselves from your  
splendid torso and punctum  
our bodies wind together  
become one  
I am stuffed with books  
I have four eyes

*Translated by Sean Cotter*

**Horia Hristov**

*To Birds*

the whore watches herself undress  
in the cracked mirror of the frozen river  
and birds as black as arrows  
dart forwards and back in the sky...  
two easter eggs end to end  
and two hands cramped into a  
petrified smile  
not deciding whether to pull the eggs apart  
thinking better of going back to  
the swamp where the blond whore drowned  
pretty enough and a virgin  
maybe she would have given birth  
to the fourth heart of the trinity

look at the sunset say what hides  
in its dawn tell me something about  
the life of birds at the bottom of the sea  
with faces more sorrowful than fish

*Translated by Sean Cotter*

**Cerilli, Dante. Dal pensiero ai segni: idee e versi alle soglie del terzo millennio con dieci poeti moldavi contemporanei, Bastogi (Italia): Editrice Italiana, 2000, 220 p.**

Zece poeți contemporani din Basarabia au fost incluși în antologia lui Dante Cerilli, apărută la Foggia, Italia, editura Bastogi, 2000, cu titlul *Dal pensiero ai segni. Idee e versi alle soglie del terzo millennio con dieci poeti moldavi contemporanei*: Lorina Bălțeanu, Iurie Colesnic, Iulian Filip, Emilian Galaicu-Păun,

Vasile Gârneț, Irina Nechit, Nicolae Popa, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Călina Trifan.

În partea întâi a volumului cercetătorul face o analiză amplă a fenomenului literar italian contemporan, a poeziei mileniului trei, un capitol fiind consacrat Republicii Moldova în ceea ce privește reperele istorice, tradiții, cultură, literatură. Tot aici sunt expuse biobibliografiile poezilor noștri, nominalizați mai sus. Partea a doua reprezintă o antologie de gânduri, păreri, idei despre poezie ale poezilor și specialiștilor în materie.

În capitolul următor e inserată o antologie a poeziei italiene contemporane. Ultima diviziune e dedicată celor zece poeți basarabeni. De menționat e și faptul că desenul care ornează cartea aparține lui Iulian Filip.

La literatura trae linfa vitale dalla tradizione. Tra i pionieri e i classici moldavi si annovera Costache Stamati, figura assai importante che può essere riconnesso ai *lăutari*, al cantare, alla musica, a quella funzione della scrittura che concilia tradizioni popolari e storia, sentimento e natura, probabilmente alla maniera in cui Omero canta le vicende di Odisseo, o nel modo in cui Pietro Metastasio “descrive” le sue scene bucolico-campestri (e pastorali) o come Ludovico Ariosto costruisce la figura del “cavaliere” rinascimentale. Insomma, per certi versi, Stamati con la sua *metodologia* propone, come ricorda Cimpoi, un *Homo antiquus* compreso, (con)fuso con un *homo rusticus* che diviene uomo leggendario, protagonista (cantato abilmente “senza musica”, quasi a sottolineare la bontà e la valenza della poesia; concetto, questo, proprio di autori dei vari Decebal, Dragoș, Bogdan, Ciubar, Ștefan Vodă.

“Il tipo di poeta – si legge nella “Storia aperta...” di Cimpoi – inquadrato programmaticamente nel contesto della letteratura bessarabiana è quello del *rapsoda* modellato dalla mentalità folclorica e quello del poeta *naiv* (il poeta della natura e del naturale, nel senso schilleriano, il tipo di prosatore preferito [...]) è quello che racconta fiabe.”

La poesia, quella più arcaica, è presentata nella *Descântece* ma il “blasone della nobiltà poetica” è costituita, nel folclore, dalla ballata popolare *Miorîța*, di cui si accennava, ripresa con più regolarità nel periodo post-bellico, avendo un suo momento di massima pratica intorno agli anni Sessanta, sul cui significato, ancora non molto chiaro, esistono opinioni contrastanti. Viene ritenuta, soprattutto dai tradizionalisti, un “capolavoro” di incontestabile espressività. *Lucaefărul* di Mihai Eminescu è un libro da accreditare all’universalità e il parallelo che ne fa Rosa Del Conte, con i motivi di vita e di creazione di Giacomo Leopardi, rappresenta il sottile ponte che consentirà anche agli italiani di capire il valore del più grande poeta romeno. Tra queste due “elettrorisi” (dall’oro più distinto) – *Miorîța* e *Lucaefărul* – c’è un

campo di tensione nel quale la poesia oltre a realizzarsi viene anche richiesta”.

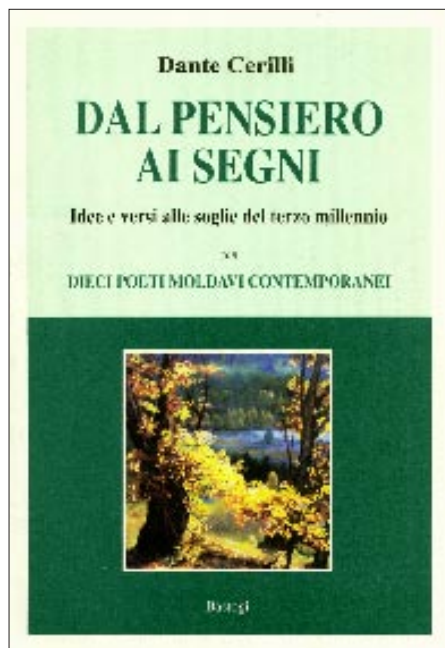
Si può dire con certezza che non esista una letteratura moldava almeno dal Medioevo ai nostri giorni, anzi va anche precisato che il primo tentativo di compilazione che abbraccia circa due secoli è quello della *Storia aperta della letteratura romena di Bessarabia* di Mihai Cimpoi.

Da quest’opera è inevitabile partire per un primo riordino storico-culturale. Il resto dei secoli andrebbe riorganizzato con la catalogazione delle opere degli autori moldavi, o che alla Moldavia siano particolarmente connesse, desunte dal contesto più generale della letteratura romena, per certi casi anche da quella russa, slava e magiara, dando alle opere una sistemazione critico-logica.

In poesia, la drammatica generazione di Nicolae Costenco che ha conosciuto il *Gulag* russo e tutte le conseguenze dell’epoca stalinista, olocausto per le aspirazioni nazionali, e quella degli scrittori moderni, tra cui il tradizionalista ortodosso Pavel Boțu ed Aureliu Busuioc che in poesia spesso ricorre alla “maschera” per camuffare le cose, i fenomeni, trasformandoli in una sorta di scambio di colori, di nomi (“daltonismul”, tecnica applicata in maniera programmatica) e della funzione dei simboli, era seguita da due generazioni meravigliose, di poco distanti: quella dei poeti Grigore Vieru (14-II-1935), Liviu Damian (13-III-1935), Ion Vatamanu (1-V-1937), Dumitru Matcovschi (20-X-1939), Victor Teleuca (19-I-1933) ed i più giovani Vasile Romanciuc, Iulian Filip, Nicolae Dabija (15-VII-48), Leonida Lari (26-IX-49), Marcela Benea (4-VI-1948), Efim Tarlapan (17-V-1944), Arcadie Suceveanu che a loro volta erano seguiti dall’ultima generazione poetica: Lorina Bălțeanu, Iurie Colesnic, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Grigore Chiperi (16-IV-1959), Irina Nechit, Aura Christi (12-I-1967), Călina Trifan, alcuni dei quali antologizzati.

Queste poche righe che tentano di tracciare una probabile linea sulla ricomposizione della letteratura della Moldavia non sono, ovviamente, compiute ed esaustive, ma hanno, comunque, una loro ragione di essere, dato che in Occidente alcuno non si è ancora interessato della questione. Non era nemmeno il caso che si estendesse una bibliografia della letteratura romena (per la quale si è però data in altra parte del discorso almeno una indicazione probante per eventuali indagini); riguardo alla letteratura moldava di circa due secoli si rimanda, invece, alla *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* di Mihai Cimpoi (cit.) che contiene, da pagina 372 a pagina 409, una bibliografia di testi per la parte generale e per ciascun capitolo o paragrafo che compone l’opera, con un repertorio fotografico

di autori degli ultimi quaranta anni (circa). Questa di Cimpoi è l'unica opera davvero significativa che si pone a fondamento di successive ricerche o studi, a cui si possono imputare, probabilmente, delle lacune dovute solamente alla impossibilità di reperire dati ed accedere alle fonti per i motivi già accennati. Bisognerà lavorare ancora e di nuovo sul periodo che va, almeno, dal XIV secolo, cioè quando si incomincia parlare per la prima volta di una tradizione culturale moldava, fino all'Ottocento.



#### NOTE BIO-BIBLIOGRAFICHE E CRITICHE SUGLI AUTORI MOLDAVI

**Lorina Bălțeanu**, nata il 21 dicembre del 1960 a Pecîște (Rezina), si è laureata presso l'Istituto Letterario "M. Gorkii" di Mosca nel 1982. Attualmente è presidente della Fondazione Soros per la Repubblica della Moldavia. Tra le sue pubblicazioni di poesia ricordiamo: *Obstacolul sticlei* (1984, L'ostacolo di vetro) in lingua romena e in russo (*Pregrada stecla*) e *Cioburi* (Cocci, 1990).

#### *Io ti voglio bene*

Io ti voglio bene  
ti voglio bene, io a te  
tu ad un altro  
tu ad un altro  
e così via finché tocca  
di nuovo a me.  
Bisognerebbe decidere  
chi con chi dovrà invecchiare  
visto che arriva l'autunno ed è freddo  
ed io voglio bene a te  
tu ad un altro  
tu ad un altro.

**Iurie Colesnic** è nato il 12 agosto 1955 a Dere-neu (Călărași). Si è laureato presso l'Università Politecnica di Chișinău. Attualmente è direttore della Casa Editrice "Museum". Ha pubblicato le seguenti raccolte di poesie: *Arta memoriei* (1987, L'arte della memoria), *Arheologii interioare* (1991, Archeologie interiori), *Spirala lui Arhimede* (1994, La spirale di Archimede) ed i libri per i bambini *Țara cu luceferi* (Il paese delle luci), *Învăț să zbor* (Imparo a volare). Ha pubblicato una monografia sul grande poeta della lingua romena Alexei Mateevici: *Doina dorurilor noastre* (1990, Doina [canto popolare], il nostro desiderio nostalgico). Un successo particolare ha avuto nell'ambito dell'area romena il libro *Basarabia necunoscută* che rivela alcuni nomi delle personalità della cultura di Bessarabia del periodo interbellico. È vincitore del Premio dell'Unione degli Scrittori della Moldavia e del Premio della Repubblica "Mihai Eminescu".

#### *Omero*

Omero  
non è stato cieco.  
I suoi grandi occhi  
Si ubriacavano dei colori  
come due api.  
Egli  
semplicemente  
più spesso di noi  
preferiva guardare  
dentro di sé.

**Iulian Filip**, nato a Sofia (Drochia), il 27 gennaio 1948 ha frequentato l'Istituto pedagogico "Alecu Russo" (Bălți 1966-70) laureandosi in Lettere. È stato ricercatore accademico sul folclore presso l'Istituto di lingua e letteratura; dal 1990 è assessore comunale alla cultura della capitale Chișinău, promotore del parco giochi per bambini "Trei iezi". Il suo primo libro ha visto la luce nel 1974 e tutte le altre sue pubblicazioni (per bambini, raccolte di poesie, anche musicate, opere teatrali) sono conosciutissime nel Paese. Gli è stato conferito il titolo di "Maestro dell'arte" nel 1993, e nel 1995 il Premio "Simion Florea Marian" dell'Accademia Romena per l'opera "Cât îi Maramureșul" (Quanto è Maramureș [regione della Romania], 1993).

#### *Aggressione*

Siamo divorati di stomaco  
o se accade  
inghiottiti dagli armadi di teatro  
tanta aggressione  
contro poveri uomini!  
File senza fine  
di automobili-colonne  
come locuste invadono  
ingoiano portano

su autostrade veloci  
che avvitano spirali su  
le calvizie del pianeta  
pari al quadrante di un orologio  
impazzito

**Emilian Galaicu-Păun**, nato il 22 giugno del 1964 a Unchitești (Florești), si è laureato presso la Facoltà di Lettere dell'Università Statale della Moldavia nel 1986. Ha compiuto il dottorato presso l'Istituto Letterario "M. Gorkii" di Mosca (1989). È stato redattore di "Literatura și Arta", di "Sfatul Țării" e della rivista "Basarabia". Ha pubblicato raccolte poetiche: *Lumina proprie* (1986, "Luce propria"), *Abece-Dar* (1989, "Abecedario"), *Levitaiii deasupra hăului* (1991, "Lievitazioni sopra il burrone"), *Cel bătut îl duce pe cel nebătut* (1994, "Il battuto porta il non battuto"). È vincitore del Premio dell'Unione degli Scrittori della Moldavia (1994) e del Premio speciale dell'Unione degli scrittori di Romania (1995).

#### *Levitazione*

Il monte, giù, attaccato alla terra – lucertola  
verde nascostasi in solchi e cespugli -  
rinfrangia nell'occhio profondo  
l'altezza  
dell'aquila a due teste  
volando  
con il monte negli artigli  
con il monte che sembra un rettile enorme  
impietrito dall'orrore  
la cui coda è proprio  
l'ombra che si allunga sopra noi.

**Vasile Gârneț**, nato il 3 febbraio 1958 ad Hănăsenii-Noi (Leova). Si è laureato presso la Facoltà di Giornalismo dell'Università statale della Moldavia (1978-1983); dall'83 è redattore e capo redattore all'Editura Hyperion, direttore della rivista "Contrafort" dal '94. La sua prima pubblicazione è stata il romanzo *Martorul* (1988, Testimone), il volume di versi *Peisaje bolnave* (1990, Paesaggi malati); *Personaj în grădina uitată* (1992, Personaggio nel giardino dimenticato). Nel 1992 ha vinto il Premio dell'Unione degli Scrittori di Romania.

#### *Segnalibro II*

La mia generazione che crede nelle poesie  
è andata per il mondo con la macchina  
fotografica in mano  
ma sempre è accusata di aver trasformato  
la lettura dei poemi in un rebus

Dio, invociamo una salvezza più indulgente  
se davvero non è un crimine ammobiliare il vuoto  
e gridare furiosi e scontenti  
curando i nostri amplessi  
perché a noi sia formata la memoria

poiché il futuro fugge sotto i nostri piedi  
con la velocità della bugia.

**Irina Nechit**, 1 gennaio del 1962 ad Antonești (Cantemir). Si è laureata presso la Facoltà di Giornalismo dell'Università statale della Moldavia; redattrice del giornale settimanale "Literatura și Arta"; ha esordito in poesia nel 1992 con il libro *Șarpele mă recunoaște* ("Il serpente mi riconosce"). Ha vinto il premio dell'Unione degli Scrittori della Moldavia.

#### *Linee Bianche*

Mi sveglia un uccello.  
Sul suo collo allungato cadono fiocchi di neve,  
Sotto i suoi artigli si scioglie il ghiaccio.  
Com'è che si canta sull'albero innervato?  
Qui dal letto  
la mattina mi sembra una mappa di rami.  
In un certo punto, all'intersezione  
delle linee bianche  
si apre un buco  
si leva un trillo  
lo sentono anche quelli addormentati  
quelli che non si sveglieranno più.

**Nicolae Popa**, nato il 13 febbraio 1959 a Buda (Călărași), si è laureato presso la Facoltà di Giornalismo all'Università statale della Moldavia (1983). Ha svolto uno stage presso l'Istituto letterario "M. Gorkii" di Mosca nel biennio 1987-1988. È stato redattore di "Literatura și Arta", di "Sfatul Țării", ma dal 1994 della rivista "Basarabia". Ha pubblicato le raccolte di poesia *Timpul probabil* (1983, Il tempo probabile), *Ghid pentru cometa Halley* (1987, Guida per la cometa di Halley), *Lunaticul nopții scitice* (1995, Lunatico delle notti scizie). Nel 1991 ha anche pubblicato il romanzo *Cubul cu zahăr* (Cubo con lo zucchero). Ha vinto il Premio dell'Unione dei Giovani di Moldavia.

#### *Il margine*

Al margine della carne dove canta  
la sua canzone spaventata la decadenza  
dove gli insetti volano e si rotolano  
dove gli uccelli mettono trilli dai becchi  
e si calmano i venti  
e sfioriscono i vuoti di nascosto  
qui in questo margine di carne  
dove l'osso appare e scompare  
ancora vivo  
ancora troppo sanguinoso  
per essere gradito alle formiche  
dove dalla terra non cresce altro che terra  
e la vegetazione galleggia nella vegetazione  
appena qui ed appena adesso  
mi ha raggiunto l'odore del pane della croce.

**Vasile Romanciuc**, nato il 17 dicembre 1947 a Bădragii-Noi (Edineț), ha compiuto gli studi pres-



so la Facoltà di Lettere dell'università statale della Moldavia. È autore di libri di versi: *Genealogie* (1974, Genealogia), *Citirea proverbelor* (1979, La lettura dei proverbi) *Din tată-n fiu* (1984, Di padre in figlio), *Ce am pe suflet* (Quello che ho nell'anima, senza data), *Note de provincial* (1991, Note del provinciale), *Un timp fără nume* (1996, Un tempo senza nome) e di libri per bambini: *Dacă ai un prieten*, *Mama coase-o floricea*, *Doi iezi*, *Uriășul cu trei ochi*. Ha tradotto, in collaborazione con Ludmila Kojuşco, alcune poesie di Leopardi presentate nel libro *Leopardi e Ungaretti* (Chişinău, Agenția Litera, 1995). È vincitore del premio "A. Donici" istituito del Ministero dell'Istruzione e delle Scienze (1987) e del Premio della Repubblica "M. Eminescu" (1992).

Xxx

Il fiore nasce sorridendo  
per questo forse  
ci pare strano  
domandargli:  
come va,  
cosa ti fa male?  
Non siamo abituati al pensiero  
che anche la bellezza  
abbia motivi  
di sofferenza.

**Arcadie Suceveanu**, nato il 16 novembre 1952 a Suceveni (Cernăuți, Ucraina). Si è laureato presso la Facoltà di Lingua e Letteratura Romana all'Università di Cernăuți. È vice presidente dell'Unione degli Scrittori della Moldavia. Ha pubblicato alcuni libri di poesie: *Țărnuț de echilibru* (1982, Il lido dell'equilibrio), *Mesaje la sfârșit de mileniu* (1987, Messaggio alla fine del millennio), *Arhivele Golgotiei* (1990, Archivio del Golgota), *Secunda care sînt eu* (1993, Il secondo che sono io), *Eterna Danemarca* col. *Poeți români contemporani* (București, 1995, Danimarca eterna) ecc... Ha pubblicato anche libri di poesie per bambini: *A fugit melcul de-acasă* (La lumaca è fuggita dalla casa), *Ora cinci fără doi fulgi* (Ore cinque senza due fiocchi di neve), *În cămașa de cireașă* (Nella camicia della ciliegia). È vincitore dei premi letterari "A. Donici", istituito dal Ministero dell'Istruzione e delle Scienze (1989), e del Premio dell'Unione degli Scrittori della Moldavia (1987).

Bar Medioevo

Dunque mi hanno tradito tanto le nuvole, quanto la neve...  
Perciò chiudo il cielo col chiavistello  
E da ultimo, tragico cavaliere  
Io inghiotto, con un gesto di odio, la spada.

Dò in affitto i mulini a vento  
a chi ancora crede ai misteri,

ed in cambio apro a margine del discorso  
Un bar notturno con violinisti e birra

Là, nella Torre-bar che è la mia sede,  
Io venderò fino all'alba, di nascosto,  
(come una droga, come una pozione segreta  
per poeti, pazzi e sognatori)  
a dosi piccole e pure, il Medioevo.

**Călina Trifan** è nata il 30 aprile 1953 a Slobozia Mare -Vulcănești. Si è laureata presso la Facoltà di Biblioteconomia e Bibliologia dell'Università statale della Moldavia. Lavora presso il Centro di Studi Letterari e Museografici "M. Kogălniceanu". È stata redattrice di "Glasul națiunii". Ha pubblicato le raccolte di versi *Adagio* (1989, Adagio), e *Soliloc* (1992, Soliloquio). Publica poesie e articoli sulle riviste "Basarabia", "Contrafort", "Literatura și Arta" ecc.

\*\*\*

Ho un mazzo di semprevivi  
in cui mi rifugio come in un'oasi-  
e dall'ultima estate  
prima dell'epoca glaciale.  
Effetto infinito  
di una vecchia causa sempre  
per ogni avvenimento c'è la causa  
e sopra la causa - una divinità  
invidiosa.

**Astalos, Georges. Versant lyrique: sélection anthologique de la poésie bessarabienne contemporaine / pref. de Georges Astalos; trad. de George Astalos, București: Casa Radio, 2000, 340 p.**

La Societatea Română a Radiodifuziunii, Editura "Casa Radio" de la București, a apărut în 2000 cartea lui Georges Astalos "Versant lyrique: sélection anthologique de la poésie bessarabienne contemporaine". Volumul a fost publicat grație sprijinului Centrului Național de Carte din Franța și coordonatorilor proiectului editorial Dragoș Șeuleanu și Georges Astalos. Mesajul cărții e anunțat chiar de titlu, acesta fiind o antologie a poeziei basarabene contemporane, avându-i ca autori pe: Dumitru Crudu, Aura Christi, Ghenadie Postolache, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Leahu, Ghenadie Nicu, Irina Nechit, Lorina Bălțeanu, Constantin Olteanu, Grigore Chiperi, Valeriu Matei, Nicolae Popa, Vasile Gârneț, Teo Chiriac, Leo Bordeianu, Vsevolod Ciornei, Nina Josu, Arcadie Suceveanu, Leonard Tuchilat, Valeria Grosu, Eugen Cioclea, Ion Lazu, Emil Brumar, Mihail Ion Cibotaru, Andrei Burac, Ion Vatamanu, Emil Loteanu, Grigore Vieru, Victor Teleucă, Vitalie Tulnic, Alexandru Lungu.

Lucrarea este împărțită în trei diviziuni: *Introducere* ("Autre versant de la poésie roumaine"), elaborată de Georges Astalos, autorul, unde face o

analiză succintă a fenomenului literar din Basarabia, a particularităților poeziei basarabene contemporane; *Corpus*, unde sunt prezentați propriu-zis cei 31 de poeți nominalizați mai sus cu cele mai relevante date biobibliografice și ultima parte, *Addenda*, conține biobibliografia autorului cărții, fișa sa teatrologică și ecourile apărute în presă vizând activitatea sa.

În continuare prezentăm fragmente din volumul lui Georges Astalos, editat în limba franceză.

Dans le contexte donné, le syntagme “autre versant” est consciemment réductif car, comme disait jadis Nicolae Iorga: “La Roumanie est un pays entouré de Roumains”. Observation, on ne peut plus exacte, qui nous renvoie inévitablement à un relief lyrique à plusieurs versants. Effectivement, les versants de la parole poétique roumaine partent de Bessarabie, passent par la Bucovine et s'étalent à l'ouest vers la Voïvodine, et à l'est vers la contrée appelée Quadrilatère. Panorama lyrique d'une poésie qui dépasse cependant (et de loin) la localisation idiomatique frontalière pour s'affirmer sur d'innombrables méridiens planétaires.

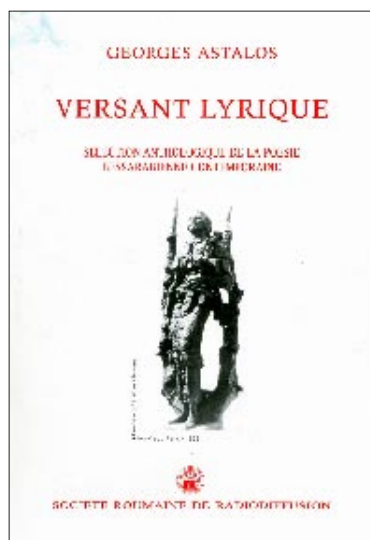
Lanthologie de la poésie bessarabienne *Versant lyrique* fait partie d'un *Ethno-programme* élaboré à l'initiative de la Direction Exécutive de la Radiodiffusion Roumaine, dont le directeur général est Dragoș Șeuleanu – instigateur et concepteur d'une ample fresque anthologique récupératrice. Le but de l'*Ethno-programme*, outre la capitalisation de la poésie d'expression roumaine d'au-delà des frontières d'origine, est de donner à ces plages de création idiomatique un passeport universel. Effectivement, en rassemblant la poésie roumaine de tous les méridiens, en la condensant dans des ouvrages anthologiques et en la traduisant en français, les créations lyriques de Bessarabie (c'est le cas de cet ouvrage), de Bucovine, de Voïvodine, d'Israël ou de l'exil (recueils qui suivront incessamment), leur ouvre une fenêtre vers le monde et, implicitement, vers la conversion dans d'autres langues.

En élaborant le *Versant lyrique* nous nous sommes proposés de monter parallèlement aux traductions, un appareil critique ou analytique, susceptible d'investiguer la poésie bessarabienne et cela pour deux motifs bien distincts. Le premier motif a un caractère purement technique. A savoir: les analystes de Bessarabie, tel Mihai Cimpoi et Eugen Lungu l'ont fait avec un remarquable panache. Le premier dans *Une histoire ouverte de la littérature roumaine de Bessarabie* (Editions Arc, Kichenev, 1997) où l'historien consacre un chapitre très fourni à la poésie de cette contrée qui a retrouvé et la liberté d'expression et le véhicule langagier, le deuxième dans l'étude introductive de l'ouvrage anthologique *Portraits de groupe* (Editions Arc, Kichenev, 1995), où l'analyste se penche avec pertinence et rigueur sur les représentants de ce qui, par carambolage avec

la poésie de la métropole s'appellerait “génération 80”. Enfin, les théoriciens de Roumanie n'ont pas ignoré le phénomène, non plus. Exemple: la profonde investigation effectuée par Alexandru Mușina. Le deuxième motif pour lequel on ne s'aventure pas sur le chemin du commentaire critique est d'ordre sentimental. Il est de notoriété affective: lorsqu'on pénètre dans la profondeur de la parole poétique, essayant de lui restituer la substance émotionnelle, la synthèse du discours lyrique et la matière allusive dans ce que ses attributs ont d'ineffable et de hiératique ou, au contraire, de protestation et de revendicatif, on s'attache à un point où toute remarque est intimement et subjectivement partisane.

Toujours est-il que ceux qui paient ce désintérêt caractérisé sont les poètes de Bessarabie qui, de ce fait, ne peuvent pas faire entendre leur voix au-delà de leurs frontières et de leur langue maternelle. Et cela aujourd'hui quand, plus que jamais, l'intégration européenne exige en égale mesure, une cohérence entre la politique, l'économie et la culture. Un ancien ministre français de la culture attirait l'attention de ceux qui voulaient entendre “qu'un franc investi dans la culture rapporte plus de profit au pays que si on l'utilisait à d'autres fins”.

*Georges Astalos*



### Ghenadie Nicu

Ghenadie Nicu est né à Bălți (deuxième grande ville de Bessarabie) en 1963. Diplômé de la Faculté de Philologie de l'Université de Kichenev en 1985. A la date où nos données bibliographiques sur le poète s'arrêtent (1995) Nicu était docteur ès sciences de l'Académie de Sciences de la République Moldave. A la date précitée, Ghenadie Nicu est correspondant du quotidien „L'Assemblée du pays”. Le poète est également docteur ès lettres de l'Université Al. I. Cuza de Jassy. Comme bien d'autres poètes de Bessarabie, Ghenadie Nicu débute dans un florilège lyrique collectif.

### NOTE A LA FIN DU MANUSCRIT

Pour l'instant c'est tout  
la mer s'est calmée  
et reste impassible  
car personne ne pose de questions  
à personne  
quant aux frais de douane

tout semble si simple  
et si facile à réaliser  
que la mort survient  
au bout d'un petit clignement  
de paupières...

### Leo Bordeianu

Leo Bordeianu est né à Coșnița, commune de Dubăsari (Transnistrie), en 1955. Diplômé de la Faculté de Mathématiques et de Cybernétique de l'Université de Kichenev, promotion 1977. Le poète a commencé sa carrière professionnelle en tant qu'ingénieur-mathématicien au Centre de Calcul de Kichenev. Après le Centre de Calcul, Leo Bordeianu effectue un stage à l'Institut de Recherches Nucléaires de Moscou. Par la suite, il devient ingénieur supérieur à l'Université de Kichenev. Docteur ès sciences du Centre de Calcul de l'Académie des Sciences de la République Moldova. Après une carrière scientifique bien remplie, le poète assume la fonction de rédacteur à la revue "Langue Roumaine".

### L'AUTOMNE

L'automne est arrivé à l'improviste  
mais cela ne me concerne pas  
ce n'est qu'une question de calendrier  
et non pas une réalité  
ne me contredisez pas  
car pour cette vérité  
je ne peux pas jurer  
il semble que ce fut moi qu'elle choisit  
pour ses interminables inquiétudes  
pour accompagner ses tristes et fins mouvements  
il semble qu'elle ait saisi l'énorme vide solaire  
et qu'elle l'ait comblé.

### Vsevolod Ciornei

Vsevolod Ciornei est né à Lipnic, commune de Dondușeni, en 1955. Diplômé de la Faculté de Philologie, section Journalisme, de l'Université de Kichenev, promotion 1981. Débute de carrière: rédacteur à la revue "Horizon", publication destinée aux jeunes Moldaves. Par la suite, Vsevolod Ciornei travaille dans les rédactions des journaux "La Jeunesse de Moldavie" et "La Parole", toujours en qualité de rédacteur. Après une certaine activité dans les

rédactions des journaux quotidiens; le poète passe dans la presse hebdomadaire. On le retrouve tour à tour dans les rédactions de "La Voix du Peuple", "Littérature et Art" et "La Voix". Rédacteur en chef adjoint aux publications "La Semaine" et "Le Moment". Débuts littéraires dans un florilège collectif d'essais critiques.

### PERSONA NON GRATA

Les forces de l'ordre  
ont arrêté un suspect  
il n'était pas armé  
refusant même d'accepter  
une arme.

Il fut expulsé  
du monde  
et maintenant c'est okay  
nous continuons à mourir sans lui.

---

### O EDIȚIE-EVENIMENT:

#### Dicționarul scriitorilor români la Praga

Cultura, cum bine se știe, este spațiu al unui tip de demers uman, care demonstrează că prin eforturi individuale se poate servi demn o cauză colectivă. Înlănțuirea acestor fapte punctuale creează o conștiință și un țesut social pe care se clădesc realizările la nivel macro. După 1989, interferențele culturale inter-țări au devenit un lucru obișnuit. Fără să stabilească mari performanțe, Moldova a beneficiat și ea de această deschidere europeană, care, iată, a consensat de curând un eveniment semnificativ. Editura "Libri" din Praga a scos de sub tipar la începutul lunii decembrie un *Dicționar de scriitori români*. Este vorba de o ediție subvenționată de Ministerul Culturii din Cehia, continuând o serie a aceleiași edituri, în cadrul căreia au mai apărut dicționare ale literaturilor din Marea Britanie, America Latină, din țările Scandinave, Spania, Slovenia, Portugalia, Polonia și din regiunea Balcanilor. Conceput cu o ediție informativă și de inițiere, *Dicționarul scriitorilor români, Praga: LIBRI, 2001, 480 p.* se adresează în primul rând profesorilor și studenților cehi interesați de studiul literaturii române. Dicționarul cuprinde 310 nume, începând cu primii cronicari români și terminând cu optzeciștii, și include 39 de scriitori din Basarabia. Îi nominalizăm pe aceștia din urmă (în ordinea alfabetică): Vladimir Beșleagă, Andrei Burac, Aureliu Busuioc, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Vitalie Ciobanu, Ion Ciocanu, Eugen Cioclea, Anatol Codru, Vasile Coroban, Nicolae Dabija, Liviu Damian, Ion Druță, Nicolae Esinencu, Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Ion Hadârcă, Grigore Chiper, Lidia Istrati, Leonida Lari, Vasile Levițchi, Dumitru

Matcovschi, Alexe Mateevici, George Meniuc, Paul Mihnea, Irina Nechit, Nicolae Popa, Alexandru Robot, Vasile Romanciuc, Nicolae Rusu, Serafim Saka, Ariadna Șalari, Nicolae Spătaru, Arcadie Suceveanu, Andrei Țurcanu, Spiridon Vangheli, Vasile Vasilache, Grigore Vieru, Nicolae Vieru.

Trebuie de subliniat în mod special că avem o primă lucrare de referință, apărută într-o țară străină, care adună între aceleași coperte scriitori din România, Republica Moldova și diasporă, fapt ce scoate în evidență conceptul de unitate a culturii române. Ne bucurăm că această idee a fost realizată în Republica Cehă – țară și cultură cu care tinerii scriitori basarabeni au stabilit după 1989 o relație specială. Cu alte cuvinte, nimeni în lumea civilizată nu pune la îndoială existența unei singure limbi și culturi romanice de răsărit - limba și cultura română – în pofida eforturilor ridicole ale ideologilor comuniști de la Chișinău care, aidoma soldaților japonezi răătăciți în jungla indoneziană, își continuă absurdul război după decenii de la încheierea acestuia.

Echipa de autori ai *Dicționarului scriitorilor români* o are ca lider de proiect pe doamna Libuše Valentová, șefa catedrei de limbă și literatură română de la Universitatea Carol din Praga, fiind susținută de dl Juri Našinec, profesor la aceeași instituție – doi reputați cunoscători și traducători din literatura română, care au pregătit articole consacrate clasicilor și scriitorilor români contemporani, dna Valentová semnează și un substanțial studiu introductiv. Capitolul rezervat literaturii din Moldova a fost redactat de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu (ultimul fiind și autorul unei prefețe pe tema literaturii române din Moldova de Est).

Slovník rumunských spisovatelů zahrnuje úvodní přehled dějin rumunsky psané literatury a 310 hesel autorů, jejichž tvorba nejen vystihuje ráz národního písemnictví, ale v mnoha ohledech jeho rámec přesahuje. Poprvé jsou také zařazeni spisovatelé z někdejší rumunské provincie Besarabie (dnešní Moldavské republiky), vyrůstající z téhož jazykového i kulturního podloží. Oproti předchozímu slovníku z roku 1984, který vznikl za zcela odlišných kulturněpolitických podmínek, je náležitý prostor věnován osobnostem početného rumunského exilu rozptýlenému po západní Evropě, Americe a Izraeli. Zařazeni byli též autoři mladších generací (80. a 90. léta 20. století) a u jednotlivých hesel jsou rovněž údaje o překladech do češtiny, případně do slovenštiny.

#### LITERATURA TÂNĂRĂ BASARABEANĂ ÎN AUSTRIA

Revista austriacă *Literatur und Kritik*, care apare la Salzburg, publică în numărul său pe luna mai 2002 un important grupaj de texte – 40 de pagini

– semnate de scriitori din generația tânără din Republica Moldova. Este, după știința noastră, cel mai mare grup literar basarabean *desantat* vreodată în spațiul cultural german. Cel care a contribuit decisiv la această “prezență austriacă” a autorilor de la Chișinău este scriitorul și ziaristul Johannes Gelich, care a vizitat Basarabia de mai multe ori (ultima vizită, 7-15 iunie curent, când a lansat, împreună cu scriitorii basarabeni antologați, revista *Literatur und Kritik* la Universitatea de Stat din Chișinău, prilej cu care a inaugurat și o bibliotecă austriacă, după modelul celorla din alte capitale europene).

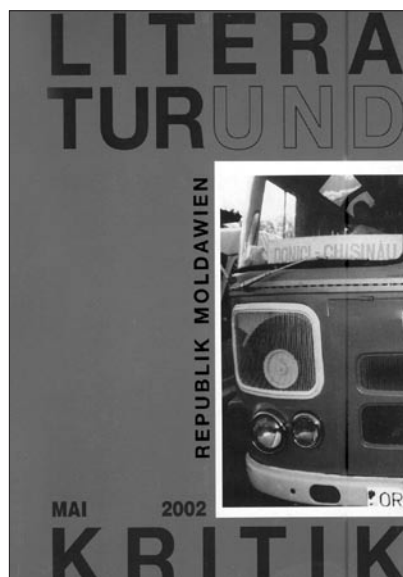
Johannes Gelich scrie un studiu-prezentare, “Terra Bassarabum – Land zwischen Pruth und Dnjestr”, presărat cu destule sintagme îndrăznețe și memorabile, despre realitățile politice și culturale de la noi. Sunt inventariate și explicate pentru cititorul austriac momentele cruciale din istoria acestui teritoriu: invazia romană, împăratul Traian, războaiele ruso-turce, Dimitrie Cantemir, Petru I, (...), Sfatul Țării, România Mare de la 1918, RSSM, pactul Ribbentrop-Molotov, introducerea alfabetului chirilic pentru limba română din Basarabia, declararea independenței Republicii Moldova (august 1991), războiul din Transnistria, armata a 14-a rusă de ocupație, președintele-comsomolist Lucinschi, președintele-general Vladimir Voronin, Iurie Roșca, salariul lunar de 30 de dolari, revoltele studentești împotriva rusificării din Piața Marii Adunări Naționale desfășurate la Chișinău în lunile ianuarie-martie 2002...

Să revenim însă la scriitorii basarabeni publicați de *Literatur und Kritik*. Nicolae Spătaru, Alexandru Vakulovski, Dumitru Crudu, Grigore Chipper, Irina Nechit, Vasile Gârneț semnează poezie. Emilian Galaicu-Păun este prezent cu un fragment de proză intitulat “Ibi sunt leones...”. Tamara Căraș exemplifică, prin câteva pagini, eseistica tânără basarabeană. Sunt publicate și fragmente dintr-o discuție purtată în cadrul unei mese rotunde la revista *Contrafort*, discuție moderată de Johannes Gelich și Radu Andriescu, la care au participat Vitalie Ciobanu, Constantin Cheianu, Vasile Gârneț, Nicolae Spătaru, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Popa, Dumitru Crudu, Iulian Ciocan, Valentina Tăzlăuanu, Irina Nechit, Grigore Chipper.

Situat în trenul gândirii postmoderne, fiind și un adept convins al corectitudinii politice, Johannes Gelich a descoperit la Chișinău și doi scriitori tineri de limbă rusă: Irina Remisova și Michael Finkel, pe care îi include în blocul literaturii din Basarabia publicat în *Literatur und Kritik*. Surpriza acestei “descoperiri” pe care o face scriitorul austriac, vine din faptul că acești creatori nu se manifestă nici într-un fel în viața Basarabiei (în orice caz, nu la modul vizibil), ci apar doar ca figuri de inventariat pentru tabloul multinațional al țărișoarei noastre comunizate. Ne bucurăm să-i avem alături de noi pe acești scriitori

de limbă rusă, care credem că sunt creatori adevărați și nu amatori de care e plin Chișinăul.

Traducerea în germană a textelor scriitorilor basarabeni a fost făcută de poetul ieșean Michael Astner și de Cristina Spinei.



### Dossier Moldawien

Das folgende Dossier ist eine Premiere: zum ersten Mal wird in deutscher Sprache die Literatur der Republik Moldawien mit einer kleinen Anthologie vorgestellt. Moldawien, seit der Antike immer wieder Aufmarschgebiet von Großmächten, die in dieser Region ihre verheerenden Kriege führten, ist wahrscheinlich das unbekannteste Land Europas. Selbst gebildete, politisch ininteressierte Menschen wissen zumeist nicht genau, wo dieser aus der Zerfallsmasse der Sowjetunion hervorgegangene Staat liegt, was seine Probleme und Perspektiven sind und von welchen Nationalitäten er bewohnt wird. Erst recht die Literatur dieses Staates ist nicht nur hierzulande, sondern überall im Westen völlig unbekannt geblieben. Der österreichische Germanist und Autor Johannes Gelich, der einige Jahre lang im ostrumänischen Iași, unweit der Grenze zu Moldawien, Lektor war, hat das unbekannte Land immer wieder besucht, in Chișinău Verbindung zur kritischen Zeitschrift "Contrafort" hergestellt und namentlich mit Hilfe der Autoren Vitalie Ciobanu und Vasile Gârneț eine Vielzahl und Vielfalt an Texten und Bildern zusammengetragen.

*Terra Bassarabum – Land zwischen Pruth und Dnjestr "Mit dem Arsch in zwei Booten – cu curul în două luntri"*

Die rumänische Redensart beschreibt die Republik Moldawien geradezu paradigmatisch. Man muss sich die Geschichte Moldawiens wie einen Autounfall über Jahrhunderte in Zeitlupe vorstellen:

Der habsburgische Mercedes biegt im 18. Jahrhundert ein auf die Nebenfahrbahn Osteuropa. Der türkische Sultan schiebt auf seinem Divan im Rolls-Royce nach dem Entsatz von Wien das 18. und 19. Jahrhundert die Nebenfahrbahn Osteuropa zurück. Und der russische Zar donnert mit seinem Wolga die Nebenfahrbahn bis nach Chișinău hinunter. Die drei Autos krachen in den Weltkriegen 1 und 2 ineinander. Die Havarie ist gigantisch. Aber die Führer der Imperialmächte sind hinten gesessen. Sie sitzen immer hinten. Sie brauchen sich nur den Staub von den Schultern zu klopfen. Oder sie lassen sich den Staub von den Schultern klopfen. Die zusammengequetschten Knautschzonen der Limousinen sind ineinander verkeilt und bleiben es. Material für den Autofriedhof der Geschichte. Das ist das Material, aus dem Staaten an der Peripherie Europas gemacht sind. Schrottstaaten des imperialen Autorennens um den Grand Prix von Europa. Moldawien ist so ein Staat: Nicht Rumänien und nicht Russland: *cu curul în două luntri*.

"Vier Generationen von Bajenarus kamen im selben Dorf zur Welt" heißt es in dem in diesem Heft abgedruckten Prosatext "Ibi sunt Leones" von Emilian Galaicu Paun, "aber in vier verschiedenen Staaten, wie folgt – meine Großeltern sahen das Licht der Welt im Russischen Reich, meine Eltern in Großrumänien, ich selber in der UdSSR und meine Tochter in der Republik Moldawien (auch wenn kurz nach der Austrufung der R.M-a diese sich ihrerseits in drei weitere, nicht so sehr ethnische, sondern politische Einheiten teilte)."

Der Kampf um das erste, zweite oder dritte Rom zwischen den Habsburgern, dem osmanischen Reich und Russland brachte eine Reihe von Limeszonen hervor. Limes-Staaten, auf deren Territorium die Grenzen je nach geopolitischer Lage gezogen wurden. Und Gebiete wie Moldawien waren die Löwen der Imperialmächte, die im besten Fall zur Zierde neben den Imperatoren im Schild standen. Im schlechtesten Fall sich in einen reißenden Rachen territorialer Großmächtauseinandersetzungen verwandelten.

Der in der römischen Kaiserzeit angelegte Limes war nichts anderes als ein Grenzwall, der die Reichsgrenzen sichern sollte. Als die Römer unter Kaiser Trajan die Provinz Dazien – in der heutigen Bukowina und im heutigen Moldawien – eroberten, ließ Trajan einen Wall zwischen den Flüssen Pruth und Dnjestr anlegen. Der Wall sollte das römische Reich vor den Barbaren schützen. Reste von diesem Limes-Wall sind heute nicht unweit von Chișinău zu besichtigen. Trümmer der Geschichte, die ideengeschichtlich bis in die heutige EU-Osterweiterungspolitik reichen: "Die Traditionen des Imperiums materialisierten sich im Brüsseler Unionsprojekt, der ihm vorgelagerte Limes erfüllt teilweise die alten Schutzfunktionen gegenüber dem Reich der Barba-

ren, das zur Zeit vor allem in der Migrationsdebatte problemlos lokalisiert werden kann.“

Hannes Hofbauer diagnostizierte in diesem Sinne für die 90er Jahre eine Rückkehr zur klassischen europäischen Geopolitik, deren Wurzeln im imperialen Selbstverständnis Roms liegen würden: die militärische, ökonomische und politische Instrumentalisierung peripherer Staaten, deren sensible Sensoren für zukünftige Konflikte ignoriert und ihrer geopolitischen Lage entsprechend zu Spielbällen umfunktioniert werden. Was früher die Barbaren waren, sind heute die sogenannten unsicheren Drittstaaten, die unter dem Druck der postkommunistischen Verwahrlosung den Sprung ins sogenannte zivilisierte Europa schaffen wollen, aber allein nicht schaffen können. Damals wie heute. In der Republik Moldawien scheinen sich die Fronten des Kalten Krieges weiterhin gegenüberzustehen: links und rechts des Dnjestr, der mitten durch das Land hindurch geht.

Wer Ursprung und Turbulenzen des Spielballs Moldawien verstehen will, muss weit zurückblicken, um die verheerenden historischen Bedingungen dieses Staates zu verstehen.

Als um 1215 die Madjaren den unteren Donauraum der römisch-deutschen Oberherrschaft unterstellen wollten, versuchten sie dies mittels militärisch untermauerter Missionierung der aus Dakern und Römern entstandenen Romani, die nach dem Abzug der Römer und dem Aufstieg des byzantinischen Reiches als griechisch-orthodoxe Hirten und Bauern am Fuße der Karpaten lebten. Die Romani erwiesen sich als widerspenstig und flüchteten über die Karpaten nach Süden und Osten, das Gesicht gläubig in Richtung Byzanz gewandt, dem Schoß des orthodoxen Glaubens, wiewohl byzantinisch-orthodoxen Gläubigen die Anerkennung als „natio“ von Seiten des sogenannten zivilisierten Heiligen Römischen Reiches Deutscher Nation verwehrt blieb. 1328 erreichte der walachische Fürst Basarab I. Schließlich mit Hilfe des ungarischen Königs die Mündung des Dnjestr, das Gebiet, das später *Bessarabien* genannt wurde. Das Zweckbündnis illustriert bereits die Zerrissenheit als Urzustand der rumänischen Staatenbildung: waren die beiden rumänischen Donaufürstentümer religiös griechisch-orthodox ausgerichtet, so waren sie stets gezwungen, den Interessen des römisch-katholischen Königreichs dienstbar zu sein – der kontinuierlichen Restaurierung des Limes. Die strategische Hauptaufgabe des von den Donaufürstentümern errichteten mittelalterlichen Festungssystems war die Sicherung der europäischen kontinentalen Handelswege an die Donaumündung und ins Schwarze Meer. Das gewährleistete die Abwehr der Barbaren. Zunächst waren die sogenannten Barbaren die Mongolen, dann die Russen, dann die Sowjets und heute die postkommunistische Mafia in *Transnistrien*, jener

selbsternannten Militär-Republik innerhalb der Republik Moldawien. Am Ufer des Dnjestr wurde immer gekämpft. Dass den Preis dieser Polarisierung die einheimische Bevölkerung zu bezahlen hatte, liegt auf der Hand.

Mit dem Aufstieg des osmanischen Reichs kam ein dritter Aggressor ins Land. Nach etlichen Schlachten schließen die Donaufürstentümer *Walachei* und *Moldawien* (dem Bessarabien angehörte) mit der Hohen Pforte des Sultans sogenannte „*Foedera Inaqua*“ – Ungleiche Verträge. Sie wurden damit zu Vasallenstaaten osmanischer Oberhoheit. Der Sultan garantierte bei der Kapitulation der Fürsten 1513 im Gegenzug seinen Schutz vor Invasoren. Die Herrschaft über die Donaufürstentümer wurde mit Hilfe der Bojaren, dem Dienstadel, gefestigt. Sie trieben das Getreide ein. Griechische Händler, die sogenannten Phanarioten, stellten die Verbindung zum Sultan in Konstantinopel dar. Politisch blieben die Fürstentümer autonom. Moscheen wurden keine gebaut, die Oberhoheit des Patriarchen in Konstantinopel nie in Frage gestellt. Ja, der Sultan benützte Moldawien und die Walachei für seine eigenen Zwecke. Die osmanische Oberherrschaft sollte bis 1878 aufrecht erhalten bleiben. Mit der Schlacht von Mohács (1526) dehnten die Osmanen ihre Herrschaft auf beinahe ganz Ungarn aus. Als die Türken 1683 vor Wien standen, kämpften die Moldawier offiziell auf der Seite der Türken. Insgeheim hofften sie jedoch auf einen Ausgleich mit der katholischen Kirche, um vielleicht später die osmanische Herrschaft abschütteln zu können. Das Schicksal setzte sich fort: Wiederum ging es um Zweckbündnisse zur möglichen Erlangung eigenstaatlicher Souveränität. Mit dem Drang Österreichs nach Osten, nach dem Entsatz von Wien, wurden wiederum mit dem zaristischen Russland politische Schutzbündnisse eingegangen. 1711 versuchte es Dimitrie Cantemir mit Zar Peter dem Großen, um die osmanische Oberherrschaft zu überwinden. Die Bojaren hießen die Verbindung gut. Nachdem sich die Türken veraten fühlten, setzten sie die Fürsten Moldawiens und der Walachei kurzerhand ab. Wirtschaftlich war man weiterhin den Osmanen, dem 2. Rom unterstellt. Politisch und jetzt auch religiös dem 3. Rom, Moskau. Und das 1. Rom, Österreich, rückte immer näher. Österreichs politische Interessen galten Konstantinopel, was dem Sultan wiederum Gründe genug lieferte, sich Moldawien als Prellbock gegen die Westmächte zu erhalten. Der Rückzug des osmanischen Reiches, die Expansion Russlands und Österreichs führten gegen Ende des 18. Jahrhunderts zur gewaltsamen Aufsplitterung des moldawischen Donaufürstentums: Österreich annektierte mit Einverständnis Russlands und nach einer gewaltigen Bestechungsaktion den Westen Moldawiens, der in der Folge *Bukowina* genannt wurde. Russland erreichte nach dem 4. Russisch-türkischen Krieg den

Osten Moldawiens. Als sich Russland seinerseits auf einen Abwehrkampf gegen Napoleon konzentrieren musste, schloss man einen schnellen Frieden mit der Türkei. Ab 1812 war das Gebiet zwischen Pruth und Dnjestr, der Osten Moldawiens (die heutige Republik Moldawien ohne Transnistrien), unter russischer Herrschaft. Das Schicksal Bessarabiens war besiegelt.

“Wir sind vollständig ungerecht in Bezug auf die moldawische Angelegenheit”, schreibt Maria Theresia am 4. November 1775. Das sogenannte zivilisierte Europa hatte seine Pfründe verteilt. Die einmal annektierten Gebiete sollte das Fürstentum Moldawien langfristig nicht mehr zurückerhalten.

Mit dem Drang der Großmächte nach Konstantinopel wurde das Gebiet der heutigen Republik Moldawien zu einem ständigen Aufmarschgebiet, wie etwa im Krieg gegen die Türken 1829, als 150 000 russische Soldaten durch Moldawien und die Walachei marschierten. Zur Balkanpolitik Russlands vermerkte Karl Marx: “Die Zerstörung der rumänischen Nationalität hat seit der Zeit Peter des Großen nie aufgehört, das Ziel der Intrigen und Kriege Russlands zu sein.”

Egal von welcher Richtung aus: Die Donaumündung stellte sich als entscheidender territorialer Riegel dar. Ihn galt es entweder zu knacken oder zu verstärken. Hannes Hofbauer und Viorel Roman stellen in ihrer Studie über Moldawien die auch für heutige Verhältnisse gültige Mühlenthese auf: Sind die Russen stark (1829/30, 1878, 1944/45), dann kommen sie bis nach Konstantinopel; sind die Europäer stark, versuchen die Russen wenigstens Einfluss über Bessarabien zu halten (1856, 1918, 1989). Wie sehr diese These gerade auch auf die heutige Republik Moldawien zutrifft, zeigt das Problem *Transnistrien*, in dem noch immer die 14. Russische Armee stationiert ist – eine autonome russische Besatzungsrepublik, die General Lebed aus der sowjetischen Enklave transformierte. Allein, die Bevölkerung Moldawiens bleibt in der Mühle.

1859 gelang den Donaufürstentümern Walachei und Moldawien endlich die Vereinigung. Auch da spielten die Interessen der Großmächte eine große Rolle: Man wollte *Rumänien* als weiteren Prellbock gegen das expandierende Russland. Der kleine Prellbock Bessarabien war ja seit 1812 bereits in russischer Hand. Viele Rumänen vergessen aber gerne, dass es Russland war, an dessen Seite die Türken besiegt werden konnten, und nach dem Berliner Kongress 1878 war es endlich soweit: Rumänien konnte die 500jährige Oberherrschaft des osmanischen Reiches abschütteln. Ab 1881 war *Rumänien* ein Königreich. Bereits im 19. Jahrhundert waren die Beziehungen zwischen Bessarabien und Rumänien auf dem Gefrierpunkt: die strenge russische Zensur verbot die Einfuhr rumänischer Druckerzeugnisse. Dieselbe Politik verfolgte Moskau für die

Sowjetrepublik Moldawien. Die kommunistischen Funktionäre hatten vom Zaren gut gelernt. Als der rumänische Diktator Ceaușescu an seinem national-kommunistischen Kurs festhielt und seine Teilnahme beim sowjetischen Einmarsch in Prag 1968 verweigerte, wurden in Chișinău kurzerhand alle rumänischen Bücher verbrannt. Der spätere moldawische Staatspräsident Lucinschi (1995-2001) hatte als braver Parteisoldat Moskaus den Befehl zu dieser Bestrafungsaktion gegeben. Die Existenz einer rumänischen Mehrheit auch jenseits des Pruth wurde schlichtweg negiert. Daran hat sich nichts geändert.

Mit Beginn des Ersten Weltkriegs zeigte sich, dass Rumänien mittlerweile seine Rolle als Zünglein an der Waage ganz gut gelernt hatte: Offiziell neutral, ging man ein geheimes Bündnis mit Russland ein, das im Gegenzug die rumänischen Ansprüche auf Transsilvanien, Maramuresch, Banat anerkannte. Das waren jene Gebiete, die dem ungarischen König seit dem Dualismus unterstanden. Die Rechnung sollte aufgehen.

Gegen Ende des Ersten Weltkriegs, in dem Rumänien einmal mehr als Aufund Durchmarschgebiet der Großmächte erhalten musste, setzten sich am 2. Dezember 1917 die rumänischen Nationalisten gegen die Sowjets durch und riefen mit der Billigung der Westmächte jenseits des Pruth die föderative demokratische moldawische Republik aus, die sich nach dem Pariser Frieden mit dem “Mutterland Rumänien” mitsamt der ehemals ungarischen Gebiete vereinigte. *România Mare* – das große Rumänien war entstanden. Und damit auch der Mythos von Großrumänien, dem auch heute noch viele Rumänen nachhängen. Der Führer der rechtsextremen Partei România Mare, Vadim Tudor, wurde bei der rumänischen Präsidentenwahl 2000 nur knapp vom jetzigen Präsidenten Iliescu in der Stichwahl geschlagen. Sein Programm war einfach: “Ein blühendes Großrumänien (inklusive Bessarabien) als glorreiche Zukunftsvision – an der dunklen rumänischen Vergangenheit sind die Ungarn und Juden schuld. “Nach dem Ersten Weltkrieg konnten sich die Bessarabier zwar über ihre wiedergewonnene Rumänität freuen, die sogenannten zivilisierten Westmächte mit den USA, England und Frankreich setzten in ihrer Südosteuropa-Politik aber auf das bewährte Muster der Limes-Politik. Man konzipierte Bessarabien als Cordon sanitaire, ließ es bewusst unterentwickelt zurück und verhinderte soziale und wirtschaftliche Reformen. Das Ziel war klar: Man hatte kein Interesse an einem starken stabilen Rumänien. Wirtschaftlich war Rumänien eine Kolonie des Westens. Stalin brauchte sich nur ins gemachte Bett zu legen. Am Dnjestr hörte der Erste Weltkrieg nicht 1918 auf: Links des Dnjestr, dem heutigen Transnistrien, “Stalins letzter Kolonne”, stand die Rote Armee, rechts die rumänischen Nationalisten und die Weiße Armee. In den frühen 20er Jahren

gab es immer wieder militärische Vorstöße in die eine oder andere Richtung, bis 1924 schließlich links des Dnjestr, dem Gebiet des heutigen Transnistrien, die *ASSR Moldawien* ausgerufen wurde – die autonome Sowjetrepublik Moldawien, obwohl sich das historische Donaufürstentum Moldawien nie jenseits des Dnjestr erstreckte. Die Namensgebund implizierte den Anspruch der Sowjetunion auf das Ost-Moldawien bis zum Pruth.

Im Zweiten Weltkrieg ging das Hasardspiel mit Bessarabien weiter: Im Hitler-Stalin Pakt 1940 folgte Hitler Stalins Ansprüchen auf fügte den Rumänien jenen Stachel bei, den er brauchte, um später gemeinsam mit den Rumänen gegen Russland zu ziehen: Bessarabien ging wieder an Russland. Das Gespenst der sozialistischen Sowjetrepublik Moldawien war geboren. Beim „Unternehmen Barbarossa“, dem Feldzug gegen Russland, ging Hitlers Rechnung auf: Rumänien schlug sich nicht zuletzt wegen des verlorenen Bessarabien und den an Ungarn gegangenen Gebieten im Westen auf die Seite Hitler-Deutschlands. Hier zeigt sich anschaulich der militärische Sinn sogenannter Limes-Zonen: Durch die sowjetische Präsenz in Bessarabien wurden die deutschen Truppen ein Monat auf ihrem langen Marsch nach Moskau aufgehalten. Zur Einnahme von ganz Polen hatten die deutschen Truppen zwei Jahre zuvor 18 Tage gebraucht. Für Russland hatte Bessarabien seine Zwecke erfüllt. Die einheimische Bevölkerung stand einmal mehr auf verbrannter Erde.

Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde die MSSR wieder in den Grenzen von 1940, jenen des Hitler-Stalin Paktes, diesseits des Pruth errichtet. Gemäß der Ideologie des Neuen Menschen wurde auch hier der neue moldawische Mensch geschaffen, der moldawisch sprechen sollte. Doch Moldawisch war nichts anderes als Rumänisch in kyrillischen Lettern. Zum Verständnis des heutigen Moldawien ist dieses historische Faktum entscheidend, sind doch die gegenwärtigen Konflikte meist ungelöste sprachpolitische Probleme der jeweiligen Regierung.

Nach 1945 setzte jedenfalls eine massive Russifizierung vor allem in den Städten ein. Den Rumänen war es verboten, in die Städte zu ziehen, Chişinău, die Hauptstadt, wuchs mit angekarrrter Bevölkerung aus Russland, die heute mit Ukrainern ungefähr die Hälfte der Stadtbevölkerung stellt. Rumänische Bücher konnte man sich allenthalben in Odessa besorgen – die sowjetische Kulturpolitik sorgte für eine umfassende Verbreitung und Versorgung aller Kulturzeugnisse in alle Teile der Sowjetunion. Einzig in Chişinău bekam man die rumänischen Bücher nicht. Moldawien galt und gilt in diesem Sinne als Paradebeispiel sowjetischer Propaganda, die ihren eigenen Imperialismus als Antiimperialismus verkaufen wollte.

1989 schien endlich die Stunde der Rumänen in der Republik Moldawien geschlagen zu haben.

Noch in den letzten Stunden der UdSSR wurden die Rumänen offiziell anerkannt und mussten sich nicht mehr Moldawier nennen. Am 27. August 1991 wurde Moldawien unabhängige Republik. Die Rufe nach der lang ersehnten Wiedervereinigung wurden immer lauter, der politische Ton rauer. Es setzte eine „Rumänifizierung“ ein: Man installierte das Rumänische als Amtssprache. Den vorwiegend russischsprachigen Beamten wurde eine Übergangsfrist gesetzt. Wer nicht Rumänisch lernen wollte oder konnte, verlor sein Amt. Von Zweisprachigkeit war und ist nicht die Rede. Die Pendeluhr der Geschichte schien jetzt auf die Seite der Rumänen ausgeschlagen zu haben, die immerhin 2/3 der Bevölkerung Bessarabien stellen. Der russischen Minderheit ungeachtet waren von 23 Regierungsmitgliedern 22 Rumänen. Die moskauorientierte kommunistische Partei wurde verboten.

„Die Russen waren früher die Herren, wir Rumänen die Sklaven. Jetzt müssen sie sich eben unseren Gesetzen unterordnen.“ Mit dieser massiven Gegenreaktion auf 50 Jahre sowjetische Russifizierung war jedenfalls nichts zu gewinnen, schon gar nicht militärisch, hatten doch bereits 1990 Separatisten jenseits des Dnjestr in dem mehrheitlich von Russen bewohnten Gebiet die unabhängige „*Transnistrien-Republik*“ ausgerufen. Aus Vorsorge gegen die Wiedervereinigung mit Rumänien, wie man oft liest. Und auch die *Gagausen*, ein christianisiertes Turk-Volk, riefen ihre autonome Republik aus. 1992 kam es zum Bürgerkrieg, dem einige hundert Soldaten auf beiden Seiten zum Opfer fielen. Die 14. Russische Armee, die noch immer in Transnistrien stationiert war, entschied den Konflikt zugunsten der Separatisten. Seit damals ist Transnistrien eine autonome Republik, freilich ohne internationale Anerkennung. In der letzten Kolonne Stalins, die wie Abhazien in Georgien, Karabah in Azerbaidschan oder Sevastopol in der Ukraine als eine sowjetische Enklave zur militärischen Absicherung konzipiert war, tummeln sich Söldner, Drogen- und Waffenhändler, die Russland möglicherweise selber nicht mehr unter Kontrolle hat. Das Problem ist eine Zetbombe für ganz Osteuropa und noch lange nicht gelöst. Trotz gegenteiliger Versicherungen ist die 14. Russische Armee noch immer nicht abgezogen. 2500 Soldaten bewachen Munitionsdepots, für deren Abtransport bis zu 4000 Waggons nötig sein sollen. Das Interesse Moskaus liegt klar auf der Hand: der Limes. Man will sich den Einfluss auf die Donaumündung so weit wie möglich erhalten.

Nach dem Bürgerkrieg driftete die Republik Moldawien immer mehr nach Osten. Die Kommunisten gewannen die Wahlen 1994. Lucinschi, der Bücherverbrenner Moskaus, wurde Präsident. Es folgte der Beitritt zur GUS. Auch bei den Wahlen 2001 gewann die KP von Wladimir Woronin. Jetzt wurde wieder die nach Rumänien orientierte Chri-



stlich Demokratische Volkspartei von Iurie Roșca kurzzeitig verboten. Das Pendel scheint wieder Richtung Moskau ausgeschlagen zu haben. Die völlige Abhängigkeit von russischen Energielieferungen – Moldawien wickelt 80% seines Außenhandels mit GUS-Staaten ab – scheint den russophilen Kommunisten in die Hände zu spielen.

Die gegenwärtige politische Situation in Moldawien ist äußerst kritisch. Das Durchschnittseinkommen liegt bei 30 Dollar im Monat. Der Europarat beklagte den zunehmenden Frauen- und Organhandel: 150 Dollar sollen Mafiabanden für eine junge Frau bezahlen, die sie im Westen dann um 5000 Dollar an Bordelle verkaufen würden. Leihmütter würden Babys austragen, die dann im Westen an kinderlose Paare verkauft werden. Fast ein Viertel der über 4 Millionen Moldawier soll schon im Ausland arbeiten oder gearbeitet haben. Darüber hinaus ist das Transnistrien-Problem weiterhin ungelöst. Kein Wunder, wenn sich die Armut in Hass auf ein konkretisierbares Feinbild verwandelt: Die Russen und die Kommunisten sind an allem schuld.

Im Februar 2002 demonstrierten über 60 000 Schüler und Studenten gegen die geplante Einführung des Russischen als Pflichtfach. Die rumänische Mehrheit empfindet die geplante Maßnahme als weitere Schikane der Kommunisten. Die Schüler wollen zudem rumänische und nicht, wie vorgesehen, moldawische Geschichte lernen. Eine Großdemonstration vom 31. März 2002 empfanden die Kommunisten als Schlag ins Gesicht. Es mehren sich seltsame Gerüchte: Einer der hier vertretenen rumänischen Autoren ist von Unbekannten auf offener Straße verprügelt worden. Ein Abgeordneter der rumänischen Nationalisten ist spurlos verschwunden. Bereits 1994 hatte amnesty international Polizeiübergriffe auf Zivilisten in der Republik Moldawien kritisiert. Schon damals wurden rumänienorientierte Parteien (CDU und FPCD) von den frisch an die Macht gekommenen Kommunisten verboten, wie der damalige KSZE-Chef Richaerd Samuel beklagte.

Der Kalte Krieg ist hier noch lange nicht zu Ende. Am Dnjestr gehen die Uhren anders. Der tiefe Riss durch die moldawische Republik reicht tief in die Zivilbevölkerung hinein.

Die vorherrschenden literarischen Metaphern in den nachfolgenden Texten illustrieren die politisch-historische Situation Moldawiens denn auch paradigmatisch: Man ist gefangen in einem Fahrstuhl zwischen den Etagen, während "Europas Ampeln in Alambereitschaft blinken" oder Europa, "in dem man zunehmend schlechter schläft", versucht, "sich den Staub der Geschichte abzuklopfen" (Nicolae Spătaru). Oder man blickt auf "verschimmelte Wände, an denen einst Weltkarten hingen" (Grigore Chiper). Man müsse "das Vakuum möblieren" oder die Zukunft drohe, "uns unter den Füßen wegzu-

gleiten..." Und es bleibt die Frage, "wieviel Licht wir um uns herum schaffen können" (Vasile Gârnet). Die "Biographien sind tiefgefroren", wie eine der vorherrschenden Kältemetaphern von Irina Nechit es umschreibt. Ein anderer Autor empfiehlt Bessarabien gleich: "Go home!" Die Frage ist nur, wo ist home, sweet home, denn das "Vaterland ist amputiert", in ihm herrscht "eine Stille vor der Explosion" (Vakulovski).

Die positiven Reize und Erlebnisse in den Texten sind denn auch gleichsam subsumierbar als Flucht nach Westen vor der barbarischen Realität: Der Rock'n Roll, der Jazz – westliche Synonyme für Freiheit, Lebensgenuss, sex, drugs and rock'n roll. Die Liebe aber scheint denn auch immer unter dem Diktat des verlorenen Vaterlandes zu stehen und der Frage: wie viel Liebe ist möglich auf dieser gottverlassenen Erde?

Dass die seit nunmehr fast 200 Jahren dort angesiedelte russische Zivilbevölkerung sowohl ihr Recht als gleichberechtigte Minderheit als auch das der sprachlichen Identität literarisch artikulieren soll und muss, bekräftigt "Literatur und Kritik" mit der von der rumänischen Autorenschaft nicht gerade bejubelten ("Es gibt keine russischen Autoren!") Aufnahme russischer AutorInnen.

Für die Zukunft bleiben keine hehren Utopien von den blühenden Landschaften zu erhoffen. Die Politik des Westens ist zögerlich. Die Ironie der Geschichte weist das ohnehin krisengeschüttelte Armenhaus Rumänien heute aus moldawischer Sicht sogar als reichen Onkel aus, der sich zurückzieht: die Zahl der Stipendien des rumänischen Staates für Moldawier sind von 3000 auf einige hundert geschmolzen. Dahinter mag vielleicht ein Deal der EU mit Rumänien stehen: Integration Rumäniens in den sogenannten zivilisierten Westen. Dafür Aufgabe Moldawiens – zur Restauration des Limes. Seitdem Rumänien zu den EU-Anwärtern zählt, brauchen Moldawier bei der Einreise nach Rumänien einen Reisepass, was bis dato mit einem alten Personalausweis auch möglich war. Bei einem monatlichen Durchschnittseinkommen von 30 \$ kommt die teure Ausstellung eines Reisepasses für viele Moldawier einem unerschwinglichen Visum gleich.

Darüber hinaus ist das Problem des trojanischen Pferdes Transnistrien und die gefährliche russische Militärpräsenz weiterhin ungelöst. Ein verstärktes Engagement der UNO im Ausmaß eines Protektorates über Transnistrien scheint etwa dem Autor Vasile Gârnet die einzige politische Perspektive. Der Traum vom eigenen Auto in der Weltgeschichte muss weitergeträumt werden. Wie geht es weiter? Der Prosatext "Ibi sunt Leones" von Emilian Galaicu Păun spricht von der Richtung "Zukunft": "Quo vadis Republica? – Richtung Arsch!"

### *Mein Kishinev*

Die Arena der Stadt. Plakate und Losungen wechseln mit den Jahreszeiten wie die Anschlagstafeln. Von den nun schon nostalgischen, harmlosen und gar witzigen "Geht den richtigen Weg, Genossen!" und "Es lässt grüßen die Kommunistische Partei, der Vortrupp des Weltproletariats!" bis zu den heutigen eindeutigen und konkreten "Mac Donalds 200m" und Coca Cola-Logos auf den alten Schildkröten, den Trolleybussen von Chişinău.

Ich gehe die Straßen des unteren Stadtteils entlang, wo ich geboren und aufgewachsen bin. Sie haben sich kaum verändert. Dieselben Bruchhütten von Häusern, in denen wahrscheinlich die Kinder meiner Altersgenossen hausen, die ausgefahrenen Straßen und trüben, im Morgen schwach verlöschenden Straßenlaternen.

Heute leben in Chişinău/Kischinev achthunderttausend Menschen. Es ist eine große Stadt. Für Moldawien eine Megapolis, in die verarmte Dorfbewohner auf der Suche nach Arbeit strömen. Es gab eine Zeit, in der die Leute vom Land gut lebten. Gediegene Häuser, ergiebige Ernten, Kleinvieh. Sie kamen mit ganzen Fuhren voller Hühner, Gänse und Enten, mit Körben von Obst und Gemüse und natürlich den kleinen Eichenfässern mit Wein auf den Markt, und vom frühen Morgen an trieben sie munter Handel.

Mein Großvater ging immer vor Anbruch der Dunkelheit auf den Markt. Es war für ihn ein eigenes Ritual, vielleicht sogar wie ein Festakt. Manchmal nahm er mich mit. Alle paar Minuten trafen wir seine Verwandten, Bekannten und Verwandte der Bekannten oder Bekannte der Bekannten, wir blieben stehen, wechselten einige der ewig gleichen Phrasen auf Jiddisch und setzten dann unseren Weg fort. Auf dem Markt ging es erst richtig los. Großvater spazierte ihn einige Male ab und erstand, mit Genuss auf Moldawisch, Russisch und Ukrainisch feilschend, stets die schönsten Tomaten, reifsten Pfirsiche und saftigsten Äpfel. Müde, jedoch stets mit uns zufrieden, kamen wir schwer beladen mit der vielversprechenden Last von Taschen und Einkaufsnetzen nach Hause. "Fanja!" rief er die Großmutter schon an der Türschwelle mit Tenorstimme, leicht hinkend auf seinem im Krieg gequetschten Bein. "Schau, was ich gekauft habe!"

Ich gehe die Straßen hinauf und erreiche das Stadtzentrum. Der Puschkin-Park liegt vor mir, klein und gemütlich mit der schönen Allee und den Büsten berühmter Schriftsteller, die in Bessarabien gewirkt haben. Im Herzen dieses bei Jung und Alt beliebten Parks befindet sich ein Springbrunnen, von zwei Bronzelöwen bewacht. Viele Jahre schon reiten die Kinder auf den schlafenden, steinernen Wildkatzen und reiben die ohnehin glänzenden Flanken. Gerissene Fotografen versuchen die Kinder

abzulichten und das Foto den Eltern zu verkaufen. Man hat mir erzählt, ich hätte diese Löwen genauso geliebt, als furchtgebietender Dompteur, der sich die wilden Tiere erfolgreich unterworfen hatte.

Chişinău überrascht die zahlreich Zugereisten durch das Grün, vor allem im Sommer, wenn die üppigen Kronen der Kastanien, Birken und Pappeln bisweilen die Häuser, so es nur wenige Hochhäuser gibt, verdecken. Die Stadt ist im Großen und Ganzen gemütlich und im Vergleich klein geblieben. Natürlich gesellen sich Attribute des modernen Lebens-Kinos mit Digitalsound, Nightclubs, Modeboutiquen und Einkaufszentren – hinzu, doch die engen Gässchen und Seitenstraßen, die spontan wachsenden Grünanlagen und stillen Hinterhöfe hinterlassen den Eindruck, als sei die Zeit stehen geblieben, vergessen nach dem Gastspiel dieses Jahrhunderts.

*Aus dem Russischen von Valie Göschl*

### *Es gibt uns hier, Juden und Russen* *Gespräch mit Michael Finkel*

*Johannes Gelich:* Die Leute der Zeitschrift "Contrafort" haben mir gegenüber immer behauptet, es gäbe keine russisch-sprachigen Autoren in Chişinău. Du selbst schreibst auf Russisch, oder?

*Michael Finkel:* Ja, und ich weiß, dass es russisch-sprachige Autoren gibt, auch solche anderer Sprachen.

*Johannes Gelich:* Du gehörst der jüdischen Minderheit Moldawiens an?

*Michael Finkel:* Die jüdische Gemeinde hat eine lange Geschichte in diesem Land, die mindestens bis ins 15. Jahrhundert zurückreicht. Sie erlebte schlechte Zeiten während des zaristischen Regimes, einschließlich des Pogroms von 1903. Es folgten Verfolgungen während des Zweiten Weltkrieges und Unterdrückung in der Sowjetunion. Anfang des 20. Jahrhunderts stellten Juden mehr als 30% der urbanen Bevölkerung Bessarabiens, in manchen Städten mehr als 50%. 1940 gab es in Kishinev 77 Synagogen – heute gibt es nur noch eine. Die aktuelle Statistik weist 30.000 Juden in Moldawien aus, ungefähr 18.000-20.000 davon in Kishinev. Es wäre nicht fair, einen offiziellen staatlichen Antisemitismus zu behaupten, obwohl es vandalistische Akte auf jüdischen Friedhöfen gegeben hat und es radikale nationalistische Gruppierungen sowohl auf rumänischer als auch russischer Seite heute noch gibt.

*Johannes Gelich:* Kann man die Revolution in der Republik Moldawien mit jener von Rumänien vergleichen?

*Michael Finkel:* Es gab nicht so eine Revolution wie in Rumänien. Man kann auch nicht so einem nationalistischen Druck der Moldawier (gemeint sind hier: rumänischsprachige Moldawier, J.G.) sprechen,

wie er in den baltischen Staaten oder in der West-Ukraine aufkam. Der Konflikt zwischen moldawischen Nationalisten und russischsprachigen Gruppen eskalierte vor allem in den Jahren 1991 und 1992. Natürlich ist Snegur politisch mehr rechts einzuordnen als Lucinschi, der wesentlich stärker pro-russisch orientiert war, aus familiären und politischen Gründen. Der Konflikt unter deren Präsidentschaft – vor allem unter Lucinschi Regierung – konkretisierte sich auch als Konflikt Parlament gegen Präsident. Die ökonomischen Probleme (vor allem nach der 98er Krise in Russland) führten zu einer enormen Popularität der kommunistischen Partei.

*Johannes Gelich:* Was sind die außenpolitischen Optionen Moldawiens?

*Michael Finkel:* Moldawien ist heute Mitglied der GUS und es gibt heute keine Perspektiven des Landes, dieses Bündnis zu verlassen. Die Wiedervereinigung mit Rumänien ist keine realistische Variante, auch nicht von rumänischer Seite aus und wenn man die russischen Interessen in dieser Region bedenkt. Russland muss aber die 14. Armee abziehen, obwohl die Mächtigen in Tiraspol, dem Zentrum der "Republik Transnistrien", das zu verhindern versuchen.

*Johannes Gelich:* Wie siehst Du die derzeitige politische Situation und die Zielsetzungen der politischen Opponenten?

*Michael Finkel:* Die letzten Protestkundgebungen waren von der rechten Christlich Demokratischen Volkspartei organisiert, die 11 von 101 Sitzen im Parlament innehat und die in letzter Zeit ihre politische Gefolgschaft massiv verloren hat. Die Aktionen der letzten Monate waren ein Versuch, verlorenes Terrain wieder gutzumachen. Die Hauptargumente gegen die Regierung waren, dass sie das Russische zum Pflichtfach in allen Schulen Moldawiens einsetzen und das Fach "Rumänische Geschichte" durch eine "Geschichte Moldawiens" ablösen wollte.

*Johannes Gelich:* Wie könnte in Zukunft eine vernünftige (Sprachen-)Politik aussehen?

*Michael Finkel:* Vielleicht könnte Russisch (unter der Legislaturperiode der Kommunisten) den Status einer internationalen Minderheitensprache in Moldawien erlangen. De facto ist es das.

Kein Land der Welt – Russland eingeschlossen – wird jemals die selbsternannte Transnistrien-Republik als unabhängigen Staat akzeptieren, aber da spielen zu viele Faktoren hinein: nationale, ökonomische, politische. Möglicherweise kann eine Konföderation oder Föderation mit einer weitreichenden Unabhängigkeit erzielt werden. Es ist ein echtes Problem.

*Aus dem Englischen von Johannes Gelich*

## SPORT

---

Boxerii moldoveni Vitalie Grușac, Veaceslav Gojan, Igor Samoilenco și Ruslan Harcomeț au devenit premiați ai prestigiosului turneu internațional din Croația. Grușac a obținut patru victorii în meciurile contra reprezentanților Bulgariei, Ungariei, Rusiei și Croației, scorul fiind 14-7 în favoarea concetanului nostru. Gojan, Samoilenco și Harcomeț au ocupat locurile doi. Republica Moldova s-a situat pe locul 5 în clasamentul general între 14 țări.

\*\*\*

Basarabeanul Iaroslav Mușinschi a obținut victoria în cursa de semi-maraton, organizată în capitala Iugoslaviei, Belgrad.

Judocanul Gheorghii Kurtghelașvili a ocupat locul doi în cântarul categoriei până la 60 kg la campionatul open al Marii Britanii. În finală el a fost întrecut de reprezentantul gazdelor. La open au concurat încă 4 judocani moldoveni. Andrei Golban a suferit înfrângere în prima partidă. Victor Bivol a obținut două victorii, Nicolae Belocosov - una, iar Eugen Rusu a cedat în primul meci.

\*\*\*

Ciclistul moldovean Ruslan Ivanov a devenit câștigătorul etapei a 5-ea a cursei profesionale Coppi-Bartali din Italia. El a parcurs 153 km în 3 ore și 36,47 min. În etapa a treia a acestei curse Ivanov a

sosit al șaptelea la finis. Astfel el a totalizat 215 puncte și a ocupat locul 19 în clasamentul celor mai buni 2000 de cicliști profesioniști din lume. Anterior fusese primul în cursa Grand-Prix Lugano (Elveția) și a ocupat locul 4 în cursa Tirreno-Adriatico (Italia).

\*\*\*

Luptătorii moldoveni Ghenadie Tulbea și Ruslan Bodișteanu au ocupat locurile doi la turneul internațional *Dan Kolov*, desfășurat la Sofia (Bulgaria).

\*\*\*

Luptătorul de stil liber Vitalie Răileanu a devenit vicecampion al Germaniei în concursul pe echipe împreună cu coechipierii de la clubul Shiferstadt. Medalia de argint e cel mai bun rezultat obținut de Răileanu în cariera sa sportivă din Germania.

\*\*\*

Delegația Republicii Moldova a participat la Balcaniada pentru juniori, desfășurată în Macedonia. Tinerii basarabeni au obținut 15 medalii (6 de aur, 4 de argint, 5 de bronz) și s-au clasat pe poziția a cincea.

\*\*\*

Formația „Speranța”, Chișinău, campioană a Cupei Moldovei, a evoluat la Kiev într-un turneu internațional consacrat jubileului Clubului de volei „Dinamo-Academia”. „Speranța” a reușit să învingă

frunțașă clasamentului ucrainean în două întâlniri cu același scor 3:2.

\* \* \*

La Belgrad s-a desfășurat un prestigios concurs de box la care a participat și selecționata Republicii Moldova. Cel mai bun rezultat al echipei noastre a fost obținut de Vitalie Grușac, medaliat cu bronz la Jocurile Olimpice la Sidney. În categoria de greutate de 66 kg pugilistul din Edineț a cucerit medalia de aur.

\* \* \*

Trei din cei opt boxeri moldoveni, participanți la tradiționalul turneu internațional de la București, intitulat *Centura de aur*, au urcat pe podiumul de

premiere. Cel mai bun la categoria 67 kg a fost Vitalie Grușac. Pe treapta a II-a a podiumului de premiere a urcat și Igor Samoilenko. Atât Grușac, cât și Samoilenko au primit din partea organizatorilor câte un premiu de 500 dolari SUA. Octavian Țăcu a ocupat locul 3 la categoria 61 kg.

\* \* \*

Selecționata Moldovei a luat parte la concursul internațional de base-ball, desfășurat în Irlanda, Dublin. Reprezentanții țării noastre au revenit cu premii și medalii de aur. La prima întrunire scorul a fost 7:0 în favoarea moldovenilor Andrei Marleanu, Dumitru Ungureanu, Maxim Ciolac, Alexandru Nazarov, Adrian Perelișni.

## BIBLIOGRAFIE

- ANDRIEȘ, ANDREI. **Academia de științe a Moldovei în contextul integrării cercetării europene și dezvoltării regionale** // *Academica* (București). – 2002. – Oct. (Nr. 7). – P. 27-29.
- ANGHELESCU, NADIA. **Eugeniu Coșeriu, profesorul nostru** // *Adevărul literar și artistic* (București). – 2002. – 17 sept. – P. 12.
- ASTALOS, GEORGES. **Versant lyrique: sélection anthologique de la poésie bessarabienne contemporaine** / Georges Astalos. – București, 2000. – 268 p.
- Aucune trace du chef nationaliste disparu** // *Le Figaro* (Franța). – 2002. – 27 mart. – P. 4.
- BORCILĂ, MIRCEA. **Eugeniu Coșeriu** // *Limbă și literatură* (București). – 2002. – Vol. III-IV. – P. 5-12.
- BRAN, MIREL. **Les Moldaves et le passeport roumain** // *Le Monde* (Franța). – 2002. – 29 nov. – P. 17.
- BRAN, MIREL. **Les Moldaves souhaitent tirer un trait sur l'ère soviétique** // *Le Monde* (Franța). – 2002. – 2 oct. – P. 15.
- BRÂNZAN, MARIA. **Soartă de artist**: [formația "Noroc"] // *Magazin istoric* (București). – 2002. – Nov. (Nr. 11). – P. 76-77.
- BUSUIOC, AURELIU. **Smlouvání s d'ablem**: fragment din roman // *Literární Noviny* (Cehia). – 2002. – Nr. 13. – P. 8-22.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, MATILDA. **Eugeniu Coșeriu, savantul și omul** // *Academica* (București). – 2002. – Oct. (Nr. 7). – P. 55-60.
- CERILLI, DANTE. **Dal pensiero ai segni**: idee e versi alle soglie del terzo millennio con dieci poeti moldavi contemporanei / Dante Cerilli. – Foggia (Italia): Bastogi, 2000.
- CIOCANU, VASILE. **Contribuții istorico-literare**. – București: Editura Fundației Culturale Române, 2001. – 282 p.
- CIOPRAGA, CONSTANTIN. **Mihai Cimpoi – LX** // *Convorbiri literare* (Iași). – 2002. – Nr. 9. – P. 22-23.
- CIOPRAGA, CONSTANTIN. **Sonetele lui Ion Hadârcă** // *Convorbiri literare* (Iași). – 2002. – Nr. 12. – P. 51-52.
- COJOCARU, GHEORGHE. **Colapsul URSS și dilema relațiilor româno-române** / Gheorghe Cojocaru. – București, 2001. – 230 p.
- COMBIER, JOCELYNE. **Connaître mieux la Moldavie** // *Le Patriote Beaujolais* (Franța). – 2002. – 26-30 aug. – P. 8.
- COMBIER, JOCELYNE. **Loisirs. Une exposition pour que vive la culture et l'art en Moldavie** // *Le Patriote Beaujolais* (Franța). – 2002. – 26-30 aug. – P. 8.
- COȘERIU, EUGEN. **"Noi proveneam dintr-o familie care ținuse limba română la icoană"**: interviu cu distinsul lingvist / consemnare Eugenia Guzun // *Academica* (București). – 2002. – Aug.-sept. (Nr. 5-6). – P. 49-54.
- CREȚU, IOANA NARCISA. **Ultimul maestru**: (in memoriam Eugeniu Coșeriu) // *România literară*. – 2002. – 27 noiemb.-3 dec. – P. 12.
- CSAKI, KSABA. **Moldova A Real Breakthrough?** / Ksaba Csaki, Zvi Lerman // *Problems of Post-Communism*. – M. E. Sharpe (SUA). – 2002. – Ian.-febr. – P. 42-52.
- DABIJA, DOINA. **Împotriva curentului** / Doina Dabija. – Timișoara: Augusta, 2002. – 88 p.
- DABIJA, NICOLAE. **La est de vest**: harta noastră care sângerează / Nicolae Dabija. – Craiova: Scrisul Românesc, 2001. – 396 p. – (Români uitați).

23. DABIJA, NICOLAE. **Vai de capul nostru: harta noastră care sângeră** / Nicolae Dabija. – Craiova: Scrisul Românesc, 2001. – 326 p. – (Români uitați).
24. DĂNILĂ, AURELIAN. **Lilia Amarfii – regina operetei**: monografie / Aurelian Dănilă. – București: Editura Enciclopedică, 2002. – 240 p.
25. DANILIU, TATIANA. **Moldavie: des classes bilingues en plein essor** / Tatiana Daniliuc, Vanthomme Bernard // *Le Français dans le monde* (Franța). – 2002. – Nr. 323. – P. 22-23.
26. DIENER, GEORGES. **Derrière Tintin, la Moldavie** // *Alliances* (Franța). – 2001. – Nr. 37. – P. 21.
27. **Disease Prevalence Among Moldovan Orphans and Other Considerations for Future Humanitarian Aid** // Westminster Publications (SUA). – 2002. – Mai. – P. 235-237
28. **El Presidente de Union Fenosa en Moldavia se reunió con una delegación del Ministerio Español de Asuntos Exteriores** // *Union Fenosa* (Spania). – 2000. – Dec. (Nr. 91). – P. 74.
29. **Eminescu en Esperanto. Poeziaj = Versuri**. – Timișoara, 2001. – 48 p.
30. EMINESCU, MIHAI / pref. de İrfan Ünver Nasrattinoğlu; trad. de Metin Turan. – Kizlay-Ankara (Turcia). – 2000. – 112 p.
31. EMINESCU, MIHAI. **Von den vielen hundert. Schiffen. Gedichte** / Mihai Eminescu; ed. îngrijită de Maria Marian; select. de A. Bordenache; trad. în lb. germ. – București: Verlag, 2000. – 136 p.
32. EMINESCU, MIHAI. **Стихове** / Михай Еминеску; pref. de Mihai Gelelețu; trad. în lb. bulg. de Sevda Kostova. – București, 2000. – 78 p.
33. EMINESCU, MIHAI. **Із хвиль часів = Din valurile vremii**: lirică / Минаїл Емінеску – Kiev, 2000. – 80 p.
34. EMINESCU, MIHAI. **Poesie = Poezii** / Mihai Eminescu; pref. de Marin Mincu; trad. în lb. it. de Sauro Albisani. – Constanța: Pontica, 2000. – 230 p.
35. EMINESCU, MIHAI. **Poezii=Poèmes** / Mihai Eminescu; pref. de Septime Gorceix; trad. în lb. fr. de Nicolae Iorga, Septime Gorceix. – Iași: Fides, 2000. – 112 p.
36. EMINESCU, MIHAI. **Poezii = Verse** / Mihai Eminescu; pref. de Zoe Dumitrescu-Buşulenga; trad. în lb. maghiară. – București: Curtea Veche Publishing, 2000. – 400 p.
37. EMINESCU, MIHAI. **Poezii alese = Selected poems** / Mihai Eminescu; pref. de Dumitru Radu Popa; trad. în lb. engl. de Adrian George Sahlean. – București: Univers, 2000. – 150 p.
38. EMINESCU, MIHAI. **Poezii=Gedichte** / Mihai Eminescu; pref. de Zoe Dumitrescu-Buşulenga; trad. în lb. germ. – București: Elion, 2000. – 394 p.
39. ENACHE, ANDREEA. **Eugen Coșeriu** // *Curierul românesc*. – 2002. – Nr. 12. – P. 14.
40. **Encuentro con representantes del Gobierno y el colectivo de empleados** // *Union Fenosa* (Spania). – 2002. – Febr. – P. 74-75.
41. **Etre ici et ailleurs** // *Journal du DIOIS et de la Drôme* (Franța). – 2002. – 4 oct. – P. 1.
42. **Europaexpress**: ein literarisches Reisebuch. – Berlin: Eichborn, 2001. – 750 p. – (Include: Vitalie Ciobanu, Vasile Gârneț).
43. **Festival à l'école** // *Journal du DIOIS et de la Drôme* (Franța). – 2002. – 11 oct. – P. 2.
44. FINKEL, MICHAEL. **Es gibt uns hier, Juden und Russen** / consemnare Johannes Gelich // *Literatur und kritik* (Austria). – 2002. – Mai. – 210 p.
45. GÂRNEȚ, VASILE. **Câmpia Borges**: poeme / Vasile Gârneț. – București: Editura Vinea, 2002. – 95 p.
46. GELICH, JOHANNES. **Terra Bassarabum – Land zwischen Pruth und Dnjestr “Mit dem Arsch in zwei Booten** // *Literatur und kritik* (Austria). – 2002. – Mai. – 210 p.
47. **Gogol et Chostakovitch, marionnettes et fête de clôture** // *Journal du DIOIS et de la Drôme* (Franța). – 2002. – 4 oct. – P. 3.
48. GÖSCHL, VALIE. **Mein Kishinev** // *Literatur und kritik* (Austria). – 2002. – Mai. – 210 p.
49. GRIBINCEA, MIHAI. **The Russian Polisy on Military Bases: Georgia and Moldova** / Mihai Gribincea. – Oradea: Editura Cogito, 2001. – 320 p.
50. HADÂRCĂ, ION. **Dezinfectia de frontieră** / Ion Hadârcă. – Iași: Junimea, 2001. – 144 p.
51. **Jak w kalejdoskopie** // *Dziennik Bałtycki* (Polonia) – 2002. – 16 aug. – P. 4.
52. **Każdy przywiózł Szekspira** // *Dziennik Bałtycki* (Polonia). – 2002. – 4 aug. – P. 3.
53. KING, CHARLES. **The Moldovans, Romania, Russia, and the Politics of Culture** / Charles King. – California: Hoover Institution Press, 2000. – 274 p.
54. KULIKOVSKI, LIDIA. **Biblioteca municipală la aniversare**: [Biblioteca “B.P. Hasdeu” la 125 de ani] // *Biblioteca* (București). – 2002. – Nr. 11. – P. 328-329.
55. **La machine Tchekhov** // *Théâtre de la Presle* (Franța). – 2002-2003. – Oct.-noiemb.-dec.-ian. – P. 6.

56. ŁASKARZEWSKA, HANNA. **Dalekie lecz bliskie. Badania nad polskimi księgozbiórami w Mołdawii** / Hanna Łaskarzevska, Tomasz Balcerzak // *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej* (Polonia). – 2003. – Nr. 1. – P. 50-54.
57. **Marionnettes de Moldavie** // *Le dauphine libere* (Franța). – 2002. – 8 oct. – P. 2
58. MENVIELE, DOMINIQUE. **Les artistes moldaves au Centre Berthelot** // *Le Progrès* (Franța). – 2002. – 10 sept. – P. 4.
59. **Mihai Eminescu v české kultuř = Mihai Eminescu în cultura cehă** / pref. de Libuše Valentová și Jirí Našinec. – Praha: Práh, 2000. – 40 p.
60. NEDELCIUC, VASILE. **Strengthening of Moldova's State Institutions as Support for Development and Integration** // *Südost Europa* (Germania). – 2000. – Nr. 9-10. – P. 531-536.
61. **O miłości, wojnie i zdradzie** // *Dziennik Bałtycki* (Polonia). – 2002. – 7 aug. – P. 3.
62. **Od Hamleta po Makbeta** // *Dziennik Bałtycki* (Polonia). – 2002. – 29 iul. – P. 4.
63. **Ouverture d'une ère théâtrale** // *Le dauphine libere* (Franța). – 2002. – 7 oct. – P. 4.
64. **Owacje na stojąco** // *Dziennik Bałtycki* (Polonia). – 2002. – 12 aug. – P. 3.
65. PETCA, OVIDIU. **Vitalie Coroban** // *Encyclopaedia bio-bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*: vol. 28. – Braga (Portugalia), 2000. – P. 59-64.
66. PETCA, OVIDIU. **Vitalie Coroban. Artist al condensărilor cosmice** // *Cetatea Culturală* (Cluj-Napoca). – 2000. – 11 mai. – P. 4.
67. PETCA, OVIDIU. **Valeriu Herța** // *Enciclopedia bio-bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*. vol. 24. – Braga (Portugalia), 1997. – P. 340-353.
68. **Programa de formación para empleados de las empresas distribuidoras de Moldavia** // *Union Fenosa* (Spania). – 2000. – Dec. (Nr. 91). – P. 86-87.
69. PUIA, FLORIN. **Doină și jazz**: [formația "Trigon"] // *Lumina* (Jugoslavia). – 2002. – Nr. 4-5. – P. 46-47.
70. RĂU, ALEXE. **Biblioteca Națională din Republica Moldova – 170** // *Biblioteca* (București). – 2002. – Nr. 11. – P. 328-329.
71. RÖSKAU-RYDEL, ISABEL. **Deutsche Geschichte im Osten Europas: Galizien** // Isabel Röska-Rydel. – Germania: Siedler Verlag, 2001. – 870 p.
72. SALA, MARIUS. **Eugeniu Coșeriu, un român care aparține lumii întregi** // *Academica* (București). – 2002. – Oct. (Nr. 7). – P. 54.
73. SARAMANDU, NICOLAE. **Eugeniu Coșeriu, teoretician al limbajului** // *Academica* (București). – 2002. – Oct.(Nr.7). – P.61-62.
74. SAURER, ANDREAS. **Die hoffnung hat geschlossene augen** (Grigore Chiper) // *Orte* (Elveția). – 2002. – Nr. 127. – P. 28-34.
75. ȘERBĂNESCU, FLORIN. **Mitropolia Basarabiei** // *Magazin istoric* (București). – 2002. – Nr. 2. – P. 5-9; Nr. 3. – P. 22-27.
76. **Slovník rumunských spisovatelů**. – Praga: Libri, 2001. – 430 p.
77. **Spisovatelé proti rusifikaci Moldavské republiky** // *Literární Noviny* (Cehia). – 2002. – Nr. 13. – P. 4.
78. **Statement of the European Union on Moldova** // *Cuvântul românesc* (Canada). – 2002. – Febr. (Nr. 300). – P. 19.
79. THEDREL, ARIELLE. **La Moldavie en pleine crise d'identité** // *Le Figaro* (Franța). – 2002. – 11 dec. – P. 6.
80. **Un specialist de la Universitatea din Hamburg a făcut o analiză a primelor 120 de zile de guvernare comunistă în Republica Moldova** // *Cuvântul românesc* (Canada). – 2002. – Ian. (Nr. 299). – P. 17.
81. VALENTOVÁ, LIBUŠE. **Noul Dicționar al scriitorilor români** [Slovník rumunských spisovatelů]. – România literară (București). – 2002.–23-29 ian.(Nr.3). – P.16.
82. VIZIRU, ANDREI. **Autografe pe cer și suflet** / Andrei Viziru. – Timișoara: Augusta, 2002. – 372 p.
83. VORONIN, VLADIMIR. **Mołdawia nie chce żyć w izolacji od świata**: interviu cu președintele Republicii Moldova / consemnare Mieczysław Maciejak // *Nowe Kontrasty* (Polonia). – 2002. – Nr. 6. – P. 3-5.
84. **Wyrafinowane lustro Szekspira** // *Głos wybrzeża* (Polonia) – 2002. – 14 aug. – P. 2.

## SUMAR

BIBLIOTECA - O POARTĂ DESCHISĂ SPRE UNIVERS.....	3
POLITICĂ.....	4
ECONOMIE.....	16
CULTURĂ. ARTĂ.....	19
LITERATURĂ.....	36
SPORT.....	59
BIBLIOGRAFIE.....	60

## SOMMAIRE

LA BIBLIOTHÈQUE - UNE PORTE OUVERTE VERS L'UNIVERS.....	3
POLITIQUE.....	4
ECONOMIE.....	16
CULTURE. ART.....	19
LITTÉRATURE.....	36
SPORT.....	59
BIBLIOGRAPHIE.....	60

## SUMMARY

THE LIBRARY - A GATE OPEN TO THE UNIVERSE.....	3
POLITICS.....	4
ECONOMY.....	16
CULTURE. ART.....	19
LITERATURE.....	36
SPORTS.....	59
BIBLIOGRAPHY.....	60

Procesare computerizată: Oxana Plugaru

Bun de tipar: 02.06.04

Apărut 2004

---

Coli de tipar: 8

Tiraj: 100 ex.

---

Tiparul sub comanda nr. 5,  
executat la Imprimeria BNRM,  
str. 31 August 1989, 78A,  
Chişinău